

IRAK'TA TÜRKMEN VARLIĞI

TURKMEN EXISTENCE IN IRAQ

الوجود التركماني في العراق

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

Herat, Afganistan

IRAK'TA TÜRKMEN VARLIĞI

TURKMEN EXISTENCE IN IRAQ

الوجود التركماني في العراق

Rapor No: 33

Mart 2011

ISBN: 978-605-5330-47-7

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2011

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Söz konusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkılarına sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dâhil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

İçindekiler

Takdim.....	6
Özet.....	7
1. Giriş: Irak'ta Türkmenler	8
1.1. Irak'ta Türkmenlerin Yerleşim Bölgeleri	9
1.1.1. Kerkük Vilayeti	10
1.1.2. Musul (Ninova) Vilayeti.....	11
1.1.3. Diyala Vilayeti	12
1.1.4. Selahattin Vilayeti	12
1.1.5. Bağdat Vilayeti	13
1.1.6. Erbil Vilayeti.....	13
1.2. Türkmenlerin Toplumsal Yapısı	14
1.3. Türkmenlerin Dini İnanışı.....	16
1.4. Türkmenlerin Eğitim Durumu	17
2. Irak'ta Türkmen Örgütlenmeleri Etkileyen Sebepler.....	18
2.1. Tarihsel Travmalar	18
2.2. Toplumsal Dinamikler	21
2.3. Irak İç Siyasetinin Etkisi	22
2.4. Türkiye ve Diğer Devletlerin Etkisi.....	23
3. Irak'ta Türkmen Kuruluşlar	24
3.1. Irak'ta Türkmen Siyasi Partileri.....	24
3.1.1. Irak Türkmen Cephesi(ITC)	26
3.1.2. Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP)	27
3.1.3. Türkmeneli Partisi.....	29
3.1.4. Milliyetçi Türkmenler Topluluğu (MTT).....	31
3.1.5. Türkmen Milliyetçi Hareketi (TMH)	31
3.1.6. Irak Türkmenleri Adalet Partisi (ITAP).....	32
3.1.7. Türkmen Karar Partisi.....	33
3.1.8. Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH).....	34
3.1.9. Irak Türkmen İslami Birliği (TİB)	35
3.1.10. Türkmen Vefa Hareketi.....	36
3.1.11. Türkmen İslami Hareketi (TİH).....	36
3.1.12. Irak Türkmen Millet Partisi (ITMP).....	37
3.1.13. Irak Türkmen Birlik Partisi (ITBP)	38
3.1.14. Irak Türkmen Kardeşlik Partisi (ITKP)	39
3.1.15. Kürt Bölgesindeki Partiler	41

3.2. Türkmen Sivil Toplum Örgütleri	41
3.2.1. Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri (ITSTÖ)	42
3.2.1.1. Türkmen Kadınlar Birliği.....	42
3.2.1.2. Türkmeneli Öğrenci ve Gençler Birliği.....	43
3.2.1.3. Türkmen İşçiler Sendikası Birliği.....	43
3.2.1.4. Türkmen Ziraat Mühendisleri Derneği	44
3.2.1.5. Türkmen Mühendisler Birliği	44
3.2.1.6. Türkmen Edebiyatçılar Birliği.....	44
3.2.1.7. Türkmen Doktorlar Birliği.....	44
3.2.1.8. Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği	45
3.2.1.9. Türkmen Sanatçılar Birliği	45
3.2.1.10. Türkmen Esnaflar Birliği.....	46
3.2.1.11. Türkmen Sporcular Birliği	46
3.2.1.12. Türkmen Muharipler Derneği.....	47
3.2.1.13. Türkmen Göçmen İşleri Derneği.....	47
3.2.1.14. Türkmen Öğretmenler Birliği.....	48
3.2.1.15. Irak Türkmen Aşiretler ve Ayan Meclisi	48
3.2.1.16. Türkmen Sağlık Memurları Birliği.....	48
3.2.1.17. Türkmen Tutuklular ve Şehit Aileleri Derneği.....	49
3.2.1.18. Türkmen Kuran Okuyucular Derneği.....	49
3.2.1.19. Türkmen Hayırseverler Derneği	50
3.2.1.20. Türkmen Türkalın Kültür Derneği	50
3.2.2. Türkmen Kardeşlik Ocağı	50
3.2.3. Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği.....	52
3.2.4. Türkmen Hak Derneği.....	52
3.2.5. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı.....	53
3.2.6. İhsan Doğramacı Erbil Vakfı.....	54
4. Irak'ta Türkmen Medyası.....	54
4.1. Gazete ve Dergiler.....	55
4.2. Radyo ve Televizyonlar	56
4.2.1. Türkmeneli Uydu Televizyonu	56
4.2.2. Türkmeneli Radyo Televizyonu.....	57
Sonuç	57

Bilgay DUMAN

ORSAM'ın kurulduğu Ocak 2009'dan bu yana, ORSAM Ortadoğu Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden 2004 yılında mezun olan Bilgay Duman, aynı yıl Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisansa başlamış ve 2007 yılında bitirmiştir. Şu an Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünden doktora dersleri alan Bilgay Duman'ın Ortadoğu çalışmalarının yanı sıra özellikle Irak ve Türkmenler konusunda pek çok dergi, gazete ve internet sitelerinde yayınlanmış makale, rapor ve röportajları bulunmaktadır. Yazarın daha önce ORSAM tarafından yayınlanan "Türkiye'ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye'deki Türkmen Varlığı" başlıklı bir raporu bulunmaktadır. Aynı zamanda pek çok saha çalışması da yapmış olan Bilgay Duman, çok sayıda televizyon ve radyo programına katılmıştır.

TAKDİM

Irak'taki Türk varlığı, Türkiye'nin Irak politikasının hep bir parçası olmuş, ancak dönem dönem bölgesel ve uluslararası konjonktüre bağlı olarak Türkiye'nin Irak'taki soydaşlarına gösterdiği ilginin düzeyi farklılık göstermiştir. Diğer taraftan bakıldığında Irak'taki Türk varlığının Türkiye'ye olan ilgisi ve bağlılığı devam etmiştir. Irak'ta 1958'de cumhuriyet ilan edilene kadar Irak'taki Türk adı korunmuş, daha sonra resmi belgelerde Türk adının kullanılması yasaklanarak, Türkmen adı kullanılmaya başlamıştır. Buna rağmen Irak'ta yaşayan Türkmenlerin Türkiye'ye bağlılığında bir farklılık yaşanmamış, hep "anavatan" olarak kalmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin geçirdiği 90 yıllık süreçte, Irak'tan çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerle Türkiye'ye göç eden Türkmenler neticesinde Türkiye'de de yoğun bir Türkmen varlığı oluşmuştur. Baas rejiminin uyguladığı politika ve uluslararası politik kamplaşmalar, Türkiye'nin Türkmenlerle ilişkilerini kısıtlayıcı bir rol oynamış ve 1991'de Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölge oluşturulana kadar, Türkiye ve Türkmenler arasında Irak'ta yakın bir bağ kurulamamıştır. 1991'den sonra gelişmeye başlayan ilişkilerle birlikte Türkmenler Türkiye'nin Irak politikasının en büyük parçalarından bir haline gelmiştir. Ancak siyasal platformun ötesinde diğer birçok ülkede yaşayan Türk varlığı gibi Irak'ta yaşayan Türkmenlerin de Türkiye'de çok bilinmediğini söylemek yerinde olacaktır.

Bugün Irak'ta Türkmenlerin yaşadığı coğrafya Irak'taki kırılma noktalarıdır. Irak'taki gelişmelerden Türkiye'nin doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiğinden yola çıkarak, bölgedeki Türkmen varlığının tanınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. ORSAM bu kapsamda birçok çalışma yapmış ve Türkmenlerin yaşadığı coğrafyayı, yaşam koşullarını ve Türkmenlere ait kurum ve kuruluşları yerinde incelemiştir. İşte yapılan çalışmaların ürünlerinden bir tanesi de ORSAM Ortadoğu Uzmanı Bilgay Duman tarafından hazırlanan "Irak'ta Türkmen Varlığı" raporumuzdur. Elinizdeki bu rapor, uzun bir çalışmanın sonucu olarak hem sahada yapılan gözlem, mülakat ve incelemelere hem de literatür çalışmalarına dayanmaktadır. Dört bölümden oluşan raporun ilk bölümünde Irak'taki Türkmen varlığının yaşadığı şehirler ve bu şehirlerdeki Türkmen nüfus dağılımı hakkında bilgi verilmiş ve Türkmenlerin toplumsal yapısı üzerinde durulmuştur.

Raporun ikinci bölümünde üçüncü ve dördüncü bölüme hazırlık olarak Irak'ta Türkmen örgütlenmelerini etkileyen sebepler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Türkmenlerin yaşadığı tarihsel travmalara yer verilirken, Türkmenlerin toplumsal dinamikleri de ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde Irak iç siyaseti ve Türkiye ile diğer devletlerin etkisi de tartışılmıştır.

Raporun üçüncü bölümünde Irak'ta faaliyet gösteren Türkmen siyasi parti ve sivil toplum örgütlerinin kuruluş amaçları, faaliyetleri, yapısı ve Irak siyasetindeki rolleri anlatılmaktadır. Bu bölüm, Irak'taki tüm Türkmen kuruluşlarını kapsamaması nedeniyle özellikle Türkmen toplumu dışındaki ilgililer için derli toplu veriler sunmaktadır. Irak'ta Türkmenler tarafından kurulan sivil ve siyasi örgütlenmelerin gelişim seyri, ilgilendikleri konular ve yöneticileri hakkında birinci elden alınmış bilgiler verilmektedir.

Raporun son bölümünde ise Irak'taki Türkmen medyasının durumu irdelenmiştir. Medyanın toplumların varoluşlarını kanıtlamaları açısından önemi dikkate alındığında bu bölüm Türkmenlerin hangi seviyede olduklarını gösterir niteliktedir. Raporda da belirtildiği üzere Türkmenlerin bağımsız, kurumsal ve profesyonel bir medya ağına sahip olduğunu söylemek şimdilik güçtür. Yine de bu bölümde mevcut durum itibarıyla Irak'ta Türkmenlerin sahip olduğu gazete, dergi, radyo ve televizyonlar hakkında bilgi verilmiştir.

ORSAM, yaptığı çalışmalarla Türkmenlere destek olmaya çalışmaktadır. Elinizdeki bu çalışmanın da hem Türkiye hem de uluslararası platformda Türkmenlerin daha iyi tanınmasına katkı sağlamasını umuyoruz. Her eser ve çalışma gibi bu raporun da eksikleri olabilir. Yeni çalışmalarda eksiklerin giderilmesinin, okurlarımızdan gelecek görüş ve önerilere bağlı olduğu düşüncesindeyiz. Raporun hazırlanması sırasında bilgi ve belgelerini paylaşan Türkmen kuruluşlarıyla, değerli görüşleriyle çalışmaya katkıda bulunan herkese teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Hasan Kanbolat
Başkan

Hazırlayanlar: Bilgay DUMAN
ORSAM Ortadoğu Uzmanı

IRAK'TA TÜRKMEN VARLIĞI

Özet

Bin yılı aşkın bir süredir Irak'ta yaşayan Türkler, yaklaşık 900 yıl boyunca yönetici konumunda olmuş, birçok devlet ve beylik kurmuş, bu konum İngilizlerin Irak'ı işgal etmesiyle sona ermiştir.

Irak'ın kurucu unsurlarından biri olarak ifade edilen Türkmenler, dağınık bir coğrafya içerisinde Irak'ın en güneyindeki Basra'dan en kuzeyindeki Duhok'a kadar hemen her vilayette yaşamaktadır.

Türkmenler yoğun olarak, Irak'ın kuzeyi batısından güney doğusuna kadar yaklaşık 50 km'lik genişlikteki bir şeritte yaşamlarını sürdürmektedir.

1926'dan sonra Irak ile Türkiye arasındaki sınırların çizilmesiyle birlikte, Türk toplumu, Irak'taki yönetimlerce baskı görmüş ve bir tehdit olarak algılanmıştır.

1950'lilerin sonunda ilk dönemlerde kullanılan "Türk" adının yerine, Türkiye ile bağların koparılması amacıyla "Türkmen" adının kullanıldığı ifade edilmektedir.

Türkmenler, Türkiye'ye güven neticesinde ortaya çıkan rehavet hali ve Baas Rejiminin baskıcı politikaları nedeniyle de bölgede hakim anlayış olan silahlı mücadeleyi tercih etmemiş, siyasal hareketlerden uzak durarak, kültürel yapıları ve milli kimliklerini korumaya odaklanmıştır.

Türkmenlerin dağınık olarak çeşitli vilayetlerde yaşamaları, Irak'ta Türkmenlere yönelik yürütülen sistemli asimilasyon politikaları neticesinde Irak dışına ciddi anlamda beyin göçü vermiş olmaları gibi nedenler de organize bir bütünlük oluşturarak, siyaseten ortaya çıkmalarını engellemiştir.

Irak'ta Türkmenlerin örgütlenmesine ilişkin bir yapılanmaya 1960'a kadar rastlamak mümkün değildir.

1991'den sonra Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölge oluşturularak, güvenli bölgenin ortaya çıkmasıyla Irak muhalefeti bir yaşam alanı elde etmiş ve Türkmenler de bu yaşam alanını kullanmıştır.

Siyasi geçmişi çok derin olmayan Türkmenler, bu süreçte farklı unsurların etkisinde kalmıştır. Öte yandan tarihsel travmalar, toplumsal dinamikler, Irak iç siyasetinin etkisi ve Türkiye ile diğer bölge ülkelerinin etkisi, Türkmen örgütlenmelerinin niteliğini belirlemiştir.

2003'ten sonra oluşan yeni Irak'ta etkin bir şekilde yer alamasa da yaşanan sıkıntılara rağmen Irak'taki Türkmen siyasi hareketi bugün için aşama kaydetmiş ve Irak siyasetine dahil olmaya başlamıştır.

Irak'ta bugün 20'ye yakın Türkmen siyasi partisi mevcuttur. Ancak Türkmenleri temsil oranına bakıldığında Irak Türkmen Cephesi(ITC), diğer partiler arasından belirgin bir şekilde sıyrılmaktadır.

Türkmenler 2003'ten sonra sivil toplum örgütlerine de ağırlık vermiştir. Bu kapsamda Türkmen sivil toplumunun da geliştiği söylenebilir.

Irak'ta Türkmenlerin gelişmiş bir medya ağına sahip olduğunu söylemek güçtür. Türkmenler tarafından çıkarılan dergi ve gazetelerin hemen hepsi ya bir siyasi kuruluşa ya da bir sivil toplum örgütüne bağlıdır. Ayrıca Türkmenlerin biri yerel ve biri de uydu olmak üzere iki televizyonu vardır.

1. Giriş: Irak'ta Türkmenler

Bin yılı aşkın bir süredir Irak'ta yaşayan Türkler, yaklaşık 900 yıl boyunca yönetici konumunda olmuş, birçok devlet ve beylik kurmuş, bu konum İngilizlerin Irak'ı işgal etmesiyle sona ermiştir. Birçok tarihçi ve yazarın ortak kanısına göre, Irak'ta ilk Türk toplulukları 674 yılında Emevi Halifesi olan Muaviye tarafından Horasan'a gönderilen Ubeydullah Bin Ziyad'ın 2000 kadar Türk askerini Basra'ya yerleştirilmesiyle beraber görülmektedir. Ancak bazı yazarlara göre de Türkler Irak'a daha eski dönemlerde gelmiştir.¹ 1534 yılında Osmanlı Padişahı Kanuni Sultan Süleyman, bizzat Bağdat'a girmiş, Safevi hâkimiyetine son vermiş ve böylece 1918'e kadar bölgede aralıksız olarak Türk hâkimiyeti devam etmiştir.² 1918'de İngilizlerin Irak'ı işgal etmesi ve 1926 Ankara Antlaşmasıyla Musul-Kerkük'ün İngiliz mandasındaki Irak'a bırakılmasının ardından bölgede Türkmenlerin yok sayılmaya başlandığı bir dönem başlamıştır.

1926'dan sonra Irak ile Türkiye arasındaki sınırların çizilmesiyle, Türk toplumu, Irak'taki yönetim tarafından baskı görmüş ve tehdit o-

larak algılanmıştır. Bu dönemde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti iç sorunlarını halletmeye ve ülkenin kalkınmasına öncelik vermiştir. Bu noktada destek bulamayan, isyan geleneği olmayan ve devletçi bir yapıdan gelen Türkmenler, azınlık psikolojisine sürüklenerek, içte kapalı ve ürkek bir toplum haline gelmiştir. Irak'taki rejimlerin politikaları da bunu körüklemiştir. Hatta ilk dönemlerde kullanılan "Türk" adının yerine, Türkiye ile bağların koparılması amacıyla 1950'lerden sonra "Türkmen" adının kullanıldığı ifade edilmektedir. Zira 1958'e kadar resmi belgelerde Türk adı geçmektedir. Hiçbir dönemde siyasi faaliyetlerine izin verilmeyen ve zaman zaman ortaya çıkan lider vasfı taşıyabilecek insanları öldürülen Türkmenler, Türkiye'ye güvenmenin sonucu olarak ortaya çıkan rehabet hali nedeniyle de bölgede hakim anlayış olan silahlı mücadeleyi tercih etmemiş, kültürel yapıları ve milli kimliklerini korumaya odaklanmıştır. Siyasi anlamda bir faaliyet içerisine girmeyen Türkmenler, dönem dönem kültürel ve sosyal içerikli kuruluşlar kurmalarına rağmen, rejimin politikaları nedeniyle de bir sonuç alamamıştır. Diğer taraftan Türkmenlerin dağınık olarak çeşitli vilayetlerde yaşamaları, Irak'ta

Türkmenlere yönelik yürütülen sistemli asimilasyon politikaları neticesinde Irak dışına ciddi anlamda beyin göçü vermiş olmaları gibi nedenler de Türkmenlerin organize bir bütünlük oluşturarak, siyaseten ortaya çıkmalarının önünde engel oluşturmuştur. Ayrıca Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin Araplar ve Kürtler arasında doğal bir tampon bölge olması da Türkmenlerin çatışmaların arasında kalmalarına yol açmıştır. Özellikle Saddam Hüseyin döneminde Irak'ın kuzeyindeki Kürt grupların ayaklanmaları neticesinde dönemin yönetiminin bu ayaklanmaları bastırmak amacıyla yaptığı operasyonlardan Türkmenlerin büyük zarar gördüğünü söylemek mümkündür. 1991'de yaşanan Altunköprü Katliamı³ bunun en net örneğidir.

1991'den sonra Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölge oluşturularak, burada KDP ve KYB'nin yönetimine bırakılan de facto otonom bir bölge oluşturulması neticesinde, Irak muhalefeti bir yaşam alanı elde etmiş ve Türkmenler de bu yaşam alanını kullanmıştır. 1991 sonrası birçok Türkmen partisi ve sivil toplum kuruluşu bu süreçte oluşturulmuştur. Ancak siyasi geçmişi çok derin olmayan Türkmenler, bu süreçte farklı unsurların etkisinde kalmış, değişik Türkmen gruplar birbirlerine karşı kullanılmış ve hatta zaman zaman çatıştırılmıştır. Bu duruma ilişkin birçok örnek verilebileceği gibi Turhan Ketene'ye, 1995'te Irak Türkmen Cephesi (ITC) kurucu genel başkanlığını yaptığı sırada, Erbil'de 19 Aralık 1995 tarihinde yapılan suikast girişimi ve 2005'te yine aynı vilayette ITC bürolarına yapılan saldırılar en net örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanan sıkıntılara rağmen Irak'taki Türkmen siyasi hareketinin bugün için aşama kaydettiği ve Irak siyasetine dahil olmaya başladığını ifade etmek mümkündür. 2005, 2009 ve 2010'da Irak'ta yapılan seçimler göz önünde bulundurulduğunda siyaset yapma yeteneğinin kademeli bir şekilde arttığı söylenebilir. Türkmen siyaseti kendi içerisinde de aşama kaydetmiş, ITC son 15 senede 5 kurultay düzenlemiştir. Diğer taraftan yeni Türkmen partileri ortaya çıkmış ve Irak siyasetine dahil olma-

ya çalışmıştır. Ancak özellikle 2003'ten sonra Irak siyasetinde yaşanan Türkmen tecrübesi dikkate alındığında, Türkmen milli kimliğinin ön planda tutularak, diğer etnik, siyasi ve dini gruplarla işbirliği yapmaları ve Iraklılık bilinci altında birleşmeye destek veremelerinin, Türkmenlerin kimliğini koruma ve Irak siyasetinde "Türkmen" kimliğiyle yer almaları sağlayacak en etkili yol olduğu değerlendirilmektedir. Aksi takdirde, Türkmen kimliğinin dışında hareket edilerek, dini, mezhepsel ve siyasi temelli yaklaşımların, Irak'ın kurucu unsurlarından biri olan Türkmen milli kimliğinin giderek asimile olmasına ve nihayetinde mevcudiyetinin ortadan kalkmasına yol açabileceği düşünülmektedir.

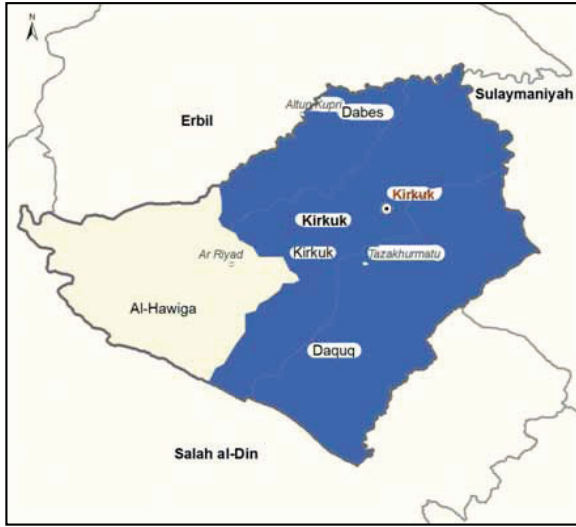
1.1. Irak'ta Türkmenlerin Yerleşim Bölgeleri

Irak'ın kurucu unsurlarından biri olarak ifade edilen Türkmenler, Irak'ın en güneyindeki Basra'dan en kuzeyindeki Duhok'a kadar hemen her vilayette yaşamaktadır. Ancak Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları vilayetler dikkate alındığında, Irak'ın kuzey ve batısından güney doğusuna kadar yaklaşık 50 km'lik genişlikteki bir şeritte yaşadıklarını söylemek mümkündür. Türkmenler başta Kerkük olmak üzere Musul, Erbil, Selahattin ve Diyala vilayetinde yoğun olarak yaşamaktadır.

Harita-1: Irak'ta Türkmenlerin Yoğun Olarak Yaşadığı Vilayetler

1.1.1. Kerkük Vilayeti

Harita-2: Kerkük Vilayetinde Türkmenlerin Yoğun Olarak Yaşadığı İlçeler

Kerkük vilayeti, Kerkük Merkez İlçe, Dibis, Tavuk ve Havice olmak üzere 4 ilçeden oluşmaktadır. Kerkük "Irak'ın minyatürü" olarak anılmaktadır. Türkmenler Havice hariç diğer üç ilçede de yoğun olarak yaşamaktadır. Kerkük Vilayet nüfusunun yarısından çoğunun Kerkük Merkez İlçesinde yaşadığı söylenebilir. Daha sonra en kalabalık nüfus sırasıyla Tavuk ve Dibis'te yaşamaktadır. Türkmen nüfusun büyük çoğunluğunun Kerkük merkez ilçesinde ikamet ettiği bilinmektedir. Hassa Çayının ikiye böldüğü Kerkük merkez ilçesinde ise Türkmenlerin çoğu Tisin, Musalla, Korya, Bağdat Yolu, Sarıkahya, Şaturlu, Beyler, Piryadi, Almas, Arafa, Bulak, Çukur, İmam Abbas, Cırt Meydanı, Çay, 1 Haziran ve Beşiktaş Mahallelerinde yaşamaktadır. Türkmenler, diğer mahallelerde de dağınık olarak yerleşmiş durumdadır.

Kerkük'te Cırt Meydanı ve Beşiktaş Mahalleleri

Harita-3: Kerkük Merkez İlçesi. (Bölümler etnik grupların çoğunluklarına göre ayrılmıştır)

Diğer taraftan Kerkük'ün tarım merkezleri olarak bilinen ve Tavuk ilçesinde Türkmen çoğunluğu görülmektedir. Ayrıca Kerkük'e bağlı Tazehurmatu nahiyesinin nüfus çoğunluğunu Türkmenler oluşturmaktadır. Tazehurmatu'nun merkezinin tamamına yakını Türkmendir. Ancak Tazehurmatu'ya bağlı Arap köyleri bulunmaktadır. Tavuk, Kürtlerin yerleşim politikaları sonucunda yarı yarıya konuma gelmiştir. Altınköprü'de Türkmen nüfusu azınlığa düşmüştür. Kerkük'ün etrafında ise Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı 10'a yakın köy vardır. Bu köyler, Türkalın, Yayçı, Çardaklı, Kızılyar, Kümbetler, Bulova, Beşir olarak gösterilebilir. Kerkük'te özellikle Şaturlu, Almas ve Arafa semtlerinde Hıristiyan Türkmenlerin de yaşadığı bilinmektedir.

1.1.2. Musul (Ninova) Vilayeti

Ninova (Musul) Vilayetinde Türkmenlerin Yoğun Olarak Yaşadığı Yerler

Musul Vilayeti, Musul Merkez İlçe, Telafer, Sincar, Baac, Hamdaniye, Telkeyf, Şeyhan, Hatra ve Akre olmak üzere 9 ilçeden oluşmaktadır. Musul'da Arap çoğunluk olmakla birlikte Türkmenler ve Kürtler de yoğun olarak yaşamaktadır. Diğer taraftan Şebek, Yezidi ve Hıristiyan gibi dinsel azınlıklar da Musul Vilayeti'nde yerleşmiştir. Musul Merkez İlçesi, vilayetin en büyük nüfusunu (yaklaşık 1 milyon 700 bin) barındırırken, Türkmen özelliğine sahip olan Telafer ikinci büyük nüfusu oluşturmaktadır. Telafer'in 2008 Kasım itibarıyla nüfusu 395.150'dir.⁴ Musul'da Türkmenler, başta Musul Merkez İlçe ve Telafer olmak üzere, Hamdaniye ve Telkeyf'in güneyinde yoğun olarak yaşamaktadır. Bunun yanı sıra, Musul'un diğer ilçelerinde de Türkmenlerin yaşadığı bilinmektedir. Türkmenler Telkeyf'e bağlı Reşidiye, Şerihan, Karakoyun, Sedabavize, Hamdaniye'ye bağlı Tezharap, Şemsiye, Sellamiye, Karayatak, Sennif, Telafer'e bağlı İyaziye, Muhallebiye, Zammar ve Rabia'da yoğun olarak yaşamaktadır.

Yerleşim Yeri	İlçe
Tezharap	Hamdaniye
Karayatak	Hamdaniye
Siteh	Hamdaniye
Sellamiye	Hamdaniye
Sennif	Hamdaniye
Şemsiye (Kızfahra)	Hamdaniye
Şih İbrahim	Telafer
İyaziye	Telafer
Muhallebiye	Telafer
Zammar	Telafer
Rabia	Telafer
Karakoyun	Telkeyf
Rezakiye	Telkeyf
Sedabavize	Telkeyf
Aşağı ve Yukarı Şerihan	Telkeyf

Not: Musul İlçelere Göre Türkmen Yerleşim Yerleri

Bu noktada Telafer'e ayrı bir paragraf açılması gerekmektedir. Öncelikle Telafer, Türkiye sınırına en yakın Türkmen yerleşim birimi olması açısından önem taşımaktadır. Telafer merkezinin tamamı Türkmen olmakla beraber, Rabia ve Zammar nahiyelerinde Araplar ve Kürtlerin de yaşadığı bilinmektedir. Telafer'in nüfus yapısının iç içe geçmiş yapısı, ortaya bir "Telaferlilik" kimliği çıkartmıştır. Telafer'de aşiretsel bir yapı hakim olmasına rağmen, her aşiretin içerisinde Şii, Sünni ve hatta Aleviler mevcuttur. Ancak 2003'ten sonra bölgede yaşanan olaylar ve ABD'nin 2004 ve 2005'teki operasyonları bir dönem Telafer'in dengesini bozmuş olsa da Telafer eski dengesine kavuşmaya başlamıştır. Yaşanan olaylar Telafer'de nüfus değişikliklerine yol açmış, bazı aileler Telafer'den göç etmek zorunda kalmıştır. Operasyonların yoğun olduğu sırada Telafer'den çok sayıda ailenin göç ettiği bilinmektedir. Telafer'den göç eden ailelerin sayısı, ilçe merkezinde kurulan göçmenlere ilişkin komisyona göre yaklaşık 4500'dür. Telafer'in aşiretsel yapısı dikkate alındığında en az 30 bin kişinin Telafer'in dışına çıktığı söylenebilir.⁵

Tuzhurmato Merkez ve Bağlı Köyler	Tahmini Nüfus
Merkez	25.000
Şahseven Köyü	800
Yengice Köyü	14.000
Süleyman Bey Nahiyesi	
Köküz Köyü	1000
Hasadarlı Köyü	3500
Muratlı Köyü	1000
Amirli Nahiyesi	
Amirli Merkez	16.000
Karanaz Köyü	750
Biravcılı Köyü	2000
Çardaklı Köyü	1400
Bastamlı Köyü	5300
Abbut Köyü	1800

Not: Yukarıda ismi geçen köylerde Türkmenler yüzde 90'ın üzerinde bir nüfus oluşturmaktadır.

1.1.5. Bağdat Vilayeti

Bağdat Vilayeti'nde Türkmenlerin Yoğun Olarak Yaşadığı Yerler

Bağdat, 1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Safevi hakimiyetine son vermesiyle birlikte, 1918'e kadar Türk hakimiyeti altında bulunmuş ve bu nedenle çok sayıda Türk Bağdat'a yerleşmiştir. 1918'den sonra da Irak devleti içerisinde görev almış çok sayıda Türkmen Bağdat'ı yurt edinmiş ve burada kalmıştır. Günümüzde Türkmenlerin daha çok Azamiye bölgesinde yaşadıkları bilinmektedir. Ancak Bağdat'ın hemen her bölgesinde yaşayan Türkmen ailesinin varlığından söz e-

dilebilir. Bağdat'taki Türkmen sayısı yüz binlerle ifade edilirken, bugün birçoğunun etnik kimliği kaybederek, Araplaştığı bilinmektedir. Zira tarihe bakıldığında Irak'taki ilk Türkmen kuruluşu olan Kardeşlik Ocağı'nın 1960 senesinde Bağdat'ta kurulduğu görülmektedir. Ancak Bağdat'ın başkent olması, Saddam Hüseyin'in baskısı, hakim dilin Arapça olması gibi sebepler nedeniyle, Türkmenlerin öncelikle dillerini sonra da kimliklerini kaybettikleri görülmektedir. Yine de 2010 seçimlerinde Bağdat'ta Türkmen adayların aldıkları oy sayısına göre bir hesaplama yapıldığında, etnik kimliklerini koruyan 20 bin civarında bir Türkmen potansiyelinden söz etmek mümkündür.

1.1.6. Erbil Vilayeti

Erbil Vilayeti'nde Türkmenlerin Yoğun Olarak Yaşadığı Yerler

Erbil Vilayeti, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin sınırları dahilinde olmasına rağmen hatırı sayılır oranda Türkmenlerin yaşadığı bir şehirdir. Türkmenlerin özellikle Erbil şehir merkezinde yaşadığı, 2006 yılına kadar Erbil Kalesindeki 3 mahallede (Tophane, Tekke ve Saray Mahalleleri) yaklaşık 700 evin tamamında Türkmenlerin ikamet ettiği ve 1990'lara kadar Erbil'in şehir merkezindeki en kalabalık nüfusu Türkmenlerin oluşturduğu bilinmektedir. Ancak Saddam Hüseyin'in Irak'ın kuzeyine yönelik yapmış olduğu operasyonların ardından sınır köylerinin vurulmasıyla

birlikte Erbil'in köylerindeki nüfus Erbil şehir merkezine göç etmiştir. Bu kapsamda özellikle 1996'da KDP ve KYB arasındaki çatışma sonucu Erbil'in KDP kontrolüne geçmesinin ardından Erbil şehir merkezindeki Kürt nüfusun arttığı ifade edilebilir.

2006 yılında Erbil Kalesinin tamamen boşaltılarak, ikamet kaldırıldığı ve kalenin boşaltılmasının ardından Türkmenlerin Erbil şehir merkezinin çeşitli mahallelerine dağıldığı söylenebilir. Erbil'deki Türkmen nüfusunun 300 bine yakın olduğu tahmin edilmektedir. Kalenin boşaltılmasının ardından Türkmenlerin toplu olarak yaşadığı büyük bir mahallenin kalmadığı bilinmektedir. Türkmenlerin daha çok kalenin etrafında olan Taci, Mareke ve Üç Tak Mahallelerinde yoğun olarak yaşadıkları görülmektedir. 2009'un Kasım ayında yapılan saha araştırmasında, şehir merkezinde oturan Türkmenlerin yavaş yavaş Erbil'in dışarısındaki köylere de yerleşmeye başladığı görülmüştür. Erbil'in özellikle son 7-8 yılda önemli bir gelişim göstermesi ve buna paralel olarak şehir hayatının pahalılaşmasıyla birlikte, gelir seviyesi genel olarak düşük olan Türkmenlerin şehir merkezinin dışına çıktığı belirtilebilir.

1.2. Türkmenlerin Toplumsal Yapısı

Irak'ta Türkmenlerin varlığı çok eski tarihlere dayansa bile, Türkmen olgusunun ortaya çıkması, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve Irak topraklarında yaşayan Türklerin anavatanından ayrı kalması sonrasının bir ürünüdür. Zira 1960'lara kadar Türkmen kelimesinin Irak'taki Türkler için çok fazla kullanılmadığı bilinmektedir. Hatta Türkiye'deki Türkmenler tarafından 1959'da kurulan Türkiye'deki ilk Türkmen kuruluşunun ismi de Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'dir. Bu anlamda Irak'ta yaşayan Türklere kimlik baskısı yapılarak, Türk kimliğinin örselenmesi, asimile edilmesi ve hatta yok edilmesi, Türk yerine Türkmen denilerek Türklük bağının zayıflatılmaya çalışıldığı söylenebilir. Ancak Türkmenlerde kimlik üzerinde yaşanan baskı kimliğe tutunmayı daha da körüklemiş, Türk-

lük ve Türkiye'ye olan bağlılık artmış, dinsel ve diğer aidiyetler arka plana itilmiştir. Türkiye'ye olan bağlılık, Irak'ın kurucu unsuru olarak bir Türk varlığının ortaya çıkmasını engellerken, bu varlık açısından da bir tehlike oluşturmuş ve Irak'taki her rejim tarafından dışlanarak, "ajan" muamelesi yapılmıştır. Irak'taki rejimlerin baskısına rağmen isyan geleneği olmayan Türkmenler, içe kapanmış ve bu içe kapanıklık Türkmenlerin dillerini, kültürlerini ve nihayetinde kimliklerini korumada bir etken olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Türkmenler, genel sisteme uyum sağlayabilmişken, diğer etnik gruplardan kimliklerine yönelik direkt bir tehdit algılaması karşısında doğal bir tepki mekanizması geliştirdiğini söylemek mümkündür. Bu noktada kimliğin ifade edilmesinde zaman zaman etnik durum belirtilse bile, yaşanan toprağa bağlılık daha ön plana çıkarılabilmektedir. Yani Türkmenler etnik kimliği yaşanan yer ile özdeşleştirmekte ve toprağa sahip olma hissiyle, kendini Kerküklü, Telaferli ya da Erbilli olarak ifade edebilmektedir. Bu durumu "toprakçılık" olarak belirtilebilecek bir kavramla açıklamak mümkündür. Buradan hareketle Türkmenlerin yaşadıkları yere aidiyeti bazen bütün kimliklerinin önüne geçebilmektedir. Örneğin Telafer'de farklı mezhepsel inanışlarla birlikte aşiretsel yapı güçlü olmasına rağmen, üst kimliğin Telaferlilik olduğu söylenebilir.⁷ Bu duruma diğer Türkmen bölgelerinde de rastlanabilir. Türkmenler arasında toprağa bağlı kimliksel aidiyet ortaya çıksa da dışarıdan Türkmen kimliğine yönelik direkt bir tehdit algılamasında Türkmen kimliği çatısı altında birleşebilmelerinin, Türkmenlerin en büyük özelliği olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Zira bugüne kadar Irak'taki bütün süreçlerden dışlanan, baskı ve zulüm gören Türkmenlere yönelik çeşitli ideolojik ve siyasi akımların Türkmen kimliğinin üzerine çıkmayı başarabildiğini ifade etmek güçtür.

Türkmenlerdeki Türklük kavramı "Türkiye'ye bağlılıkla eş değer" olarak görülen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani Türkmen-

lerin kimliklerini korumaya yönelik taleplerinin, Türklüğün “Türkiye yanlısı olmak”la aynı anlama geldiğinden, “hain” gözüyle görülmelerine sebep olduğu söylenebilir. Bu anlamda Türkmenlerin, yeni Irak’ta bir tarih üretmediği ve Irak’taki Türkmen tarihinin Türkiye ile birlikte devam ettiği görülmektedir. Bu anlamda Türkmenler Irak’ta Türkiye’nin bir uzantısı olarak görülmekte ve “üvey evlat” muamelesi görmektedir. Ancak Türkmenlerdeki devlete bağlılığın üst düzeyde olduğu bilinen bir gerçektir. Türkmenler, devlet kurma geleneğinden gelen bir topluluktur. Diğer taraftan Türk topluluklarında devlete bağlılığın geleneksel anlamda kutsal bir değer olarak görüldüğü söylenebilir. Bu bağlamda Türkmenler, 2003’ten sonra Irak’ta yeni oluşan süreç içerisinde oluşturulan anayasadaki federal yapıya karşı çıkmış, Irak’ın üniter bütünlüğünden yana olmuştur. Zira temel Türk toplumu anlayışından kaynaklanan genel görüş otoritenin teklifi üzerinedir. Türk topluluklarındaki dini inanış da bunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Göktürk Devletinde bile tek otoriteye yapılan atıfla, tek tanrılı dine inanılmıştır. Diğer taraftan tek otoriteye olan inancın bir diğer örneği imparatorluklarda ortaya çıkmaktadır. Türk imparatorluklarında hükümdara bağlılık oldukça kuvvetlidir. Bu nedenle Irak’taki Türkmenlerde de bir isyan geleneği ortaya çıkmamış, her türlü baskı, zulüm ve uygulamaya rağmen vatana ve devlete bağlılık üst düzeyde kalabilmiştir.

Türkmenler, Irak’ta yaşadıkları ortama da uyum sağlayabilmiş ve özellikle Arap kültüründen etkilenmiştir. Bu bağlamda Türkmenlerde aşiretsel yapının farklı formlarını görmek mümkündür. Türkmenler arasındaki aşiretsel yapı zaman zaman toprağa yönelik bir aidiyet belirtirken (Bağdadi aşireti gibi), zaman zaman aile isimlerine dönmekte (Neftçi, Hüzmüzlü, Avcı gibi), özellikle kırsal kesimlerde yaşayan Türkmenlerde bu yapı tam bir aşiret haline gelmektedir. Ancak genel olarak Irak’taki Türkmen aşiretlerine bakıldığında Bayat boyundan geldiği ve daha sonra farklı isimler aldığı görülmektedir. Türkmen-

ler arasında farklı boylardan gelen aşiretlerin de olduğu bilinmektedir. Irak’ta Türk varlığının oldukça eskiye dayanması ve Irak’ta kurulan çok sayıda Türk devletinin bulunması ve dönem dönem göçlerin yaşanması, aynı Türkmen aşiretlerin farklı bölgelerde yer edinmesine neden olduğu söylenebilir. Buna örnek olarak Muratlı aşiretinin mensuplarına hem Telafer’de hem de Tuzhurmatu’da rastlamak mümkündür. İstenildiğinde bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.⁸ Diğer taraftan Arapların çoğunluk olarak yaşadıkları bazı bölgelerde Türkmen aşiretlerin rejim tarafından Arap aşiretlerin içerisine katılmaya zorlandıkları da bilinmektedir. Bunun en önemli örneği, Karağul aşiret olarak gösterilebilir. Karağul aşiretine, Irak’ın birçok vilayetinde rastlamak mümkündür. Karağul aşireti, isminden de anlaşılacağı gibi bir Türk aşireti olmasına rağmen, bugün Irak’ın birçok bölgesinde Arap aşireti olarak kendini göstermektedir. Hatta Irak’ta yapılan 2010 seçimlerinde Bağdat’tan milletvekili olan Ala Mekki Karağul, hiç Türkçe bilmemekte ve Arap olduğunu söylemektedir. Türkmen aşiretleri arasında Araplaşmış daha birçok aşirete rastlamak mümkündür.

Türkmenlerde aşiret bağlılığının daha çok Telafer, Tuzhurmatu, Diyala gibi kırsal kesimde görüldüğünü söylemek mümkündür. Kerkük, Erbil gibi şehir merkezlerinde ise aile isimleri ön plana çıkmaktadır. Ancak Türkmenlerdeki aşiretsel yapı Kürt ve Arap topluluklara göre farklılık göstermektedir. Türkmenlerde aşiret yapılarında net çizgilerle ayrılmış bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Her aşiretin içerisinde Şii, Sünni, Alevi mezheplerine bağlı kişiler olduğu gibi, aşiretler arası akrabalık da oldukça fazladır. Türkmenlerde aşiret yapısına daha çok büyük aile demek yerinde olacaktır. Mesela Telafer’deki bir aşirette, iki kardeşin arasında anlaşmazlık dolayısıyla iki aşiret ortaya çıkmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Diğer taraftan aşiretsel yapının kan davası, töre, aşiret birliği gibi temel dinamikleri de Türkmen aşiretlerinde bulunmaktadır.

Kırsalda etkili olan aşiretsel yapının yanı sıra şehirli Türkmenler Irak'ın aydın kesimi olarak tanınmaktadır. Özellikle eğitim alanı başta olmak üzere, mühendis, doktor ve asker sayısı fazladır. Yapılan bazı anketlerde Türkmen nüfus içinde öğrenim durumu üniversiteli olanların oranının oldukça yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra yüksek tahsil görmüş kişiler arasında bayanların oranının erkeklere yakın olduğu görülmektedir.⁹

1.3. Türkmenlerin Dini İnanışı

Irak'ta Türkmenler genel olarak Müslüman olmakla birlikte çok az sayıda Hıristiyan Türkmen'den de bahsetmek mümkündür. Türklerin Irak'a ilk yerleştikleri dönemde Müslüman oldukları bilinirken, Hıristiyan Türkmenlerin dini kimliklerini korudukları ve Müslümanlaşmadıkları söylenebilir. Hıristiyan Türkmenlerin hemen hepsinin eski dönemde Kerkük Kalesinde yaşadıkları ve bu nedenle onlara "Kale Gavurları" ismi verildiği bilinmektedir. Hıristiyan Türkmenler, Kerkük Kalesinin boşaltılmasıyla birlikte kale etrafındaki mahallelere dağılmıştır. Hıristiyan Türkmenlerin "Katolik" olduğu bilinmektedir. Hıristiyan Türkmenlere ait olan ve Almas Mahallesinde bulunan bir kilise halen faaliyettedir. Türkmençe konuşan Hıristiyan Türkmenlerin okuduğu dua kitabı olarak bilinen ve "Taranım" adı verilen kitabın dili de Türkçedir.

Genellikle Müslüman olan Türkmenler arasında hem Şii hem de Sünni mezhebine bağlı topluluklar bulunmaktadır. Türkmenler hemen her bölgede Şii ve Sünni olarak bir arada yaşamakta, oranları bölgelere göre farklılık gösterebilmektedir. Ancak Türkmen kimliğine bakıldığında mezhepsel aidiyetin ön planda olmaması nedeniyle, Türkmenlerin mezhepsel yapıları ve yerleşim bölgeleri arasında net bir dağılım vermek tutarlı olmayacaktır. Bunun yanı sıra Bektaşilik geleneğini sürdüren Türkmen yerleşim yerleri de vardır. Türkmen Şiiilerin de eskiden Alevi olup, sonrada Şiiileştikleri birçok kaynakta yer almak-

tadır.¹⁰ Özellikle Telafer, Kerkük'e bağlı Tazehurmatu ve Tuzhurmatu'da Alevi-Bektaşî Türkmenlerin varlığından söz etmek mümkündür. Telafer'de 1940'lara kadar cami olmadığı ve hatta Kerkük'ün Tisin semtinde Saddam rejimi tarafından yıkılmadan bir Bektaşî Tekkesi bulunduğu bilinmektedir. Halen Telafer'de Kızıl Deli Ali Sultan Tekkesi faaliyettedir. Sünni Türkmenlerin birçoğu Hanefi mezhebine bağlı olmakla birlikte, Erbil'de yaşayan Türkmenlerin çoğunun Şafii mezhebine bağlı olduğunu ifade etmek mümkündür. Diğer taraftan Sünni Türkmenlerde tarikat mensubiyetinin de yaygın olduğu söylenebilir. Nakşibendi, Kadiri ve Rufai tarikatları en yaygın tarikatlar olarak bilinmektedir. Kerkük'te ve diğer Türkmen bölgelerinde bu tarikatların tekkeleri bulunmaktadır.¹¹ Türkmen inancında Bektaşîliğin Irak'taki bir kolu olan Kakailik de görülmektedir.

Buradan hareketle Türkmenlerin dini inanç bakımından kuvvetli hissiyata sahip oldukları, muhafazakar, gelenek ve göreneklerine bağlı bir topluluk oldukları söylenebilir. Türkmenlerde dini ibadetlere büyük önem verilmele birlikte, Türkmenler tarafından yapılan/yaptırılan çok sayıda dini eser olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlılığın bölgedeki Türk geçmişiyile alakalı olduğu da düşünülmektedir. Örneğin Mevlid okutma geleneğinin ilk çıkış noktasının Erbil olduğu bilinmektedir. 20-26 Nisan'da Hz. Muhammed'in (Sav.) dünyaya gelişine atfen, Müslümanlar için kutlu bir gün olarak kutlanan Mevlid Kandili, "Mevlid kutlamalarını düzenleyen ilk sultan", "Arap ve acemin mevlid ziyafetini yapan ilk sultan" olarak bilinen Türk hükümdarı Erbil Atabeyi Muzaffereddin Gökborü (öl.630/1232) tarafından ilk defa resmî hâle getirilmiştir. Önce başşehir Erbil, ardından Musul'da da yapılmış olan bu kutlamaların daha sonra giderek yayıldığı ifade edilebilir.¹² Türkmenlerin tarihte birçok din adamı da yetiştirdiği bilinmektedir.

Diğer taraftan üzerinde kimlik tartışması yaşanan Irak'taki halklardan biri olan Şebekle-

rin Türk kökenli oldukları iddia edilmektedir. Şebek adının Türkçe 'ŞAHBEK' adından türediği söylenmektedir. Türkmen aşiretlerinden biri olarak ifade edilen Şebeklerin aslen Müslüman olduğu, daha sonra farklı dinlerden alınan öğretilerin bir araya getirilerek farklı bir din anlayışı geliştirmeleriyle, değişikliğe uğradıkları söylenmektedir. Daha çok Musul ve civarında yaşayan Şebeklerin kendileri özgü bir din kitabı bulunmaktadır. Bu din kitabı sadece Şebek şeyhleri tarafından okunabilmekte ve buna Türkçe bir isim olan "Buyruk" adı verilmektedir.¹³ Hatta bazı kitaplarda Şebeklerin Türkiye'nin güneyinden Irak'a göç ettikleri belirtilmektedir.¹⁴

1.4. Türkmenlerin Eğitim Durumu

1990'lara kadar kendi dillerinde okuma hakkı bulunmayan Türkmenler, yine de dillerini korumayı başarmıştır. Geçmişten günümüze kadar Türkiye'ye eğitim almaya gelen çok sayıda Türkmen bulunmaktadır. Irak'ta Türkçe eğitimi Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak bütün derslerin tamamının Türkçe olduğu o-

kullarda (Esasi Okul) ve sadece haftada 1 ya da 2 saat Türkçe dersinin verildiği Arapça eğitim veren okullarda (Şumul Okul) yapılmaktadır. Ancak Türkçe eğitim konusunda büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Esas okullara giden Türkmen öğrenci sayısı gittikçe azalmaktadır. Bu duruma ilişkin en büyük etken, Türkçe eğitim alan Türkmen öğrencilerin, Arapça yapılan üniversite sınavında başarısız olmalarıdır. Ayrıca Türkçe okullarda okuyan Türkmen öğrenciler ya Türkiye'ye gelmekte ya da Irak'taki üniversitelerin Türk dili bölümlerini seçebilmektedir.

Irak'ta Türkçe eğitim yapan 428 anaokul, ilkokul, ortaokul ve lise vardır. Bunların sadece 76 tanesi tam Türkçe eğitim yapmaktadır. Bu okullardan 63 tanesi Kerkük, 11 tanesi Erbil ve 2 tanesi de Kifri'de bulunmaktadır. Tamamı Türkmen olarak bilinen Telafer'de tam Türkçe eğitim yapan okul bulunmamaktadır. Ancak önümüzdeki dönemde açılması planlanmaktadır. Aynı şekilde Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı Tuzhurmatu da Türkmen okulu yoktur.

	Anaokul	İlkokul	Ortaokul	Ortaokul ve Lise	Lise	Meslek Lisesi	Öğretmen Enstitüsü	Toplam
Kerkük	14	91	46	32	9	4	3	199
Selahattin	2	35		1				38
Musul	1	33	4	3	4			45
Telafer	2	89	8	14	6			119
Diyala	1	6						7
Erbil	2	9	2		2			15
Bağdat	1							1
Kifri	1	1	1		1			
Toplam	24	264	61	50	22	4	3	428

Not: Yerleşim Birimlerine Göre Türkçe Eğitim Veren Okul Sayıları

Genel eğitim veren okullara bakıldığında yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Kerkük ve Telafer başı çekmektedir. Ancak özellikle Kerkük'te tam Türkçe eğitim yapan okullardaki öğrenci sayısı azalmaktadır. Örneğin Kerkük'te 63 esasi okul, 74 şumuli okul bulunmaktadır. 2008-2009 yılı öğrenci istatistiklerine bakıldığında, esas Türkmen okullarına

giden öğrenci sayısı 6113 iken, şumuli okullara giden Türkmen öğrenci sayısı 19269'dur.¹⁵ Bu durum Türkmen okullarının eksikliklerini ortaya koymaktadır. Irak Türkmen Cephesi (ITC) Genel Eğitim ve Kültür Müdürlüğü'nün hazırladığı rapora göre, Türkmen okullarında kitap sıkıntısı yaşanmaktadır. Okul kitapları öğrencilere zamanında ulaşmamakta, ulaşılan kitaplar da baskı ve bilgi yanlışlıkları bulunmaktadır. Tabii bu eksikliklerin en önemli sebeplerinden biri, Irak hükümetine bağlı bir Türkmen Eğitim Dairesinin bulunmamasıdır. Irak'taki Türkmen eğitimi, Kürtçe gibi ayrı bir müdürlük tarafından değil, diğer diller kapsamında bir genel müdürlük tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle Irak'taki müfredata uygun kitapların tercüme edilip basıldıktan sonra kontrolünün yapıp onaylanması, bürokratik işlemler de hesaba katıldığında çok zaman almakta ve okullara zamanında yetişmemektedir. Ayrıca Türkçe olarak hazırlanan kitaplar, Irak müfredatından geri ve ilkokullardaki kitaplar, Türkmen öğrencilerin anlama ve okuma seviyesine göre yüksek kalmaktadır. Aynı zamanda Türkmen okullarında eğitim malzemesi sıkıntısı bulunmaktadır. Hükümetin Türkmen okullarına gereken yardımı yapmadığı, Türkmen okullarına öğretmen atamadığı bilinmektedir. Bu nedenle ITC Türkmen okullarında eğitim vermeleri için 479 öğretmene sözleşmeli olarak maaş vermektedir. Ancak bu öğretmenlerin de maaşı Irak hükümetinin öğretmenlere verdiği maaştan çok düşüktür. Irak'ta bir öğretmenin 1000 dolara yakın maaş aldığı düşünüldüğünde, ITC'nin sözleşmeli öğretmenlere verdiği 120 dolar çok azdır. Devlete bağlı olarak çalışan Türkmen öğretmen sayısı 2010 yılı itibarıyla 876'dır. Öte yandan Türkçe eğitim veren öğretmenlerin de Türkçe ve seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Türkçe eğitim yapan okullarda takviye kursları da yeteri kadar verilmemektedir. Ayrıca öğretmen sıkıntısı nedeniyle birçok Türkmen yerleşiminde Türkçe eğitim yapılamamaktadır. Öğretmen taleplerine rağmen öğretmen ataması yapılamadığı için Kerkük'e bağlı Tazehurmatu, Beşir, Yayçı ve Türkalan'da Türkçe eğitim sona ermiştir.

2. Irak'ta Türkmen Örgütlenmeleri Etkileyen Sebepler

Irak'ta Türkmenlerin örgütlenmesine 1960'a kadar rastlamak mümkün değildir. Zaman zaman sosyal hareketlenmeler ortaya çıksa da bunların örgütlü olduğunu söylemek güçtür. 1959'da Türkmenlere yönelik "Kerkük Katliamı"nın ardından Türkiye'de kurulan Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nden sonra Bağdat'ta 1960'da Kardeşlik Ocağı kurulmuştur. Kardeşlik Ocağı'nın genel amacı kültürel ve sosyal çalışmalar yapmak olsa da siyasi bir kuruluş gibi algılanmış ve Irak'taki rejim Türkmenlerin tek kuruluşunu hedef haline getirmiştir. Bu kuruluşun dışında Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölgenin oluştuğu 1991'e kadar örgütlü bir Türkmen kuruluşunun varlığından söz etmek pek mümkün değildir. 1980'de Suriye'de Türkmen Demokratik Örgütü kurulmuş ancak Irak'taki etkisi sınırlı kalmıştır. 1991'den 2003'e kadar Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölgede kurulan Türkmen kuruluşları da tam bir Türkmen örgütlenmesi gerçekleştirememiş ve hatta kendi içerisinde gerginlik ve parçalanmalar yaşamıştır. Bugün gelinen nokta Irak'taki Türkmen örgütlenmelerinde tarihsel travmaların bıraktığı izlerle birlikte, Irak'taki rejimlerin uygulamaları, iç dengesizlikler, sosyal hayatın örgütsel yaşama yatkın olmaması gibi sebepler, Türkmen örgütlenmelerinin kısır kalmasına yol açmış olabilir. Bu noktada 2003 sonrası Irak'ta ortaya çıkan yeni durumu takiben, Türkmenlerin kendini tanıma çabasında oldukları ve gerçek örgütlenmelere doğru yol aldıkları görülmektedir.

2.1. Tarihsel Travmalar

Iraklı Türkmenler yaşadıkları topraklardaki hakim konumlarını, Osmanlı Devletinin parçalanması sonrasında kaybetmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve Irak devletinin ortaya çıkmasıyla birlikte büyük bir travma geçirmiştir. Uzun süre Türkiye'ye kavuşma hayali kuran Irak'taki Türk halkı 5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Antlaşmasıyla

birlikte Musul vilayetinin İngiliz hakimiyetindeki Irak topraklarına bırakılmasının ardından içe kapanmış ve daha çok dil, kültür, gelenek ve nüfuslarını koruma çabasına girişmiş, kimliğine doğrudan bir tehdit gelmemesi için kimliğini dışa vurmaktan çekinmiştir. Türkmen kimliği, Türklüğüne vurgu yapmaya başladığı andan itibaren bir tehdit olarak algılanmış ve baskı görmüştür. Irak Devleti kurulduğundan bugüne kadar Türkmenler, katliamlara kadar varan birçok talihsiz olay yaşamış ve bu olaylar Türkmen toplumunda travmalara yol açmıştır. 1920'den günümüze kadar devam eden bu şiddet uygulamalarında Türkmenlerde en çok iz bırakan olaylar, 1959 Kerkük Katliamı ve 1980'de Türkmen önde gelenlerinin asılması olmuştur.

Türkmenlere yönelik sistemli saldırıların ilki 1920 yılında bir Türkmen şehri olan Telafer'de meydana gelmiştir. Kaçakaç Katliamı olarak anılan bu olay, İngiliz işgaline karşı direnen vatansever Türkmenlerin yaşadıkları acıları net bir şekilde gözler önüne sermiştir. İngiliz askeri birliklerinin Telafer'e gireceğini öğrenen bölge halkı şehri boşaltarak dağlara kaçmış ve üç ay boyunca dağlarda sığınma içinde yaşamıştır. Şehre giren İngiliz askeri ise evlerin boş olduğunu görünce, evleri ve tahıl ambarlarını topa tutarak yıkmıştır. Daha sonra Telaferliler yaşadıkları bölgelere geri dönmüştür. Ancak İngiliz zulmü son bulmamış, Türkmen önde gelenleri tutuklanmış, işkence görmüş ve sürgün edilmiştir. Bu olay Telafer'de derin izler bırakmıştır.¹⁶

Bu tür baskı ve sürgün hareketleri 1924 yılında Nasturi Katliamı olarak anılan olaylarla devam etmiştir. Nasturi Katliamı, İngiltere'nin desteğiyle oluşturulan Levi Ordusuyla birlikte Irak'ta Türklerin en yoğun bulunduğu bölgeye; yani Kerkük'e sevk edilmesiyle başlamıştır. Halka sürekli sataşan ve kavga çıkaran bu askerlerin esnaf ile çıkan bir kavgasının neticesinde askerlerden biri yaralanmış ve bunun üzerine silahlı olan askerler sağa sola rastgele ateş açmaya başlamıştır. Bu olayda birçok Türkmen katledilmiş ve Türkmenlere ait yüz-

lerce ev ve dükkan tahrip edilmiştir.¹⁷ Bu olayda yalnızca isimleri bilinen 84 kişi hayatını kaybetmiştir.¹⁸ 1940'lı yıllara geldiğinde İkinci Dünya Savaşından sonra Kerkük'te büyük ve acılı bir olay daha yaşanmıştır. Kerkük Petrol Şirketinde çalışan işçiler, ücret, çalışma ve hayat şartlarının düzeltilmesi için şirket yöneticilerine başvurmuş, isteklerinin ciddiye alınmadığını gören işçiler, dilekçe, gazete gibi araçları kullanarak durumu protesto etmiştir. Bu doğrultuda işçiler Temmuz 1946'da topluca işi bırakmıştır. İşçiler Gavurbağı denen bir meydana her akşam toplanmaya başlamış; ancak bölge polis tarafından kuşatılmıştır. İşçileri dağıtmaya çalışan polisler, işçilerin dağılmayacağını anladıkları anda işçilere silahlarla saldırmıştır. Bu olayda da birçok Türkmen hayatını yitirmiştir.¹⁹

Türkmen tarihine damgası vuran ve dünyanın belki de en kanlı olaylarından biri 14 Temmuz 1959'da yaşanmıştır. Irak'ta 1958 yılında Tümgeneral Abdülkerim Kasım kraliyet rejimini devirmiş ve cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu olay yaklaşık 40 yıl boyunca eziyet çeken Türkmenler için bir umut olmuş ve cumhuriyetin kuruluşunun 1. yılında, başlarına gelecek olaydan haberleri olmayan Türkmenler kutlama hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Rejimin kollayıcılığı altında birtakım ön hazırlıklar yapılmış, Kerkük Belediye Başkanlığı'na yıllarca Moskova'da eğitim görmüş, bir komünist olan Maruf Berzenci getirilmiş ve katliam öncesi Irak Türklerinin önde gelenlerinin birçoğu tutuklanarak tecrit kamplarına gönderilmiştir. Şölen hazırlıklarında olan Türkmenler aleyhine Kürt ve Komünist kuruluşların militanları tarafından çeşitli sloganlar atılmış ve karşılık veren Türkmenlere ateş açılmaya başlanmış, ilk olarak Türkmenlerin oturduğu kahvehane saldırıya uğramış ve kahvehanenin sahibi öldürülmüştür. Geçit töreni yapan Türkmenler otomatik silahların taramasıyla dağılmaya başlamış ve bunun üzerine sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Daha sonra Türkmenlerin ileri gelenleri evlerinden alınarak Kerkük Kışlasına götürülmüş, burada kurulan sözde Halk Mahkemelerin-

de, Türkmenler, 5-10 dakika içinde yargılanarak kurşuna dizilmiştir. Türkmenlerin en büyük liderinden biri olan Ata Hayrullah ve kardeşi Albay İhsan Hayrullah da katliamda öldürülmüş; ayrıca Türkmenlere ait mağaza, dükkân, ticaret merkezleri ve evler yağma edilmiştir. Katliam tam üç gün sürmüştür. 21 Temmuz 1959 tarihli New York Times gazetesinde Kerkük'te meydana gelen olaylarla ilgili "Bağdat'ın 150 mil kuzeyinde olan Kerkük'ün çoğunluğu nispeten müreffeh Türkmenlerden oluşmaktadır. Eyleme, çeşitli silahlarla donatılmış sivil Kürtler ile legal orduyla işbirliği içerisinde olan Komünist ağırlıklı Halkın Direniş Grubu katılmıştır. Bağdat'taki diplomatik kaynaklara göre, Kerkük'te Türkmen toplumunun ileri gelenleri, evlerinden dışarı çıkarılarak öldürülmüşlerdir. Şehirde etnik tansiyon yükselmiştir. Çünkü Kürtler Komünizm yanlıysen, Türkmenler değildir" haberi yer almaktadır.²⁰

Türkmenlere uygulanan şiddet olayları bunlarla sınırlı kalmamış, Saddam Hüseyin rejiminde de Türkmenlere yönelik katliamlara varan uygulamalar yapılmıştır. Bunların en önemlisi 1980'de Türkmen liderlerin asılmasıdır. Saddam Hüseyin 1980 yılında Türkmen liderlerini (Necdet Koçak, Abdullah Abdurrahman, Adil Şerif) idam etmiş, Rıza Demirci de işkenceden dolayı hayatını kaybetmiştir. Bu idamların ardından Türkmenler arasında yükselen milli kimlik bilinci yeniden düşüşe geçmiş ve bu bilinci ayakta tutacak öncü kişilerin ortaya çıkmamasına neden olmuştur. Rejim tarafından uygulanan asimilasyon politikaları bu anlamda etkili olmuştur. Türkmenlerin, ev ve arsaları zorla ellerinden alınırken, Türkmenlerin gayrimenkul alması yasaklanmış, isimlerini Arap olarak değiştirmeyen birçok Türkmen, devlet kurumlarında işe alınmamıştır.

1991'de de Altunköprü Katliamı olarak tarihe geçen olay, Türkmenlerde derin izler bırakmıştır. Türkmenler yaşadıkları coğrafyanın gereği hem Kürtler ve Araplar arasında tampon bölge oluşturmuş, hem de Saddam'ın

Irak'ın kuzeyindeki Kürt grupları bastırmak için yapmış olduğu hareketlerde hedef haline gelmiştir. İşte Altunköprü'de yaşananlar da bunun bir örneğidir. 1991'de Körfez Krizinden sonra Irak'ın kuzeyinde ve güneyinde meydana gelen güç boşluklarından faydalanarak kuzeyde Kürt gruplar güneyde Şii gruplar ayaklanmış, Kürt gruplar Saddam'ın güçlerinin Bağdat'ta toplanmasını fırsat bilerek, Kerkük'e girmiş ve peşmergeler şehre hakim olmuştur. Ancak Saddam'ın ordularının yeniden toparlanarak Kerkük'e doğru ilerlemesi sonucu bölgede yaşayan Türkmen halka da baskı yapmış ve birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Saddam'ın güçlerinin Kerkük'e doğru ilerlemesinin ardından peşmergeler Erbil ve dağlara doğru kaçmaya başlamış, Kerkük'ü alan Saddam'ın güçleri Erbil'e doğru ilerlemeye başlamıştır. Erbil ile Kerkük arasında kalan Altunköprü halkı bu sırada peşmergeler ve Saddam'ın ordusu arasında kalmış, ordu Kerkük'ten kaçanları yakalamaya çalışmıştır. Bu sırada olaylarla hiçbir ilgisi olmayan birçok Türkmen hayatını kaybederken, birçoğu da yakalanmış, toplu olarak idam edilmiş ve hapse atılmıştır.²¹

1991'den sonra Türkmen siyasi hareketlerinin Irak'ın kuzeyinde taban kazanması, saldırıların hedefini siyasi kuruluşlara yöneltmiştir. 2003'e kadar Türkmen siyasi kuruluşlarına yönelik birçok saldırı gerçekleştirilmiştir. Bunun en net örnekleri 1996, 1998 ve 2000'de Irak Türkmen Cephesi'ne (ITC) yönelik saldırılardır.²² ABD ve koalisyon güçlerinin işgali altındaki topraklarda saldırılar hız kesmemiş, üstüne üstlük toplu uygulamaların yanında münferit cinayetler işlenmeye devam etmiştir. Saldırıları bu kez, ITC mensuplarına ve Türkmen kanaat önderlerine yönelmiştir. 2003'ten günümüze kadar 10'dan fazla Türkmen kanaat önderi öldürülmüştür.

Irak'taki Türkmen tarihine kısa bir göz atıldığında, doğrudan tehdide karşı bir tepki verdikleri ve örgütlenmeye başladıkları görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi Türkmenlerin Irak'ta 1960'a kadar herhan-

gi bir kuruluşu olmamıştır. Ancak Türkmenler yerel ve yer altı örgütlenmelerle kendilerine yapılan haksızlık ve baskılara karşı mücadele etmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Lozan Konferansının yapıldığı dönemde Türkmenler Musul'un Türkiye'de kalması için çalışmalar yapmış ve bu sırada Türkmenlere yönelik Nasturi Katliamı gerçekleşmiştir. Hatta 1925'te Mustafa Kemal Paşa, Kerkük'te büyük mücadeleler veren aşiret liderlerinden Seyid Muhammed Cebbari'ye çalışmalarından dolayı destek mektubu göndermiştir.²³ 1931'de Irak'ta çıkarılan yerel diller yasasına göre, başta Erbil ve Kerkük olmak üzere tüm Türkmen bölgelerinde Türkçe yargılamanın yapılması ve Türkçe eğitim verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak yönetimin bunu kaldırması üzere öğrenci ayaklanmalarının yaşandığı, öğretmenlerin toplu protesto gösterileri yaptıkları ve Türk aydınların yönetime karşı mücadele ettikleri bilinmektedir. Başka bir örnek de Kerkük Petrol Şirketi çalışanlarının 1946'daki katliama yol açan protesto gösterileridir. Bu protesto gösterilerinin Türkmen işçilerin yer altı çalışmaları sonucu olduğu, haklarının çiğnenmesi ve yerlerine Kürt, Asuri ve Ermeni işçilerin yerleştirilmesine karşı çıkmak amacıyla yapıldığı bilinmektedir. 1959'daki Kerkük Katliamından sonra da Türkmenlerin mücadelesi devam etmiş, ancak örgütlü bir mücadeleye dönüşmesi fikri benimsenmiştir. Bunun üzerine önce Türkiye'de 1959'da Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği kurulmuş, sonra da 1960'ta Türkmen Kardeşlik Ocağı kurulmuştur. Kardeşlik Ocağı Irak'taki yönetimin kontrolünde olmasına ve sosyal ve kültürel faaliyet göstermek amacıyla kurulan bir kuruluş olması rağmen, Türkmen milli bilincinin korunması ve geliştirilmesi noktasında siyasi anlamda da çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ancak bir Türkmen kuruluşunun varlığına rağmen, Türkmenlerin olaylar karşısında kurumsal faaliyetlerden ziyade yine yer altı çalışmalarıyla örgütlendikleri görülmektedir. 1970'de Kerkük'teki öğrenci ayaklanmaları bunun en güzel örneğidir. Türkmenlere 1970'de kendi dilleriyle konuşma ve okuma hakkı tekrar verilse de fiili olarak uy-

gulanmaması karşısında özellikle Kerkük'te büyük protesto gösterileri düzenlenmiştir. Avukat, doktor ve esnaflardan oluşan kalabalık bir grup 5 Ekim 1970'de Türkmenler adına Irak hükümetine bir mektup göndererek haklarının verilmesini talep etmiştir. 1971'de de devam eden protesto gösterisinde, okullar zapt edilmiş ve milli eğitim müdürlüğüne el konulmuştur. Bu tarihten sonra da Türkmenler baskılar karşısında mücadele vermeye çalışmış, mücadele gücü arttıkça baskı da artmıştır. 1972'de Türkmen Milliyetçi Hareketi faaliyete geçmiştir. 1980'den sonra birçok Türkmen kanaat önderi Saddam tarafından asılmıştır. Türkmenler Irak içinde örgütlenemedikleri için ülke dışında örgütlenmeye çalışmıştır. 1980'de Suriye'de Türkmen Demokratik Örgütü kurulmuş, ancak 1985'te faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Yine 1988 yılında Türkiye'de ilk Türkmen siyasi partisi olarak ifade edebileceğimiz Irak Milli Türkmen Partisi kurulmuş, 1991'de Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölgenin oluşmasının ardından kendini deklare etmiş ve burada faaliyetlerine başlayabilmiştir. Irak'ın kuzeyinde bir yaşam sahasının açılması Türkmenler açısından da faydalı olmuştur. Zira 1991'den sonra Türkmen siyasi örgütlenmelerinde bir hareketlenme yaşandığı görülmektedir. Bu tarihten sonra birçok sivil toplum kuruluşunun yanı sıra 20'den fazla Türkmen partisi kurulmuştur. Ancak bu partilerin yaklaşık yarısının, Irak'ın kuzeyindeki Kürt grupların yardımlarıyla ve Türkmen siyasi hayatındaki güç boşluğunu doldurmak amacıyla kurdukları söylenebilir.

2.2. Toplumsal Dinamikler

1926 Ankara Anlaşmasıyla Musul vilayetinin İngilizlerin idaresindeki Irak'a bırakılmasının ardından Türkmenler, kendi vatanlarında yabancı muamelesi görmüş ve bu nedenle kimliklerini koruma çabası içerisine girmiştir. Türkmenler daha önce de değinildiği gibi devletçi bir yapıda olmakla birlikte devletin kurucu ana unsurlarından biri olmaları nedeniyle, devlete isyana başvurmamış, sadece kim-

liğini korumaya yönelmiştir. Bu nedenle dinsel ve mezhepsel açıdan Türkmenler arasında farklılıklar olsa da Türkmen üst kimliği daha ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan Türkmenlerin muhafazakar aile yapısı, Türkmenler arasında farklı bir ideolojinin yeşermesine imkan vermemiştir. Özellikle bir dönem Irak'ta oldukça yaygın olan komünizm, sosyalizm gibi akımların Türkmenler arasında taban bulamadığını söylemek mümkündür. Bu durum temel olarak Türkmenlerin toplumsal yapısından kaynaklanmakla birlikte, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin komünizm karşıtı blokta yer alması, Türkiye'de yaşayan Türkmenlerin eğilimleri gibi faktörler de, bahsedilen ideolojilerin Türkmenler arasında yer bulmamasının bir başka nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Türkmenlerin yaşadıkları travmatik olaylarda komünistlerin aktif rol oynaması, Arap Sosyalizmi'ni savunan Baas Partisi'nin Türkmenler üzerindeki baskısı da Türkmenlerin milliyetçi tutum almalarındaki etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Diğer taraftan devlet kurumlarında görevli çok sayıda Türkmen'in bulunması, bu kişilerin Türkmen olmayan bölgelere sürülmesi, yaşadıkları yerlerden uzak kalmaları, Türkmen kanaat önderlerine yönelik gayri insani uygulamalar gibi sebepler, toplumun ayakta tutulmasında özellikle gençler ve kadınlar üzerine büyük yük yüklemiştir. 1930'lardan bu yana devam eden göç hareketleri de gençler ve kadınlar üzerindeki yükü arttırmıştır. Bu nedenle geçmişten günümüze kadar Türkmen hareketlenmelerine bakıldığında Türkmen gençlerinin önemli roller üstlendikleri söylenebilir. Özellikle 1950'lerden sonra Türkmen Öğrenci Birliklerinin Türkmen siyasi hayatının şekillendirilmesi ve Türkmen mücadelesinde önemli yeri olmuştur. Türkmen şuurun en derin yarısı olarak karşımıza çıkan 1959'daki Kerkük Katliamından sonra Türkmen öğrenci hareketleri hız kazanmış, bir grup milliyetçi Türkmen genci Irak'ta Türkmen Öğrenci Birliği'ni (fili olarak), Türkiye'de eğitim gören bir grup Türkmen genci de Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kurmuştur. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma

Derneği'nin bu tarihten sonra Türkmen siyasetine yön veren en önemli kurumların başında geldiğini ifade etmek mümkündür. Zira özellikle Saddam Hüseyin döneminde birçok Türkmen genci üniversite eğitimini hak etmiş olmasına rağmen, dönemin rejiminin engellemeleri nedeniyle ya üniversite eğitimi alamamış, ya üniversitede belli alanlarda okuma izni verilmiş ya da üniversite eğitimi alabilmek için başta Türkiye olmak üzere yurt dışına çıkmak zorunda kalmıştır.²⁴ Necdet Koçak, Rıza Demirci gibi genç isimler Türkiye'de eğitim gördükten sonra Irak'a dönerek, Türkmen davasına yön vermeye çalışmış ve genç yaşta rejimin hedefi haline gelmişlerdir. Türkmen genç aydınların hedef alınması ve özellikle eğitime darbe vurulması, liderlik potansiyeli taşıyan Türkmenlerin siyaset sahnesine çıkmasındaki en büyük engeller olarak tanımlanabilir. 1980'de Türkmen kanaat önderlerinin asılması da Türkmen örgütlenmesi noktasındaki en büyük travmalardan biridir.

Buradan hareketle Türkmen örgütlenmelerine bakıldığında yaşanan bu travmaların oldukça etkili olduğu, yaşanan hemen her büyük olaydan sonra Türkmenlerin bir hareketlenme içine girdiği, örgütlenme çabalarını arttırdıkları görülmektedir. 1959'da Kerkük Katliamının ardından ortaya çıkan Türkmen Kardeşlik Ocağı ve Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Türkmenlerin kendi dillerinde eğitim yapma haklarını ellerinden alan yönetimin uygulamasının ardından ortaya çıkan 1972'deki Türkmen Milliyetçi Hareketi, 1980'de Türkmen liderlerin asılmasından sonra kurulan Türkmen Milli Demokratik Örgütü örnek olarak gösterilebilir. Diğer taraftan ortaya çıkan bu kuruluşların yapısal temelleri olduğu, ancak yaşananlara bir tepki olarak kendilerini ifşa ettikleri söylenebilir. Yine de rejimin uygulamaları nedeniyle yeterince etkili olabildiklerini söylemek güçtür.

2.3. Irak İç Siyasetinin Etkisi

Türkmenler tarih boyunca Irak'taki yönetimler tarafından dışlanmış, baskıya uğramış ve hatta yok edilmeye çalışılmıştır. Birtakım kül-

türel hakları her ne kadar bazı kanuni güvencelerle koruma altına alınmış olsa da uygulamada durum Türkmenlerin aleyhinde olmuştur. Irak Devleti kurulduktan sonra Irak'taki Türklere "Iraklılık" bilinci ve bununla birlikte "Araplık" şuuru benimsetilmeye çalışılmıştır. Irak Hükümeti 1930-1931 ders yılında Kerkük şehir merkezi dışındaki ilkokullarda Türkçe öğretimini yasaklamış ve Kerkük'te bırakılan birkaç okulda ise Türkçe, yabancı bir dil gibi haftada bir saate indirilmiştir. 1937 yılında Bağdat yönetimi bunu da kaldırmıştır.²⁵ Bununla birlikte Türk asıllı memurların, Türk olmayan bölgelere sürülerek, o bölgelerde görev yapmaları sağlanmış ve böylece ortak Türk bilincinden uzak kalmaları hedeflenmiştir. Kerküklü bir Türkmen olan, ancak hayatının büyük kısmını görev gereği Bağdat'ta geçiren ve 2003'ten sonra devraldığı görevini 2006'da bırakan Irak Danıştay eski Başkanı İsmet Abdülmecid, Türkmen olduğunun bilinmesine rağmen, görevde bulunduğu süre içerisinde hiçbir Türkmenle Türkmence konuşmadığı, Türkmen kimliğini ortaya koyacak hareketlerden kaçındığı, böyle bir hareketle bulunması durumunda üst makamlara şikayet edilebileceği ve bunun birçok örneğine tanık olduğunu ifade etmiştir.²⁶

1940'larda Kerkük Petrol Şirketi'nin Türkmen çalışanları işten çıkartılarak yerlerine Hıristiyanlar ve Ermeniler yerleştirilmiş, üst düzeyde Türkmenlere ya hiç görev verilmemiş ya da etkisiz kalmaları sağlanmıştır. Haklarının çiğnenmesi karşısında demokratik haklarını kullanan Türkmenler de rejim tarafından cezalandırılmıştır. 1946'daki Gavurbağı Katliamı bunun bir örneğidir.

Yine 1970'lerde Türkmenlere ve bazı azınlıklara kanuni olarak kültürel ve sosyal haklar verilmiş olsa da uygulamaya geçirilmemiş, sonradan tamamen iptal edilmiştir. 1970'lerin ortalarında Kerkük'e yönelik Araplaştırma politikaları hız kazanmış, birçok Türkmen yerinden edilerek Irak'ın güneyindeki vilayetlere gönderilmiştir. Hatta 1976'da Kerkük'ün ismi ve idari sınırları değiştirilmiş, özellik Tuz-

hurmatu, Kifri gibi Türkmenlerin çoğunlukta yaşadığı yerler idari olarak başka vilayetlere bağlanmıştır. Böylece Türkmenlerin bir arada yaşama olanakları zayıflatılmıştır. 1977'de Irak'ın en büyük ilçesi olan ve Türkmenlerin yaşadığı Telafer'in il olmasına yönelik bir karar çıkarılsa da uygulanmamış, böylece bir Türkmen şehrinin ortaya çıkması engellenmiş ve Telafer kontrol altında tutulmuştur. Bunun dışında Telafer'de de Türkmenlerin arazileri bazı Arap aşiretlere verilmiştir.

Son olarak Türkmenlerin milli kimlik unsurunu ön planda tutan bir kuruluş kurmalarının çok mümkün olmadığı ifade edilebilir. Diğer taraftan partililik Türkmenler arasında olumsuz algılamalara neden olmaktadır. Baas Partisi ve Irak'taki Komünist Partisi'nin Türkmenlere yönelik uygulamaları, Türkmenlerin bilincinde partilere yönelik bir ön yargıya neden olmuş ve partilikten son döneme kadar uzak kalmışlardır. Türkmeneli Partisi Genel Başkanı Riyaz Sarıkahya, parti denilince Türkmen algılamasında ilk akla gelen olgunun Baas olduğunu bu yüzden Türkmen halkın partilerden uzak durduğunu, Türkmen partilerin de taban bulmakta zorlandığını ifade etmektedir.²⁷

2.4. Türkiye ve Diğer Devletlerin Etkisi

Türkmenler üzerindeki en büyük etkiye Türkiye'nin sahip olduğu aşikardır. Osmanlı Devleti bakiyesi diğer bütün Türk topluluklarının da olduğu gibi Türkmenler de Türkiye'nin bir gün kendilerini her türlü baskı ve eziyetten kurtaracağı düşüncesiyle, bugüne hazır olmak amacıyla dillerini, kültürlerini ve kimliklerini korumayı başarabildiklerini ifade etmek mümkündür. Tabii ki Misak-ı Milli sınırlarının içerisinde Musul ve Kerkük'ün de yer alması bunda çok etkili olmuştur. Ancak Türkiye'nin genel dış politika gereği olarak, diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme prensibini benimsemiş olması, cumhuriyetin ilk dönemlerinde ülkenin kalkındırılması noktasında iç politikaya daha fazla önem gösterilmesi, dışarıda kalan Türk toplu-

luklarına yeterince destek verememesine neden olmuştur. Sınırın hemen ötesinde bulunan Türkiye'ye yönelik duyulan aşırı güvenin, Türkmenleri rehavete sürüklediğini ve bu nedenle güçlü bir siyasi birlik kurmalarını engelleyen bir faktör olduğunu söylemek mümkündür. Türkmenlerin Irak'taki iç politik ortam gereği de yurt dışında örgütlenmeye çalıştıkları söylenebilir. Buradan hareketle ilk Türkmen örgütlenmesi 1959'da Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaş Derneği adıyla Türkiye'de kurulmuştur. Türkiye, Irak'ta Türkmenlerin yaşadıklarına çok fazla müdahale edemese de Türkiye'de yaşayan ve yasal veya illegal yollarla Türkiye'ye gelen Türkmenlere kolaylık sağlamış, Türkiye'de eğitim almaları, çalışma ve ikamet izni gibi konularda yardımcı olmuştur. Bu sayede birçok Türkmen Türkiye'ye yerleşmiş, Türkiye'de iş kurmuş ve bürokraside önemli yerlere gelebilmiştir.

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte güvenlik algılamalarında yaşanan değişiklik, bunun sağladığı dış politikadaki eklen çeşitliliği ve Türkiye'nin de desteğiyle Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmasının, Türkiye'nin hem Irak hem de Türkmen politikasında daha aktif rol almasını sağlamıştır. Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölge Türkmenlere bir yaşam alanı açmış, Türkiye'nin de desteğiyle Türkmen siyasi hareketlenmesi yeşermeye başlamıştır. Türkiye sadece Türkmenlere örgütlenme konusunda değil, diğer gruplarla arasındaki diyalogun geliştirilmesini desteklemek noktasında da etkili olduğunu ifade etmek mümkündür. Irak'taki siyaset şekillenirken Türkmenlerin ayakta kalması noktasında Türkiye'nin varlığının ve Irak siyasetinde fiili olmasa bile Türkmenlere her zaman yer vermesinin önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. Aksi düşünüldüğünde, Türkiye'nin güçlü komşu vasfıyla siyaset üretmemesi halinde belki de Türkmenlerin bugünkünde daha geri bir noktada olması akıllara gelen bir durumdur. Türkmenler zaman zaman "Türkiye ajanlığı"yla suçlansalar bile, Türkiye'nin varlığı bir avantaj yaratmakla birlikte, Türkmenlerin rehavete kapılması anlamında zararı olmuştur olabilir. Yine de Türkmen siyaseti bugün

Türkiye'nin de desteğiyle temellenmiş ve olgunlaşmaktadır.

Türkmenler arasında Türkiye dışında zaman zaman Suriye ve İran'ın da etkisi görülmektedir. Ancak bu durum oldukça sınırlı olarak değerlendirilebilir. Özellikle 1980-88 arasında yaşanan Irak-İran Savaşı sırasında savaşın olumsuz etkilerinden korunmak amacıyla, Türkiye'nin tarafsız tutumu ve Irak sınırını kapatması nedeniyle birçok Türkmen İran ve Suriye'ye kaçmak zorunda kalmıştır. Bir süre İran'da kalan Türkmenler sonra Türkiye'ye gelmiştir. Bu anlamda İran'a giderken bile asıl hedefin Türkiye olduğu söylenebilir. Diğer taraftan çok az sayıda olsa da bazı Türkmenlerin İran'ın Irak'ta desteklediği çeşitli oluşumların içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Mevcut Irak Parlamentosunda milletvekili olan ve 2010 parlamento seçimlerinde de milletvekili olmaya tekrar hak kazanan Taki El-Mevla ve Abbas Beyati, 1980'de İran'a giden ve orada siyasete başlayan Türkmenlerdir. Yine mevcut parlamentoda milletvekili olan Muhammed Mehdi ve Feryad Tuzlu da 1980'lerde İran'a giden ve orada Irak'ta rejime muhalif siyasi hareketlenmelere katılan isimler arasındadır.²⁸ Aynı şekilde bir kısım Türkmenler de Suriye'deki muhalif hareketlere katılmış ve hatta burada 1980 yılında Türkmenlerin ilk siyasi örgütlenmesi olarak sayılabilecek Türkmen Milli Demokratik Örgütü kurulmuştur. Ancak 1985 yılında faaliyetlerine son vermiştir. Sonuç olarak Türkmenler, Türkiye dışındaki bazı ülkelerde de örgütlenmeye çalışmış olsa da Türkiye'nin destek vermediği bir oluşumun Türkmenler arasında taban bulması ve güçlenmesinin pek mümkün olmadığı söylenebilir.

3. Irak'ta Türkmen Kuruluşlar

3.1 Irak'ta Türkmen Siyasi Partileri

Irak'ta Türkmen siyasi hayatı geçmişinin, bir siyasi hareket için çok yeni olduğunu söylemek mümkündür. Daha önceki bölümde de belirtildiği gibi 1980'de Suriye'de kurulan

Türkmen Milli Demokratik Örgütü, Türkmenlerin ilk siyasi hareketi olarak ön plana çıkmaktadır. Daha sonra 1988'de Türkiye'de kurulan ancak 1991'de kendini deklare edebilen Milli Türkmen Partisi ilk Türkmen partisi olarak ifade edilebilir. Milli Türkmen Partisi'nin ardından birkaç Türkmen partisi daha kurulmuş, ancak bu dağınıklığın önlenmesi amacıyla, 1995 yılında Türkiye'nin desteğiyle Irak Türkmen Cephesi (ITC) kurularak, Türkmen partilerinin bir çatı altında bir araya getirilmesi hedeflenmiştir. Kuruluş aşamasında Milli Türkmen Partisi, Türkmeneli Partisi, Türkmen Bağımsızlar Hareketi, Türkmen İslami Hareketi ile Türkmeneli Vakfı ve Türkmen Kardeşlik Ocağı bir araya getirilmiş ve ITC oluşturulmuştur. Ayrıca daha sonra ismi Türkmen Milli Meclisi olarak değiştirilen ve Türkmenlerle ilgili konuların tartışılarak Irak Türkmen Cephesi için bir yol haritası sunan Türkmen Milli Şurası kurulmuştur. Günümüzde ise ITC halen Türkmenlerin en büyük siyasi organizasyonu olarak varlığını korurken, 2003 sonrası dönemde de birçok Türkmen partisi kurulmuştur. Ayrıca ITC'nin 2008'de kendini siyasi parti olarak ilan etmesinin ardından, ITC içerisinde yer alan bazı partiler, cepheden ayrılarak, bağımsız olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Buradan hareketle Türkmen siyasi kuruluşlarını "milliyetçi, İslamcı ve ulusalçı" olarak ayırmak mümkündür. Milliyetçi partileri ITC çizgisinde olan ve Türkmen kimliğini ön planda tutan, ancak Iraklı kimliğine de sahip çıkan partiler olarak tanımlamak mümkünken, İslamcı partilerin ise dini ve mezhepsel kimliğe daha fazla önem verdiklerini söylemek mümkündür. Öte yandan Türkmen halkının büyük bölümü ve Türkmen siyasetçiler tarafından "kukla, tabela ya da karton partiler" gibi isimlerle adlandırılan Kürt gruplarıyla işbirliği yapan partiler ise kendilerini "ulusalçı" olarak tanımlamakta ve Türkmenlerin yararına olabilecek her grupla işbirliği yapabileceklerini, Kürtlerin de Araplar gibi Irak halkının bir parçası olduğunu, Türkmenlerin Kürtlerle aynı kaderi paylaştığını ifade etmekte, aynı zamanda Türkmen meselesinin Irak içeri-

sinde çözülmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Türkmen siyasi hareketleri arasında söylem farklılığı olsa da ortak noktanın Türkmen milli kimliğinin korunması, yükseltilmesi ve demokratik değerler doğrultusunda siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik haklarının güvenceye alınması olduğu ifade edilebilir. İdeolojik anlayış konusunda da çoğu parti ortak söyleme sahiptir. "Dil, din, vatan" kavramları ortak noktayı oluşturmakla birlikte, özellikle ITC içerisinde olan ya da ITC'den ayrılan kişiler tarafından kurulan partilerin söylem farklılığı bulunmamakta, kişisel görüş farklılıkları ve anlaşmazlıkları nedeniyle farklı partilerin ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Hem Irak içerisinde hem de uluslararası platformda Irak'ta Türkmen varlığı göz önünde tutulduğunda akla gelen ilk örgüt ITC'dir. ITC dışındaki Türkmen partilerinin Irak siyasetinde aktif rol oynadıklarını söylemek mümkün değildir. Zira birçok parti ya daha önce ITC içerisinde yer almış ya da ITC'den ayrılan ve ITC içerisinde etkin olan kişiler tarafından kurulmuştur. Bu partilerin çoğu maddi imkansızlıklarla uğraşmaktadır. Bu nedenle çoğu partinin örgütlenmesi siyasi büro dışında çok zayıftır. Örneğin 20 civarında Türkmen partisi olmasına rağmen, sadece 3-4 tanesinin gençlik kolları aktif olarak faaliyet göstermektedir. Irak'ta faaliyet gösteren, Türkmen partileri şu şekildedir:

- Irak Türkmen Cephesi,
- Türkmeneli Partisi,
- Milli Türkmen Partisi,
- Türkmen Milliyetçi Hareketi,
- Milliyetçi Türkmenler Topluluğu,
- Türkmen Vefa Hareketi,
- Irak İslam Türkmen Partisi,
- Türkmen Adalet Partisi,
- Türkmen Karar Partisi,
- Türkmen Bağımsızlar Hareketi,
- Millet Partisi,
- Türkmeneli Milli Hareketi,
- Türkmen Kardeşlik Partisi,
- Türkmen Birlik Partisi,
- Doğu Partisi,

- Türkmen Milli Kurtuluş Partisi,
- Türkmen Demokrat Milliyetçi partisi,
- Türkmen İslah Hareketi,
- Türkmen Demokratik Partisi,
- Türkmen Liberal Hareketi,
- Türkmen Kültür Merkezi.

3.1.1. Irak Türkmen Cephesi

Türkmenlerin en büyük siyasi kuruluşu olan Irak Türkmen Cephesi (ITC), 24 Nisan 1995 tarihinde Erbil'de kurulmuştur. ITC'nin kurucu Başkanı Turhan Ketene'dir. Daha sonra 1996'da Sinan Çelebi (şimdi Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin Sanayi ve Ticaret Bakanı), 1997'de Vedat Arslan (Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin eski Sanayi Bakanı), 2000'de Sanan Ahmet Kasap, 2003'te Faruk Abdullah Abdurrahman ITC başkanı olmuştur. 2005'ten itibaren ise Sadettin Ergeç, ITC başkanlığını yapmaktadır.

2003'te yapılan 3. Türkmen Kurultayında, ITC'nin genel merkezi Erbil'den Kerkük'e taşınmıştır. ITC adına alınan kararlar her 3 yılda bir yapılan Türkmen Kurultaylarında alınmakta ve ITC başkanı bu kurultaydan seçilmektedir. Ayrıca kurultaylarda Türkmen Milli Meclisi'nin 71 kişilik üyeleri (ITC İç Tüzüğünde 81 kişi olarak geçiyor. Ancak 71 kişi seçiliyor) de seçilmektedir. ITC'nin Türkiye (Temsilci Hicran Kazancı), İngiltere (Temsilci Sündüs Abbas), Almanya (Temsilci Ganim Osman), Belçika (Temsilci Hasan Aydın), Suriye (Temsilci Suphi Nazım Tefik) ve Kuzey Amerika'da (Temsilci Asif Serttürkmen) olmak üzere 6 adet dış temsilciliği bulunmaktadır. Ayrıca Irak içerisinde de başta Kerkük olmak üzere, Bağdat, Musul, Selahattin, Diyal, Vasit, Erbil, Süleymaniye ve Duhok'ta yüze yakın irtibat bürosu vardır. "www.kerkuk.net" adlı internet sitesi üzerinden Türkçe, Arapça, İngilizce, Farsça ve Almanca olmak üzere 5 dilde yayın yapmaktadır. ITC teşkilatı başta Başkan olmak üzere,

- Yürütme Kurulu,
- Türkmen Meclisi,
- İl Başkanlıkları,

- İdari ve Mali Dairesi,
- Halkla İlişkiler Dairesi,
- Sağlık Dairesi,
- Eğitim ve Kültür Dairesi,
- Sivil Toplum Kuruluşları, Örgütleri (Kadınlar ve Öğrenci Birliği dahil),
- Enformasyon Dairesi,
- Siyasi Daire,
- 24. Madde Araştırma Dairesi,
- Hukuk Müşavirliği,
- Güvenlik Dairesi,
- Dış İlişkiler Dairesi,
- Seçim Dairesinden

oluşmaktadır.

ITC'de Siyasi Daire, Enformasyon Dairesi, Sivil Toplum Örgütleri, Seçim Dairesi, Eğitim ve Kültür Dairesi, 24. Madde Araştırma Dairesi ve Hukuk Müşavirliği aktif olarak faaliyet göstermektedir. ITC Siyasi Dairesi Sorumlusu Hüseyin Beyoğlu'dur. Altı kişiden oluşan Siyasi Daire'nin görevi, günlük olarak internet ve diğer yayın organlarının takip edilerek bilgi notu hazırlanması, arşiv oluşturulması, ITC'nin siyasi faaliyetlerinin düzenlenmesi ve bildirimler yayınlanması, siyasi eğitim kursları düzenlenmesi, Türkmenleri ilgilendiren konular araştırmalar yapılması, projeler hazırlanması ve stratejilerin çizilmesi olarak tanımlanabilir. Irak'ın önemli gazetecilerinden Nermin Müftü'nün sorumluluğunu yaptığı ve 6 kişinin bulunduğu Enformasyon Dairesinde, ITC'yi ilgilendiren konularda kaynak ulaşımı sağlamak, ITC'nin yayın faaliyetleriyle ilgilenmek, medya kuruluşlarıyla irtibata geçerek ITC'nin tanıtımını sağlamak ve eğitici kurslar düzenlenmek olarak belirtilebilir. Münir Kafili'nin sorumluluğundaki Seçim Dairesi, ITC'nin Irak'taki seçimlere ilişkin bütün işlemlerini üstlenmiştir. ITC'nin seçimle ilgili koordinasyonlarını sağlarken, seçim öncesi, sırası ve sonrasında gelişmeleri takip edip raporlar hazırlayarak, seçimlerle ilgili bilgilendirmeler yapmaktadır. Sekiz kişilik bir ekiple çalışan Eğitim ve Kültür Dairesi'nin Sorumlusu Halil İmamoglu'dur. Eğitim ve Kültür Dairesi, özellikle Türkmenlerin eğitimle ilgili sorunlarını gidermek için çalışmalar

yapmaktadır. Irak'ta okutulan Türkçe kitapların basım ve koordinasyonunu sağlarken, Irak çapındaki Türkmen okullarının ihtiyaçlarını ve sorunlarını gidermeye çalışmaktadır. Ayrıca Türkçe eğitim veren öğretmenlere yönelik eğitim kursları açarken, yeni öğretmenlerin yetiştirilmesi için de kurslar düzenlenmektedir. 24. Madde Araştırma Dairesi ise, Muvafak Mehmet başkanlığındaki 2 kişilik bir ekip ile, Irak Parlamentosu tarafından 2008 yılında çıkarılan ve Kerkük'e ilişkin statü düzenlemeleri içeren Seçim Yasasının 24. Maddesi'ni araştırmak, belge, bilgi, kaynak toplayarak, ihlaller hakkında parlamento üyeleri arasından kurulan 24. Madde Komisyonu'na destek olmayı amaçlamaktadır. Avukat Tarık Zeynel Köprülü'nün sorumluluğunda kurulan ITC Hukuk Müşavirliği ise, ITC'ye ilişkin kanuni işlemlerin ve davaların yürütülmesiyle ilgilenecektir. Kasım Kazancı'nın başkanlığında kurulan Sivil Toplum Örgütleri ile ilgili detaylı bilgi daha sonraki bölümlerde yer verilecektir.

ITC'nin, 2003'ten bu yana Irak'taki yeni siyasi süreçte kendini kanıtladığı ve 2010 seçimlerinden güçlenerek çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. ITC, 2005'te yapılan 2 seçime de katılmış, ITC'nin önderliğinde Irak Türkmenleri Cephesi olarak girilen 30 Ocak'taki seçimlerde 93.408 oy alınarak 3 milletvekili çıkarılmıştır. 15 Aralık 2005'teki seçimlerde ise Musul dışında tek başına katılan ITC 87.993 oy alarak 1 milletvekili, Musul'da Irak Uzlaşma Cephesiyle yaptığı koalisyon sonucu da 2 milletvekili elde etmiştir. 2010 seçimleri ise ITC adına büyük bir başarı olmuş ve Irak'ta Listesi ile yapılan koalisyon sonucu aldığı 127.989 oyla 6 milletvekili çıkarmış ve seçimlerde milletvekili çıkararak tek Türkmen kuruluşu olmuştur. Ayrıca ITC, siyaset sahnesine girdiğinden beri ilk kez 2010 yılında kurulan Irak hükümetinde bakanlık elde etmiştir.

3.1.2. Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP)

Irak Milli Türkmen Partisi (IMTP), 1988'de kurulmasına rağmen, Irak'taki rejimin baskı-

cı politikaları nedeniyle ancak 1991'de kendini deklare edebilmiştir. 1980'den sonra Türkmen kanaat önderlerinin asılması ve rejimin baskıcı politikaları, Türkmenlerin siyaset sahnesine kurumsal olarak girmesine ön ayak olan en büyük nedenlerden biri olduğu söylenebilir. Rejimin politikaları nedeniyle Irak'ta yer bulamayan Türkmen siyasi hayatı yurt dışında hareket imkanı sağlamış ve böylece Türkiye'de yaşayan Türkmenler tarafından IMTP kurulmuştur. 1993'te Ankara'da yapılan ilk kongreye kadar bir başkan seçilmemiş ve Genel Sekreter olarak şimdi Irak Cumhurbaşkanlığı'nın Türkmenlerden Sorumlu Müsteşarı olan, Muzaffer Arslan görev yapmış, daha sonra başkan olarak devam etmiştir. Yürütme Kurulunda, Muzaffer Arslan'la birlikte, Riyaz Sarıkahya, Aydın Beyatlı, Yaşar İmamoğlu, Hasan Özmen, Bahattin Türkmen ve Ziyat Köprülü yer almıştır. Muzaffer Arslan, 1996'ya kadar IMTP'nin başkanlığını yürütmüştür. 1995'te ITC kurulana kadar, Türkmenlerin en aktif kuruluşu olarak göze çarpan IMTP, Riyad, Beyrut, Viyana, Selahaddin, Londra ve ABD'de yapılan Irak Muhalefet Toplantılarında Türkmenleri temsil etmiştir. Kuruluş aşamasında Riyaz Sarıkahya, Necmettin Çenebaz, Necmettin Kasap, Sabah Aziz, Kasım Kazancı, Orhan Ketene, Abbas Tavuklu, Yaşar İmamoğlu, Hasan Özmen, Bahattin Türkmen, Ziyat Köprülü gibi isimler görev yapmıştır. IMTP, Körfez Savaşından sonra Irak'ın kuzeyinde güvenli bölgenin oluşmasıyla kazanılan hareket imkanı neticesinde 1991 yılında Irak'ın kuzeyinde faaliyet gösteren Türkmenlerin ilk siyasi partisi olmuştur. Irak'ın kuzeyinde ilk olarak 1992'de karargâhını Erbil'in Şaklava bölgesinde açmış, ilk kongresini 1993'te Ankara'da yapmıştır. IMTP'nin etki alanının genişlemesi, Irak'ın kuzeyinde yaşayan Türkmenleri de hareketlendirmiş ve Irak'ın kuzeyinde Türkmenlere ait radyo ve televizyon kurulmuş, matbaa açılmış, Türkmen okulları faaliyete başlamış ve hatta Türkmenlere ait bir koruma gücü bile oluşturulmuştur. IMTP'nin ilk başkanı Muzaffer Arslan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Türkmen davasının dünya kamu-

oyunda duyulması ve hareket kazanmasında çok büyük rolünün ve desteğinin bulunduğunu ifade etmektedir. Hatta Arslan, bu sayede bugün Irak iktidarını paylaşan siyasetçilerin çoğunun; ancak IMTP'nin referansı ve aracılığıyla Türkiye'de görüşme yapabildiğini söylemektedir. IMTP'nin Irak'ın kuzeyindeki etkin faaliyetlerinden bazı grupların rahatsız olduğunu bu nedenle partinin hedef haline getirildiğini belirten Arslan, bundan sonra partinin küçültüldüğünü ve zamanla atıl hale getirildiğini belirtmektedir.²⁹ IMTP, 1995'te ITC'yi oluşturan partiler arasında yer almış, 1996'da ikinci kongresini gerçekleştirmiş ve parti başkanlığına 2004 yılında şaibeli bir kazı sonucu hayatını kaybeden Mustafa Kemal Yayçılı seçilmiş, partinin şimdiki Başkanı Cemal Şan da başkan yardımcısı olmuştur. Ancak Yayçılı'nın Irak'ın kuzeyine girmesi engellenince, 2000'de partinin başına Cemal Şan getirilmiş, Yayçılı ise partinin onursal başkanı olarak Ankara'dan çalışmalarını sürdürmüştür. Daha sonra Yayçılı 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte, Kerkük'e giren ilk Türkmen gruplarının arasında yer almıştır.

IMTP'nin 2004'te Kerkük'te yapılan 3. kurultayında Yayçılı yeniden partinin genel başkanlığına; IMTP'ye katılan Songül Çabuk da genel başkan yardımcılığına seçilmiştir. Songül Çabuk, 2003'ten sonra ABD'nin Irak'ta kurduğu 25 kişilik Geçici Yönetim Konseyi'nin tek Türkmen üyesi olarak yer almıştır. Diğer taraftan Yayçılı, oldukça aktif bir dava adamı olarak bilinirken, 2003'ten sonra Kerkük İl Meclisi üyesi olan Yayçılı, Kerkük Valiliği için adaylığını koymuş, ancak kazanamamıştır. 2004'te Yayçılı'nın hayatını kaybetmesinin ardından parti başkanlığına Cemal Şan seçilmiştir. Cemal Şan liderliğindeki IMTP'nin Erbil, Musul, Bağdat, Kifri, Telafer, Altunköprü ve Diyala'da temsilcisi bulunmakla birlikte en etkili olduğu yerin Kerkük olduğu ve burada biri genel merkez, diğeri de Kerkük'ün Musalla mahallesinde olmak üzere 2 bürosu bulunmaktadır. Parti yönetim kurulunda 11 kişi bulunmakla birlikte, 35 kişilik merkez karar kurulu vardır. Ancak partinin etkin olarak üst

düzy yöneticilerinin ITC içerisinde yer aldığı bilinmektedir. Zira daha önce ITC içinde yer alan IMTP, daha sonra ITC'nin kendini parti olarak tescil ettirmesiyle dışarıda kalmıştır. Aynı zamanda bir de parti meclisi bulunmakta ve bu mecliste, yürütme kurulu üyeleri, merkez karar kurulu, kol ve teşkilat başkanları bulunmaktadır. IMTP Başkanı Cemal Şan, bazı kritik kararların bu meclisten alındığını, ancak yürütme anlamında etkili olamadıklarını ifade etmektedir. Bu nedenle gelecekte yeniden bir düzenlemeye ihtiyaç duyulduğunu söyleyen Şan, parti içerisinde kendisinin dışında yardımcısı Sabih Lütfü'nün Erbil'de olduğunu, ayrıca genel merkezde de genel sekreter olarak İhsan Terzibaşı'nın görev yaptığını belirtmiştir. Ayrıca IMTP'nin Kadın Kolları, Gençlik Kolları, Öğretmenler Birliği ve Esnaflar Birliği bulunmakla birlikte, bu kollar atıl durumdadır. Mevcut durumda herhangi bir faaliyetleri bulunmamaktadır.³⁰

MTP'nin amblemindeki "m" işaretinin hem "milli" kelimesine işaret ettiğini hem de Altınordu Devleti'nin simgesi olduğunu belirten Şan, bu işaretin içerisinde hem Türkmenlerin hem de adaletin vurgulandığını, mavi rengin ortak değer olarak Türklüğü, kırmızı hilalin ise İslam'ı temsil ettiğini dile getirmiştir. Ayrıca partinin coğrafi ve siyasi olarak iki sloganı bulunmaktadır. "Mendeli'den Telafer'e, selam olsun Türkmenlere" sloganı coğrafi bir durum arz ederken, "yolumuz hak yoludur, millet, toprak yoludur" sloganı ise siyasi anlam ifade etmektedir. IMTP'nin iki amacı olduğunu dile getiren Şan, öncelikle Irak'ın toprak bütünlüğünün korunarak, içerisinde yaşayan tüm halklara eşit şekilde hakların tanınması ve Irak'ta parlamenter demokrasinin kurulmasını hedeflediklerini, asıl amacın ise Türkmenlerin birliğinin sağlanması olduğunu söylemektedir. Türkmeneli Bölgesi'nin resmen tanınmasının bir hedef olduğunu vurgulayan Şan, Telafer'den Mendeli'ye "Federe Türkmen Bölgesi"nin kurulması gerektiğini ifade ederek, Irak'ın mevcut yapısının konfederal bir düzene dönüştüğünü savunmaktadır. Türkmenlerin Irak yönetimine ortak olması gerek-

tiğini belirten Şan, Irak'taki coğrafi idari düzenlemenin yeniden yapılmasının ve Tuzhurmatu, Telafer ve Çemçemal gibi ilçelerin vilayet statüsüne getirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. IMTP'yi milli, demokrat ve liberal bir parti olarak tanımlayan Şan, mezhepçilik ve ırkçılıktan kaçındıklarını dile getirmektedir. 50 binden fazla IMTP üyesi olduğunu öne süren Şan, bunların hepsinin IMTP'ye bağlılığının zayıf olduğunu belirtmektedir. "Türkmenlerin milli ruhları vardır, siyasi ruhları yoktur" ifadesinde bulunan Şan, Türkmenlerin birlik beraberliğinin tek fikir altında gerçekleşmekle başarılabilirliğini dile getirmektedir. Duruma göre politika değiştirilebileceğini savunan Şan, Türkmenlerin bir hedef çizmesi gerektiğini ve bu hedefin şartlara uyum sağlaması gerektiğini ifade etmektedir.

Cemal Şan 2010 seçimlerinde, Kürt olan Nehro Kesnezani başkanlığındaki Birleşik Vatan Muhalefeti'nin listesinden Kerkük'ten milletvekili adayı olmuş, ancak aldığı 114 oyla milletvekili olamamıştır. Ayrıca aynı liste içerisinde IMTP'den;

- Kerkük'ten Güler Bayatlı,
- Selahattin'den Salman Zeynel Abidin ve Eyat Kerim,
- Bağdat'tan Emel Bayraktar,
- Musul'dan Ömer Zennun,

aday olmuş, ancak hiçbiri milletvekili olmaya hak kazanamamıştır. Daha sonra Nehro Kesnezani'nin de Baas Partisi ve Saddam Hüseyin ile ilişkili olduğu gerekçesiyle adaylığı iptal edilmiştir. IMTP'nin "www.imtpartisi.com" adlı güncel olmayan bir internet sitesi bulunurken, bir de "Doğuş Gazetesi" isimli bir haftalık gazetesi mevcuttur. Ancak maddi yetersizlikler nedeniyle de bu gazetenin basımı durdurulmuştur.

3.1.3. Türkmeneli Partisi

Türkmeneli Partisi'nin başkanlığını Riyaz Sarıkahya yapmaktadır. Riyaz Sarıkahya, ilk Türkmen siyasi kuruluşu olan Irak Milli Türk-

men Partisi'nin yönetim kurulu üyesi olarak da görev yapmıştır. 1993'te Milli Türkmen Partisinden ayrılan Sarıkahya, 1994 yılında Türkmen Birlik Partisi adıyla kurulan, ancak 1996 yılında isim değiştiren partinin ilk başkanıdır. Riyaz Sarıkahya, kendisinden önceki dönemde Türkmen Birlik Partisi'nin kuruluş hazırlıkları olduğunu ve IMTP'nin bütün politikalarına karşı çıktığını ifade etmekte, kendisinin yeniden partiyi düzenlediğini belirtmektedir.³¹ Aslında Irak Türkmen Birlik Partisi adıyla kurulması planlanan parti, 1994'te yapılan ilk Türkmen siyasi kongresinde adı Türkmen Birlik Partisi olarak değiştirilerek deklare edilmiştir. ITC'nin kuruluş aşamasında içerisinde yer alan Türkmeneli Partisi, 2000 yılında ITC'den ayrılmış ve kendini ayrı bir siyasi parti olarak tescil ettirmiştir. Parti ambleminde yer alan üç hilal, "Türklük, İslamiyet ve İnsaniyeti" temsil ederken, mavi renk Türk rengi olarak seçilmiştir. Parti laik ve hümanist bir anlayışa sahiptir.

Türkmeneli Partisi'nin genel merkezi Kerkük'te olmakla birlikte faaliyet alanının da Kerkük'le sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Kerkük'te daha önce 4 bürosu bulunan Türkmeneli Partisi genel merkez dışındaki bürolarını kapatmış sadece temsilcileri kalmıştır. Ancak Türkmeneli Partisi'nin diğer vilayetlerde de teşkilatları bulunmaktadır. Bu teşkilatlar ve sorumluları şunlardır:

- Kerkük: Nebil Kerküklü,
- Kerkük-Leylan: Mehmet Çeçen,
- Kerkük-Tazehurmatu: Cevdet Tazeli,
- Bağdat: Mehmet Hürmüzlü,
- Musul: Şuayip Kasaplı,
- Selahattin: Hasan Kasap Tuzlu,
- Kifri: Cevdet Beyoğlu.

Öte yandan Türkmeneli Partisi'nin Fransa (Temsilci Murat Sarıkahya), Hollanda (Temsilci Yalçın Mutapçı), Danimarka (Temsilci Mehmed Samad Dökmeci), İrlanda (Temsilci Mofak Salman Kerküklü) ve İsveç'te (Temsilci Yılmaz Çaycıoğlu) olmak üzere dış temsilcilikleri de bulunmaktadır. Türkmeneli Partisi'nin yürütme kurulunda ise,

- Başkan Riyaz Sarıkahya,
- Başkan Yardımcısı Ali Mehdi,
- Hamit Hamamcı,
- Hasan Asker,
- Gülen Ahmet Tepebaşı,
- Mehmet Hürmüzlü,
- Salar Erbil bulunmaktadır.

Parti, adından da anlaşılacağı gibi, Türkmenlerin yaşadığı yerleri kapsayan ve “Türkmeneli” olarak ifade edilen bölgeye özerklik verilmesini talep ederken, Türkmenler arasında her türlü ayrımcılığa karşı çıkmakta ve tüm Türkmenleri temsil ettiğini, Türkmeneli Bölgesinde Türkmençe’nin resmi dil olarak kullanılmasını, Türkmenlerin siyasi bir bütünlük içerisinde olmaları gerektiğini savunmaktadır. Türkmeneli Partisi’nin ilk siyasi programında Türkmenler için özerklik istediklerini ifade eden Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, daha sonra bu görüşün konjonktüre uygun olarak değiştirildiği ve son 10 yıldır “Türkmen Federe Bölgesi” üzerinde durduklarını belirtmektedir. Diğer taraftan “Kerkük Federe Bölgesi” olarak da bir projeleri olduğunu dile getiren Sarıkahya, bunun bugün için geçerli olamayacağını, ancak uygulanabilir olduğunu ifade etmektedir. Sarıkahya, parti olarak Irak için üzerinde çalıştıkları 5 proje (3,4,5,6,7 Bölgeli Irak Modelleri) olduğunu söylemektedir. Parti olarak ilk önceliklerinin Türkmenler için değerler, semboller, siyasi figürler oluşturmak olduğunu ifade eden Sarıkahya, örneğin Türkmeneli terimi, Türkmeneli marşı ve Türkmeneli bayrağı gibi değerlerin yaygınlaştırılmasında en etkili kuruluş olduklarını öne sürmektedir. 1991’de Irak’ın kuzeyinin Saddam Hüseyin’in kontrolünde çıkmasının Türkmenler açısından bir avantaj olduğunu dile getiren Sarıkahya, Türkmen-Kürt ilişkilerinin geliştirilmesinden yana olduğunu belirtmektedir. Bazı ırkçı ve yayılmacı Kürt partilerinin etkisiz hale gelmesi gerektiğini savunan Sarıkahya, Kürt ve Türkmen halklarının yönetimde ortaklık esası üzerine yeni bir Kuzey Irak yönetimini deneyebileceklerini ifade etmektedir. Bu politikanın

her iki taraf için de faydalı olacağına inandığını vurgulayan Sarıkahya, Kürtlerin Türkmenlere en yakın millet olduğunun altını çizmektedir. “Kürtler Türkmenlere Araplardan daha yakındır” diyen Sarıkahya, bugün Türkmenler ve Kürtler arasında yaşanan gerginliğin geçmiş dönemde yayılmacı ve ırkçı politikalara sahip Kürtler nedeniyle ortaya çıktığını, Kürt hareketinin de bu unsurları kendi içerisinde yok etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Kürt hareketinin çıkarının Türk milleti ile birlikte olmaktan geçtiğini öne süren Sarıkahya, böylece Kürt ve Türkmen ilişkilerinin daha fazla gelişeceğini, bölgede herkese yetecek kadar kaynağın olduğunu ve herkesin barış içerisinde yaşayabileceğini, çoğu insanın birbiriy-le akraba olduğunu belirtmektedir. Türkmenlerin de Kürtlerle ilgili siyasetini gözden geçirmesi gerektiğine inandığını ifade eden Sarıkahya, Türkmenler ve Kürtler arasında çok ortak nokta olduğunu dile getirmektedir.³²

Türkmeneli Partisi, 2005 seçimlerinde ITC ile birlikte seçimlere katılırken, Riyaz Sarıkahya milletvekili olma hakkı kazanmış ve anayasanın hazırlanması sürecinde Anayasa Komisyonundaki tek Türkmen temsilci olmuştur. 2010’da yapılan seçimlerde ise, Ammar El-Hekim liderliğindeki Irak Ulusal İttifakı ile seçimlere katılan Türkmeneli Partisi, milletvekili çıkaramamıştır. Türkmeneli Partisi, Irak Ulusal İttifakı içerisinde 5 Kerkük, 3 Erbil ve 3 Musul’dan olmak üzere toplam 11 aday göstermiştir. Bu adaylar;

- Kerkük: Ali Mehdi (Kerkük Vilayet Meclisi Üyesi), Gülen Tepebaşı (Kerkük Vilayet Meclis Üyesi), Halit Rıza (Kerkük Elektrik İstasyon Müdürü), Cihat Avcı (Petrol Şirketinde görevli), Teymur Abdülaziz (Spiker),
- Musul: Melahat Kasaboğlu (Musul Üniversitesi Türkçe Bölümü Öğretim Görevlisi), Yaşar Emin, Muhammet Cafer Hüseyin El-Musevi,
- Erbil: Riyaz Sarıkahya, Salar Erbil, Şahab Ahmet Muhammet Ömer’dir.

Türkmeneli Partisi “www.turkmeneliparty.com” adlı internet sitesinden Türkçe ve Arapça olarak yayın yapmakta, aynı zamanda bünyesinde “Mustafa Kemal Yayçılı Araştırma Merkezi”ni bulundurmaktadır. Diğer taraftan daha önce Öğrenci ve Gençler Birliği, Kadınlar Birliği, Öğretmenler Birliği gibi kolları olmasına rağmen, maddi nedenlerden dolayı bu kolları kapatmıştır.

3.1.4. Milliyetçi Türkmenler Topluluğu (MTT)

Milliyetçi Türkmenler Topluluğu (MTT), 1981’de idam edilen Türkmen öğretmenlerden Halit Şengül tarafından 1971’de kurulmuştur. Ancak resmi olarak 2003’ten sonra ortaya çıktığını ifade etmek mümkündür. MTT’nin ilk başkanı Şemsettin Türkmenoğlu’dur. Daha sonra 2008 yılında Şemsettin Türkmenoğlu’nun istifası üzerine yerine Felah Zeydan getirilmiştir. Diğer taraftan Ali İbrahim, Eyüp Nuri ve Abbas Hürmüzlü gibi isimler de Topluluğun bünyesinde yer almaktadır. Parti olmasına rağmen “topluluk” olarak adlandırılmasının sebebini Felah Zeydan, Baas Partisi’den zulüm gören Türkmen halkının, particiliğe sıcak bakmaması ve parti isminden uzak durmasıyla açıklamaktadır. Mavi zemin üzerine üç hilal ve bir yıldızdan oluşan MTT’nin amblemindeki mavi renk Türkmenleri, üç hilal, “din, dil ve vatan” kavramlarını simgelerken, yıldız ise MTT’nin kendisini ifade etmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi MTT, milliyetçi bir politika izlemekte ve milliyetçi karakterinden taviz vermemektedir. Türkmenlerin ulusal çıkarları açısından Türkmeneli Bölgesi’ne sahip olmaları gerektiğini her platformda ifade eden MTT, Türkmen birliğinin siyasi taraflar arasında güven ve saygının oluşması noktasında çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Türkmenlerin varlığını milliyetçilik sayesinde koruduğuna inanan MTT, Türkmenler için çözümün milli birlik etrafında toplanmaktan geçtiğini açıklamaktadır. MTT, kendini Irak milliyetçisi olarak tanımlarken, Irak’ın bütünlüğünden yana olduğunu belirtmektedir. Irak’ın

parçalanması halinde Türkmenler için özerk bir bölge kurulmasının talep edileceğini belirten MTT, bugün için Irak’ın birliği ve beraberliğini korumak için çalışmakta olduğunu ifade etmektedir.

Topluluk, sadece Kerkük’te faaliyet göstermekte ve bu nedenle etkisi sınırlı kalmaktadır. MTT’nin siyasi kadrosu da oldukça zayıf görünmektedir. MTT yönetimindeki birçok kişi ya kendi mesleğiyle uğraşmakta ya da devlet kuruluşlarında görev almaktadır. Örneğin MTT Başkanı Felah Beyatlı, Kerkük Yatırım Komisyonu’nda görevlidir. Bu durum MTT’nin etkinliğini ve aktif çalışma olanağını kısıtlamaktadır. Diğer taraftan Topluluk, dönem dönem genel Irak siyasetine ilişki bildirimler yayınlamaktadır. MTT’nin bir kurultay yaparak, iç tüzüğünü değiştirip yeniden organize edilmesi düşünülmektedir. Ayrıca Milliyetçi Türkmenler Topluluğu’nun ITC paralelinde hareket ettiğini ve ITC tarafından da desteklendiğini ifade etmek mümkündür. 2010 seçimlerinde de ITC’yi desteklemiş, ITC adayları için propagandalar yürütmüştür.

3.1.5. Türkmen Milliyetçi Hareketi (TMH)

TMH, 1972’de kurulan Türkmen Milli Gençlik Hareketi’nin devamı niteliğindedir. TMH, 20 Aralık 2004’te yayınladığı deklarasyonla Kerkük’te kurulmuştur. Başkanı Hüsametdin Türkmen’dir. TMH, Iraklılık kimliğine sahip çıkmasının yanında Türk milli kimliğini ön planda tutarak, hak, adalet ve birlik temeli üzerine kurulmuştur. Irak’ı ve Türkmenleri ilgilendiren konularda bildiriler yayınlayan TMH, bu bildirimlerde Irak’ın üniter yapısı ve Türk kimliğine vurgu yapmaktadır. 2005’te Irak’ta ilk defa 3 Mayıs Türkçülük Günü kutlamalarını gerçekleştiren TMH, günümüze kadar diğer yıllarda da bu kutlamaları devam ettirmiştir. Kerkük’te oldukça etkili olduğu bilinen TMH, Türkmenlere yönelik baskı karşısında çok sayıda eyleme imza atmıştır. TMH tarafından organize edilen 2004’te Bağdat’ta yapılan açlık grevi, hem Irak hem de ulusla-

rarası medya kuruluşlarında geniş yankı bulmuştur. Ayrıca Kerkük'te yapılan birçok protesto yürüyüşü TMH tarafından düzenlenmiştir. TMH'ye bağlı Kültür ve Spor Dairesi ile Gençlik Kolları Kerkük'te halen aktif olarak çalışmaktadır. TMH'nin Kerkük'ün yanı sıra Musul'da da bir bürosu olduğu bulunmaktadır. 30 Ocak 2005'te yapılan seçimlere ayrı bir liste ile katılmış, ancak daha sonra geri çekilmiştir. Bu seçimlerden birkaç gün önce TMH'nin Kerkük'teki genel merkezi, ABD askerleri tarafından basılarak talan edilmiş ve büroda bulunan bilgisayar, belge ve silahlara el konulmuştur. TMH, özellikle son iki yıldır çalışmalarını yavaşlatmış ve yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. TMH, 2010 seçimlerine katılmamıştır.

3.1.6. Irak Türkmenleri Adalet Partisi (ITAP)

Irak'ta 2004 yılında Kerkük merkezli olarak kurulan Irak Türkmenleri Adalet Partisi (ITAP), muhafazakar ve İslamcı bir partidir. ITAP iç tüzüğünde kendini, siyasi, sivil ve ıslahatçı, Irak Türkmen halkının siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarını İslami bir anlayış ile çözen, adaleti, refahı ve özgürlükleri gerçekleştirmeyi amaçlayan bir Türkmen partisi olarak tanımlamaktadır. Enver Bayraktar başkanlığında bir grup muhafazakar Türkmen tarafından kurulan parti, kuruluşundan beri ITC ile iyi ilişkiler içerisinde olmuş, 30 Ocak 2005'te Irak'ta yapılan seçimlerde ITC ile birlikte Irak Türkmenleri Listesi ile seçime katılmıştır. 22 Nisan 2005'te Kerkük'te düzenlenen 4. Türkmen Kurultayı'nda da resmen ITC'ye katılmış, ancak 2008'de 5. Kurultayda ITC'den ayrılmıştır. Türkmenlerin Irak halkının unsurlarından bir olduğunu ifade eden parti, Irak'ın üçüncü kurucu unsuru olduğunu ve milli haklarının anayasa tarafından tanınmasını talep etmektedir. ITAP, bir danışma meclisi prensibi belirlemekle birlikte, bunun için bir 37 kişilik bir "Şura" oluşturmuştur. Yönetimdeki isimlerin hepsi Kerküklüdür. 11 kişilik ITAP yönetiminde ise Başkan Enver Bayraktar'la birlikte;

- Kerkük Vilayet Meclisi Üyesi Hasan Turan,
- Kerkük İlçe Meclisi Üyesi Cevdet Zülal,
- Kemal Beyatlı,
- İsmail Ahmet,
- Abbas Ali,
- Abdülvahap Hasan,
- Mesret Abdülvahit,
- Kemal Mustafa,
- Emir Hüseyin,
- Cercis Ahmet yer almaktadır.

ITAP'ın genel merkezi Kerkük olmakla birlikte, Diyala, Musul, Telafer ve Tuzhurmatu'da şubeleri bulunmaktadır. Diğer taraftan ITAP'ın Ankara ve İsveç'te de bir temsilcisi bulunmaktadır. Ancak yurt dışında yürütülen faaliyetler daha çok Irak Türkleri Adalet ve Yardımlaşma Derneği üzerinde yapılmaktadır. Türkiye'deki yönetimde temsilci Abdullah Bayraktar ile birlikte, Irak Türkleri Adalet ve Yardımlaşma Derneği Başkanı Mithat İbrahim, Oğuz Türkmen, Fuat Terzi, İmad Nurettin, Saygın Köprülü ve Cengiz Türkmen yer alırken, İsveç Göteborg'da ise Abdülgani Hakkı temsilci olarak bulunmaktadır. ITAP siyasi bir parti olmasına rağmen, dernek faaliyetleri şeklinde yürütülen çalışmalarda daha etkili olduğu söylenebilir. Parti bünyesinde;

- Kadınlar Derneği
- Fatih Torunları Gençlik ve Öğrenci Derneği,
- Ortadoğu Yardımseverler Derneği,
- Irak Türkmenleri Yardım ve Kalkınma Derneği,
- Hayırseverler Sağlık Derneği bulunmaktadır.

ITAP iç tüzüğünde, ırkçılık ve mezhepçilik kesin bir dille reddedilmektedir. Parti, tüm Iraklıları ülkenin ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına davet etmekle birlikte, Irak halkının birlik ve beraberlik içerisinde yaşamasına inanmaktadır. Kerkük'ün özel statüye kavuşmasını destekleyen ITAP, Türkmenler için de bir partiler konseyi kurulmasını desteklemektedir. Ortak karar alma süreçlerinin Türkmenleri doğruya ulaştıracağını söyleyen

Bayraktar, tüm Türkmen partilerinin farklı alanlardaki çabalarının boşa gittiğini, bunların bir araya getirilmesi gerektiğini belirterek, kurulacak olan partiler konseyinin fayda sağlayabileceğini, her parti başkanının belirli aralıklarla bu konseye başkanlık yapabileceğini belirtmektedir. ITAP Başkanı Enver Bayraktar, İslamcı değil, muhafazakar bir parti olduklarını belirterek, aşırı milliyetçi olmadıklarını da ifade etmektedir. Enver Bayraktar mezhepsel ayrıma karşı çıktıklarını dile getirerek, hiçbir şekilde mezhebe dayalı hareket etmediklerini söylemektedir.³³

2010 seçimlerinde özellikle Sünni grupların bir araya geldiği Irak Uzlaşma Cephesi'yle seçimlere katılan ITAP,

- Kerkük'ten, Murat Abdülvahap Salih, Emin Hüseyin Abdullah, İhlas Cevdet ve İsmail Ahmet,
- Musul'dan Abdülvahap Hasan Hüseyin ve Halil İbrahim Şihlar,
- Diyala'dan Hasan Turan,
- Bağdat'tan Enver Bayraktar'ı aday göstermiştir.

Ancak ITAP'ın hiçbir adayı milletvekili olma hak kazanamamıştır.

ITAP tarafından, 15 günde bir yayınlanan Tercüman isimli Arapça ağırlıklı ve sadece kapak sayfasının Türkçe olduğu bir gazete çıkarılmakla birlikte, ITAP Kadınlar Derneği tarafından ayda bir çıkarılan ve Arapça yayınlanan Gülnar Dergisi, ITAP'ın gençlik kolu olan Fatih Torunları Derneği tarafından daha önce Arapça ve Türkçe olarak çıkarılan; ancak daha sonra sadece Arapça yayına devam eden Kalem Dergisi ve ITAP'a bağlı Hayırsever Sağlık Derneği tarafından da Gazi Dergisi çıkarılmaktadır. Ayrıca ITAP adına Kerkük ve çevresine yönelik Türkçe ve Arapça yayın yapan Adaletin Sesi Radyosu bulunmaktadır.

3.1.7. Türkmen Karar Partisi

Türkmen Karar Partisi 2005 yılında ITC'nin eski Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın

başkanlığında kurulmuştur. 2005'te yapılan 4. Türkmen Kurultayı'nda ITC başkanlığı için tekrar adaylığını koyan Abdurrahman, başkanlık yarışını kazanamayınca yeni bir parti kurma kararı almıştır. Parti'nin genel merkezi Kerkük olmakla birlikte, Diyala (Temsilci Muhammed Bayati), Selahattin (Tuzhurmatu Temsilcisi Abdülemir Kalender) ve Bağdat'ta da bürosu bulunmaktadır. Karar Partisi, 2005'ten 2009'a kadar aylık olarak Türkçe ve Arapça yayınlanan Karar Gazetesi ve Karar Dergisini çıkartmıştır. Ayrıca Karar Partisi'nin kadın ve gençlik teşkilatları olmasına rağmen, mevcut durumda atıl olarak kalmış ve çalışmaları durmuştur.

Partinin genel merkezi Kerkük'te olmasına rağmen, Karar Partisi Başkanı Faruk Abdullah Abdurrahman'ın Bağdat'ta bulunması nedeniyle, siyasi merkez Bağdat'taymış gibi çalışmaktadır. Türkmen Karar Partisi'nin 1 Eylül 2005'te yayınladığı kuruluş bildirgesinde milliyetçi duyguyla hareket edildiği belirtilmekle birlikte, amaçlar şu şekilde sıralanmıştır:

- 1- Irak'ın toprak ve millet bütünlüğünü korumak.
- 2- Türkmenleri fikren bir araya getirmek.
- 3- Dikta üslubuna karşı çıkmak.
- 4- Tüm Iraklılara aynı gözle bakmak.
- 5- Irak'ta parlamenter ve anayasaya saygılı özgür bir devlet kurmak.
- 6- Kadına önem vermek, sosyal ve siyasal hayata katılımını sağlamak ve çocuklar için mutlu bir hayat temin etmek.
- 7- Türkmen öğrencilerin ve gençlerin güçlerini bilim ve çağdaşlık yolunda harcamalarını sağlamak.
- 8- İnsani değerlere saygı göstermek.
- 9- Irak'ta hukuk devletinin kurulmasını sağlamak.
- 10- Irak'ın doğal zenginliklerini adaletle Iraklılar arasında paylaşmak.

Aynı zamanda Türkmen Karar Partisi, adem-i merkezîyetçi sistemi Irak için uygun görmekte ve her vilayetin kendi yönetimini oluştura-

bileceğini ifade etmektedir. Türkmen Karar Partisi, toplumun birliğini esas alarak, Irak'ın birliği ve bütünlüğünü savunmakta, bu çerçevede Türkmenlerin haklarını elde etmek için çalışacağını belirtmektedir. Türkmen davasının en önemli noktasının Kerkük meselesi olduğunu dile getiren Karar Partisi Başkan Yardımcısı Yavuz Ömer Adil, partinin ana çalışma stratejisinin Kerkük'ün Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetime bağlanmaması üzerine kurulduğunu ifade etmekte ve Kerkük'ün özel statüye kavuşması gerektiği belirtilmektedir.³⁴

Faruk Abdullah Abdurrahman, 2005 seçimlerinde ITC içerisinde seçimlere girerek Irak Parlamentosunda milletvekili olmaya hak kazanmıştır. 2010 seçimlerinde ise Karar Partisi, Irak Başbakanı Nuri El-Maliki'nin liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu ile seçimlere katılmış ve 5 aday göstermiştir. Bu doğrultuda Kerkük'ten Yavuz Ömer Adil, Bağdat'tan Faruk Abdullah Abdurrahman, Diyala'dan, Muhammed Beyati Selahattin'den ise bir bayan aday olmuş ancak adaylardan hiçbiri milletvekili olmaya hak kazanamamıştır.

3.1.8. Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH)

Türkmen Bağımsızlar Hareketi (TBH), Türkmenlerin ilk siyasi organizasyonlarından birisidir. 1991'den sonra Irak'ın kuzeyinde oluşturulan ve Saddam Hüseyin'in kontrolü dışındaki uçuşa yasak bölge de artan Türkmen siyasi örgütlenmeleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bir dönem Irak'ın birçok bölgesinde temsilcilik açmış olsa da TBH'nin etkinlik alanı genel merkezinin bulunduğu Erbil'le sınırlıdır. Zira TBH, 1994 yılında, ITC'nin kuruluş aşamasında tarafsız kişiler olarak sürece müdahil olan ve daha sonra 2010'da hayatını kaybeden Erbil'in önde gelen şahsiyetlerinden Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından desteklenen bir grup Türkmen tarafından kurulmuştur. 1995 yılında bir siyasi parti olan varlığını ilan eden TBH'nin ilk başkanı Ferit Çelebi'dir. Çelebi ailesi, Erbil'in önde gelen ailelerindedir. Bu nedenle kuru-

luş yılları boyunca Erbil'de önemli bir tabana sahip olmuştur. Öte yandan 1997'de TBH başkanlığına Kenan Şakir Üzeyirağa getirilmiştir. TBH, 1. ve 2. Kongresini Erbil'de, 3. Kongresini 2003 tarihinde Kerkük'te düzenlemiştir. TBH, 2008'de ITC'nin kendini siyasi bir parti olarak ilan etmesine kadar, ITC çatısı altında yer almıştır. 2003'e kadar ITC çatısı altında aktif çalışmalar yapan TBH, 2003'te ITC'nin genel merkezinin Erbil'de Kerkük'e taşınmasıyla birlikte, diğer Türkmen partileri gibi, pasif kalmıştır. 2003'ten sonra Erbil'deki ITC bürolarının yönetim baskısıyla kapanmasının ardından TBH, ITC'nin irtibat bürosu haline dönüşmüştür.

TBH, dil, din, vatan ve kardeşlik sloganıyla hareket etmekte, Irak vatanına, Türkmen kimliğine, İslam dinine ve Irak'ta yaşayan diğer halklarla kardeşliğe vurgu yapmaktadır. TBH, ITC ile paralel hareket etmesine rağmen, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetim ve Kürt gruplarla ilişkilere ilişkin düşüncelerinde farklılık gözükmemektedir. Zira ITC'nin genel merkezinin 2003'te Erbil'den Kerkük'e taşınmasındaki en büyük sebep, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin "Kürdistan" olarak ilan edilmesi ve ITC'nin Türkmen kenti olarak saydığı Kerkük'ün "Kürdistan" toprağı kabul edilmesidir. Ancak TBH Başkanı Kenan Şakir Üzeyirağa, bölgesel yönetimin varlığını kabul etmekte ve hatta Türkmenlerin de bu yönetime orta olabileceğini belirtmektedir. Kerkük'ün bölgesel yönetime katılmasına karşı çıkan Üzeyirağa, Türkmenlerin Irak'ın kuzeyinde güven kaybettiğini ifade etmektedir. Üzeyirağa, TBH'nin kuruluşundan bu yana demokratik, parlamenter, çok taraflı ve Türkmenlerin meşru haklarının garantiye alındığı bir sistemi savunduğunu ortaya koymakla birlikte, Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin var olduğu gerçeğinin görmezden gelinemeyeceğini, Erbil'de bölgesel yönetimin idaresi dışında faaliyet yapılamayacağını da öne sürmektedir. Bu nedenle Üzeyirağa, Türkmenlerin temel değerlerinden vazgeçmeden hem Bağdat hem de Kürt yönetiminde yer alması gerektiğini belirtmektedir. Irak'ın fede-

ral yapısı içerisinde Türkmenlerin de hakları olduğunu vurgulayan Üzeyirağa, şartlar uygun olduğu takdirde Türkmeneli Bölgesi'nin kurulabileceğini savunmaktadır.³⁵

Kenan Şakir Üzeyirağa, 2008'e kadar ITC Yürütme Kurulu üyesi olarak görev yapmıştır. TBH, 2008'de ITC çatısının dışında kalmıştır. TBH, hem Irak'ta yapılan genel ve yerel seçimlerde hem de bölgesel yönetimde yapılan yerel ve genel seçimlerin hiçbirine katılmamıştır. Ancak TBH'nin Türkmen siyasetine yön verilmesi noktasında, siyasi çalışmalara katkı sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

3.1.9. Irak Türkmen İslami Birliği (TİB)

TİB, 1991'de Suriye'nin başkenti Şam'da Abbas Beyati tarafından kurulmuş, 1994'te yayınladığı iç tüzüğüyle kendini deklare etmiştir. TİB'in kurucusu Abbas Beyati, halen partinin genel sekreterliğini yürütmektedir. Abbas Beyati, 2003'e kadar Şam'da devam ettirdiği TİB'i Saddam rejiminin düşmesinin ardından Irak'a taşımıştır. TİB'in genel merkezi Bağdat'tadır. Ayrıca TİB'in Bağdat, Kerkük, Musul, Diyala (Karatepe ve Kazaniye), Kerbela, Selahattin (Tuzhurmatu ve Amirli)'de temsilcisi bulunmaktadır. TİB'in Irak vilayetlerindeki temsilcilerinin ismi şu şekildedir:

- Kerkük: Nurettin Kemal,
- Musul: Kasım Musavi,
- Bağdat: Ali Galip,
- Kerbela: Halil Kazancı,
- Tuzhurmatu: Muvaffak Ayvaz,
- Amirli: İkrım Emirli,
- Karatepe: İbrahim Nakip,
- Kazaniye: Mazin Abbas (Karatepe Nahiyeye Müdürü).

Diğer taraftan TİB'in yönetim kurulu 7 kişiden oluşmaktadır. Yönetim kurulunda Irak bürokrasinde yer alan kişiler de mevcuttur. TİB'in yönetim kurulunda;

- Abbas Beyati (Milletvekili),
- Casim Muhammed Cafer (Gençlik ve Spor Bakanı),

- Emir Beyatlı (Eski İletişim Bakan Vekili),
- Tahsin Kahya (Kerkük Vilayet Meclisi Üyesi),
- İdris Kasım (Kerkük İlçe Meclisi Üyesi),
- Safiye Kasım,
- Fazlı İmamlı yer almaktadır.

TİB, Irak'ın hem İslam Dünyasının hem de Arap milletinin bir parçası olduğunu savunmakta ve Irak'ın çok milletli bir ülke olduğunu ifade etmektedir. TİB, Arapça'nın resmi dil olması ve Türkmenlerin de Arap alfabesini kullanmasını desteklemektedir. Irak idari haritasının yeniden çizilmesini ve zorla göç ettirilen Türkmenlerin yerlerine geri döndürülmesini savunmaktadır. TİB, daha çok Kerkük, Diyala ve Selahattin'de etkinlik göstermektedir. İslamcı bir görüntü çizen TİB, Şii gruplara yakın durmaktadır. Bu duruma etken olarak Abbas Beyati'nin 1980'lerde İran'a kaçması ve orada siyasete katılması gösterilebilir. TİB, Irak'ta özellikle İslami Dava Partisi'nin Türkmenler arasında bir kolu olarak anılmaktadır.

TİB'in Kerkük Sorumlusu Nurettin Kemal, partinin tüm Türkmeneli'ni kapsamasına ve TİB'in İslamcı kimliğine rağmen, Şii mezhebini ön planda tuttuğunu açıkça ifade etmektedir. Kerkük için özel statü öngören TİB, bunu 2007 yılında ilan etmiştir. Kerkük'ün tek başına bir bölge olmasını destekleyen TİB, bu doğrultuda Türkmenlerin hukuki haklarının elde etmesini istemekte ve Irak'ın toprak ve üniter birliğini savunmaktadır.³⁶ Parti amblemindeki Kuran'ı Kerim'den yükselen iki el, Kuran'ı Kerim'in temel alınarak birliği ifade ettiği ve bu birliğin tüm Irak'ta kurulmasının hedeflendiği belirtilmektedir.

Abbas Beyati, 15 Aralık 2005'te yapılan seçimlerde büyük Şii ittifakı olan Birleşik Irak İttifakı ile seçimlere katılmış, Abbas Beyati milletvekili olarak seçilirken, başkan yardımcısı olan Casim Muhammed Cafer, Gençlik ve Spor Bakanı olmuştur. 2010 seçimlerinde ise Kanun Devleti İttifakı ile seçimlere katılan TİB'den Bağdat'ta aday olan Abbas Beyati ve Selahattin'de aday olan Casim Mu-

ammed Cafer milletvekili olarak seçilmiştir. Ayrıca Kanun Devleti İttifakı içerisinde; Kerkük'ten Tahsin Kahya ve Fazıl Şahbaz İmamı, Musul'dan Abbas Kalender ve Hüseyin Zennun, Diyala'dan Adil Şükür ve Hasan Reşit de milletvekili adayı olmuş, ancak parlamentoya girmeye hak kazanamamıştır. Öte yandan 2006'da Nuri El Maliki tarafından kurulan hükümette Gençlik ve Spor Bakanı olan Casim Muhammed Cafer, 2010'da kurulan yeni Irak hükümetinde de bu görevine devam etmektedir.

TİB, 1991'den bu yana zaman zaman yayınları aksamış olsa bile, aylık olarak basılan El-Delil Gazetesini çıkartmaktadır. Ayrıca TİB, "www.iuiturkmen.net" adlı internet sitesinden yayın yapmaktadır.

3.1.10. Türkmen Vefa Hareketi

Türkmen Vefa Hareketi, 1997 yılında İran'da kurulmuştur. Ammar El-Hekim başkanlığındaki Irak İslam Yüksek Konseyi tarafından desteklendiği iddia edilmektedir. Başkanlığını Feryad Ömer Tuzlu'nun yaptığı Türkmen Vefa Hareketi'nin genel sekreteri de Yılmaz Nacaroglu'dur. Partinin genel merkezi Kerkük'tedir. Parti ambleminin ortasında bulunan Irak haritası, Irak'ın toprak ve millet bütünlüğünü simgelerken, haritanın etrafından bulunan hurma dalı asalet ve hayrı, zeytin dalı ise barış, bereket ve dostluğa işaret etmektedir. Amblemin yeşil rengi ise barış ve dayanışmayı simgelemektedir. Kuruluş amacının Türkmen davasındaki boşluğu doldurulması olduğunu açıklayan Türkmen Vefa Hareketi, mezhebi bir parti olmadığını, tüm Türkmenleri temsil ettiğini ifade etmektedir. Türkmen Vefa Hareketi iç tüzüğünde kuruluş amacını, Irak'ın demokrasiye kavuşması, uluslar arası düzeyde konumunun yükseltilmesi olarak belirtilmektedir. Diğer taraftan demokratik ve birleşik Irak içerisinde diğer halklar gibi Türkmenlerin de kültürel, siyasi ve ekonomik haklarının savunulması, Türkmenlerin anayasal olarak Irak'ın kurucu unsuru olmasının sağlanması ile Arapça ve Kürtçe'nin yanında Türkmençe'nin resmi

dil olarak kabul edilmesi de amaç edinilmiştir. Ayrıca kadın haklarına da değinilmektedir. Türkmen Vefa Hareketi iç tüzüğünde prensip olarak ırk, din, dil ve mezhep ayrılığını reddetmekle beraber, İslam'ın prensiplerine bağlı kalınacağı ve İslam'ın savunulacağına vurgu yapmaktadır.

Türkmen Vefa Hareketi'nin etkinlik bölgeleri Kerkük ve Selahattin (Tuzhurmatu) olarak bilinmektedir. Ancak diğer İslami partilerle kıyaslandığında oldukça etkisiz kaldığı söylenebilir. Türkmen Vefa Hareketi iç tüzüğünde, kadın kolları, gençlik kolları, spor kolları, kültür merkezi gibi bölümlerden bahsetse de bunların hiçbirinin aktif olmadığı bilinmektedir.

2005'te yapılan her iki seçime de Birleşik Irak İttifakı ile giren Türkmen Vefa Hareketinde Başkan Feryad Tuzlu iki dönemde de milletvekili olmuştur. Ancak 2010 seçimlerinde de Birleşik Irak İttifakı'nın devamı sayılabilecek Irak Ulusal İttifakı ile seçimlere katılan Türkmen Vefa Hareketi, bu kez milletvekili çıkarılamamıştır. Türkmen Vefa Hareketi'nin 2 ayda bir Türkçe ve Arapça olarak çıkarılan Vefa Gazetesi ve "www.karkukna.com" adlı bir internet sitesi bulunmaktadır.

3.1.11. Türkmen İslami Hareketi (TİH)

Türkmen İslami Hareketi (TİH), Sami Dönmez tarafından kurulmuş ve ITC'nin 2003'te yapılan kurultayının ardından ITC'ye katılmış, ancak 2008'de ITC'nin kendini bir siyasi parti olarak ilan etmesinin ardından çatıdan ayrılmıştır. TİH'in genel merkezi Kerkük'tedir. TİH'in Kerkük'ün Tavuk ile Tazehurmatu ilçelerinde ve Türkalan ile Bulova köylerinde temsilcileri bulunmaktadır. TİH'in Kerkük dışında bir temsilciliği bulunmamaktadır. TİH'in Türkmen partileri arasında teşkilat ve etkinlik açısından henüz zayıf bir kuruluş olduğu söylenebilir.

2007'de yapılan TİH'in olağan kurultayında Sami Dönmez'in yerine Ümran Cemal başkanlığa seçilmiştir. Kerkük Üniversitesi'nde

öğretim üyesi olan Ümran Cemal de 2 sene sonunda üniversitedeki görevine geri dönmüş ve başkanlığa Mustafa Ali Kamber getirilmiştir. 1978'den 1986'ya kadar İslami Dava Partisi içerisinde çalıştığını söyleyen Kamber, o dönemde Türkmen örgütlenmesi olmadığı için Dava Partisine katıldığını ifade etmiştir. 1981'de Saddam rejimi tarafından yakalanan Kamber, aynı yıl İran'a kaçtığını ve İran'da Dava Partisi içerisinde 5 sene boyunca askeri, kültürel, siyasi ve din eğitimi aldığını, 2 sene ise İran'ın Kum kentindeki dini merkezlerde eğitim gördüğünü belirtmiştir. 1986'da Türkiye'ye geldiğini ifade eden Kamber, önce İzmir'e yerleştiğini, 1997'de de İstanbul'a giderek, Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneğinde görev aldığını dile getirmiştir. 2003'te bölgeye döndüğünü belirten Kamber, bu tarihten itibaren 2005'e kadar Kerkük'ün El-Vasit semtinin ITC Büro Sorumluluğu görevini yürütmüştür. 2005'te ABD'li ve Kürt güvenlik güçleri tarafından yakalandığını ve hapse atıldığını, burada 6 ay boyunca kaldığını söyleyen Kamber, 2006'da bırakıldığını ifade etmiştir. Görevine geri döndüğünü belirten Kamber, aynı zamanda da Türkmen İslami Hareketi'nin başkan yardımcılığı görevi üstlendiğini dile getirmiştir. 2006'da Türkmen İslami Hareketi'nin ITC'den ayrılmasına rağmen görevine devam ettiğini ifade eden Kamber, 2009'dan itibaren de Türkmen İslami Hareketi'nin başkanlığını yürütmektedir.³⁷

TİH Başkanı Kamber, TİH'in İslami bir nitelik arz etmesine rağmen milli bir tutum sergilediğini ve amacının Türkmenler arasındaki Şii-Sünni farklılığının giderilmesi olduğunu belirtmektedir. Partide Türkmen milli kimliğinin ön planda tutulduğunu açıklayan Kamber, hedefin Türkmeneli Bölgesinin kurulması olduğunu, Türkmenlerin Irak'ta üçüncü asli unsur olduklarını ve bu nedenle Türkmençe'nin de resmi dil olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Irak'ın istikrarlı bir yapıya kavuşması durumunda Türkmenlerin de bu istikrarlı yapıdan pay alabileceğini dile getiren Kamber, aksi takdirde Türkmenleride otonom bir Türkmeneli Bölgesine sahip olmaları

gerektiğini belirtmektedir. Ancak Kamber'in öne sürdüğü Türkmeneli Bölgesi'nin belli bir projesi bulunmamaktadır. Kerkük'ün özel statüye kavuşması gerektiğini savunan Kamber, Kerkük'e göç ettirilen Kürtlerin Kerkük'ten çıkarılması gerektiğini belirtmektedir. "Din, dil ve vatan" sloganıyla hareket eden TİH, Iraklılık kimliğine sahip çıkmaktadır. TİH'in amblemindeki hilal İslamiyeti ve Irak haritası ise Iraklılık kimliğini temsil etmektedir.

2010 seçimlerinde Türkmen İslami Hareketi, Türkmeneli Partisi, Bedir Örgütü'nün Türkmen Kolu, Irak İslam Yüksek Konseyi'nin Türkmen Kolu, Türkmen Vefa Hareketi, Sadr Grubu'nun Türkmen Kolu ve bazı bağımsız kişiler tarafından kurulduğu söylenen "Türkmen Milli Kütlesi" oluşturularak Irak Ulusal İttifakı içerisinde seçimlere giren TİH, Kerkük'ten Adnan Rıza Baba ve Erbil'den Hena Nakip olmak üzere 2 milletvekili adayı göstermiş, ancak bu isimler milletvekili olmaya hak kazanamamıştır.

3.1.12. Irak Türkmen Millet Partisi (ITMP)

Irak Türkmen Millet Partisi (ITMP), 2002 yılında İrfan Kerküklü tarafından kurulmuştur. ITMP'nin genel merkezi Kerkük'tedir. İrfan Kerküklü, daha önce 1994'te kurulan Türkmen Birlik Partisi içerisinde yer almıştır. Daha sonra bir grup Türkmenle birlikte, Türkmen Birlik Partisi'nden ayrılarak, Türkmen Millet Partisini kurmuştur. ITMP'nin Kerkük'e bağlı Altunköprü (Temsilci Nazar Selahattin) ve Yayçı Nahiyelerinde bürosu bulunmaktadır. Ayrıca ITMP'nin Diyala ve Hanekin'de de temsilciliği vardır. ITMP'nin Yayçı Büro Sorumlusu Felah Yayçılı aynı zamanda Yayçı Nahiye Müdürüdür. ITMP'nin ambleminde mavi zemin üzerine, hilal ve sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır. Bu amblemde mavi rengin Türklüğü, hilalin İslamiyet'i ve sekiz köşeli yıldızın her köşesinin Irak'ta kurulan Türk devletlerini ve Türkmenleri temsil ettiği belirtilmektedir. ITMP'nin kadın kolları, gençlik kolları, avukatlar birliği, öğretmenler birliği ve

mühendisler birliği bulunmakla beraber, bu teşkilatların aktif olarak çalıştığını söylemek mümkün değildir.

ITMP'nin Celal Talabani'nin başkanlığını yaptığı KYB'den destek aldığı söylenmektedir. ITMP Başkanı İrfan Kerküklü de Kürt gruplarla yakın ilişkileri olduğunu ve bu gruplarla ortaklık protokolleri imzaladığını reddetmemekle birlikte, hiçbir zaman başkalarının politikalarına alet olmadığını ve asıl hedeflerinin Türkmenlerin birlik ve beraberliği, insan hakları ve hukukun üstünlüğü olduğunu dile getirmektedir. ITMP Başkanı İrfan Kerküklü, Iraklılık kimliğine vurgu yapmakla birlikte, liberal ve ulusalcı bir çizgi izlediğini belirterek, Türkmenlere fayda sağlayacak her grupta işbirliği yapabileceklerini ifade etmektedir.³⁸ Kerkük'ün anayasaya göre çözülmesi gerektiğini savunan Kerküklü, Irak Anayasasındaki 140. Maddeden Türkmenlerin de faydalanabileceğini öne sürmektedir. Özellikle Yaycı, Türkalın, Beşir gibi Saddam Hüseyin'in boşalttığı Türkmen köylerinde yaşayan Türkmenlerin 140. madde kapsamında haklarını alabileceğini dile getiren Kerküklü, anayasanın hiçbir maddesinin iptal olmayacağını iddia etmektedir. Kerkük'ün özel bir duruma sahip olduğunu belirten İrfan Kerküklü, Kerkük'ün çözümüne ilişkin bir görüş ortaya koymamaktadır. Türkmenlerin Irak'ta asli unsur olduğu özellikle vurgulayan Kerküklü, tüm Irak'ta Türkmen nüfusunun 2,5 milyonu bulacağını ifade etmekte ve Türkmenlerin hem Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimde hem de Irak merkezi hükümetinde yer alması için çaba gösterdiklerini dile getirmektedir.

2003'te ABD tarafından oluşturulan Kerkük yönetiminin 6 Türkmen üyesinden biri olan İrfan Kerküklü, 2005'e kadar Kerkük Vali Yardımcılığını yürütmüştür. 2005 seçimlerine Kürt ittifakı olarak bilinen "Kardeşlik Listesi"yle yerel seçimlere katılan ITMP'de, İrfan Kerküklü bugüne kadar devam etmekte olan vilayet meclisi üyeliğine yeniden seçilmiştir. ITMP, 2010 seçimlerine ise katılmamıştır. ITMP, ayda iki kez yayınlanan Türk-

men Yolu isimli Arapça bir gazete çıkarmakla birlikte, partinin çalışmaları hakkında bilgi veren Arapça "www.turkmenmilletpartisi.com" isimli bir internet sitesine sahiptir.

3.1.13. Irak Türkmen Birlik Partisi (ITBP)

Irak Türkmen Birlik Partisi'nin (ITBP) temelleri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) atılmıştır. KKTC'de yaşayan Ahmet Güneş, 1991'de Irak'ın kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmasının ardından, 1992'de ITBP'yi Erbil'de ilan etmiştir. O dönemde Türkmenlerin Irak Türkmen Milli Partisiyle birlikte 2 siyasi kuruluşundan biri olan ITBP'nin, Irak Türkmen Milli Partisi'ne karşı yerel Kürt gruplar tarafından kurulduğu iddia edilmektedir. Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya, Türkmen Kardeşlik Partisi Başkanı Velid Şerike gibi isimler, ITBP içerisinde yer almış, daha sonra görüş ayrılıkları nedeniyle ayrılmış ve ayrı birer oluşum kurmuşlardır. ITBP de Seyfettin Demirci başkanlığında çalışmalarına Erbil'de devam etmiştir. 2003'te ITBP'nin genel merkezi Kerkük'te taşınmıştır. Erbil'de de bir temsilciliği bulunmaktadır. ITBP'nin 2003'ten önce Türkmenlerin yaşadığı hemen hemen tüm bölgelerde bürosu olduğu söylenmektedir. ITBP'nin son dönemde oldukça pasifleştiği söylenebilir. Parti bünyesinde esnaf birliği, göçmenler derneği, özürülüler derneği, siyasi tutuklular derneği, kadınlar birliği, öğrenci ve gençler birliği bulunmasına rağmen aktif olduklarını ifade etmek güçtür. ITBP'nin yönetim kurulu 14 kişiden oluşmakla birlikte;

- Seyfettin Demirci,
- Mustafa Muhammed,
- Sayire Demirci,
- Necat Demirci,
- Velid Abdülreşit,
- Mahmut İsmail,
- Muhammed Abdullah,
- Şahin Şakir,
- Fahrettin Nuri,
- Abdülemir Kadri,

- Zeynep Aziz,
- Şahap Amet,
- Reşit Mecit,
- Sümeyye Muhammed yer almaktadır.

ITBP Yönetim Kurulu ve Kerkük İl Meclisi üyesi, ITBP Başkanı Seyfettin Demirci'nin kızı Sayire Demirci, ITBP'nin birlik demokrasi ve eşitlik ilkeleriyle hareket ettiğini ifade etmektedir. ITBP'nin hedefinin Türkmenlerin, Irak'ta yaşayan diğer milletlerle birlikte eşitlik ve beraberlik içerisinde yaşaması olduğunu dile getiren Demirci, ITBP'yi Türkmen milliyetçisi olarak tanımlamakta ve Türkmenlerin Irak'ta bütün unsurlarla işbirliği yapabileceğini belirtmektedir. Kerkük için bir özel statüye karşı çıkan ITBP, Kerkük'ün özel statüye kavuşması durumunda diğer bölgelerde yaşayan Türkmenlerin yalnızlaşacağını ve dışarıda kalacağını, böylece haklarının yenmiş olacağını ifade etmektedir. Ancak bütün bir Türkmeneli'nin bir bölge oluşturması halinde Türkmenlere fayda sağlayacağını belirten Demirci, bunun günümüz için geçerli olamayacağını öne sürmektedir. Kerkük'ün Kürt Bölgesine katılmasından yana olduklarını söyleyen Demirci, bunun olması durumunda Türkmenlerin nüfusunun kuzey bölgesinde artacağını, bunun belki Türkmenler açısından daha iyi olacağını savunmaktadır. Kürt grupların geçmişten bu yana ITBP'ye destek olduğunu belirten Demirci, ITBP'nin bazı isteklerinin Kürt yönetimi tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Örneğin ITBP'nin Latin harfleriyle Türkçe derslerinin okutulmasını istediğini, bunun bölgesel yönetimdeki okullarda gerçekleştirildiğini dile getirmektedir. Yıllarca Arapların Türkmenlere zulmettiğini öne süren Demirci, Kürtlerin de aynı kaderi paylaştığını, bu nedenle Kürtlerle iyi ilişkiler kurulabileceğini belirtmektedir. Türkiye'nin de geçmişten bugüne kadar Kürt gruplara Türkmenlerden fazla destek verdiğini söyleyen Demirci, Türkmenlerin de Kürtlerle konuşmasının yadrganmaması gerektiğini, "Kürdistan" bölgesinin artık bir gerçek olarak kabul edilmesini ifade etmektedir. Siyasette kazanımın nasıl olduğunun önemli olduğunu

belirten Demirci, Kürt partileriyle birlikte çalışmanın kendilerini Kürt yapmayacağını dile getirmektedir. Türkmen kimliğine vurgu yapan ITBP, Kerkük'ün bir Türk şehri olduğu, ancak çok sayıda Türkmen'in Kerkük'ten göç ettiğini, Kürt ve Arapların da Kerkük'ün dışından Kerkük'e göç etmesiyle nüfus yapısının değiştiğini iddia etmektedir. Türkmenlere birlik çağrısı yapan ITBP, Türkiye'nin de Türkmen siyasetine çok müdahil olduğunu, Türkmen siyasetinden elini biraz çekmesi ve Türkmenleri kendi haline bırakması gerektiğini öne sürmektedir.³⁹ Bununla birlikte ITBP, 2002'de Barzani ve Talabani'nin öncülüğünde 16 siyasi kuruluş tarafından hazırlanan ve "Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine müdahalesine yönelik bir durumda buna şiddetle karşı koyulacağı"ni içeren bir bildiriye bile imza atmıştır.⁴⁰

2003'te ABD tarafından oluşturulan Kerkük vilayet yönetimi seçimlerine Kürt listesi ile katılan ITBP, bu dönemde yönetime girememiştir. 2005 seçimlerinde yine Kürt listesi olarak bilinen Kardeşlik Listesi'yle seçimlere giren ITBP'den Sayire Demirci, Kerkük Vilayet Meclisi üyesi olmaya hak kazanmıştır. 2009 yerel seçimleri ve 2010 Irak genel seçimlerine katılmaya ITBP'nin giderek küçüldüğü ve sınırlı olan etkisini de yitirmeye başladığı söylenebilir. 2003'ten 2008'e kadar Türkçe ve Arapça olarak ITBP tarafından aylık olarak çıkarılan Baba Gürgür Gazetesi'nin de yayınına son verilmiştir. ITBP Başkanı Seyfettin Demirci'nin de genellikle yurt dışında bulunduğu, bu nedenle partinin etkin çalışmadığı söylenmektedir.

3.1.14. Irak Türkmen Kardeşlik Partisi (ITKP)

Irak Türkmen Kardeşlik Partisi'nin (ITKP), Velid Şerike tarafından 1989'da Kerkük'te kurulduğu söylenmektedir. Ancak ITKP'nin Türkmen Birlik Partisi içerisinde yer aldığı, daha sonra 1990'ların ortalarında ayrılarak, kendini ilan ettiği bilinmektedir. ITKP'nin genel merkezi Erbil'de olmakla birlikte si-

yasi merkezin Kerkük olduğu söylenebilir. ITKP'nin Kerkük, Erbil, Diyala, Bağdat ve Selahattin (Tuzhurmatu) olmak üzere 5 bürosu bulunmaktadır. Büro temsilcileri

- Kerkük'te Alim Muhammed,
- Erbil'de Kemal Ramiz,
- Bağdat'ta Tarık Sefer,
- Diyala'da Faris Beyatlı,
- Selahattin'de Ali Tuzlu'dur.

ITKP'nin amblemindeki mavi rengin Türk- lüğü, kırmızı hilalin İslam'ı, meşalenin Türkmen'in varlığını, iki yıldızdan birinin Türkmen şehidi Abdullah Abdurrahman'ı diğ- erinin ise ITKP'yi simgelediği söylenmekte- dir.

ITKP Başkanı Velid Şerike, partisini ve Kürt gruplarla işbirliği yaptığı bilinen diğer partileri ulusalci olarak nitelemekte, diğer partileri ise İran ve Türkiye'ye tabi olmakla suçlamaktadır. ITKP'nin kardeşlik, demokrasi ve kurtuluş sloganıyla hareket ettiğini ifade eden Şerike, Saddam rejiminden sonra kurtuluş elde edildiğini, bundan sonraki amacın, Türkmenlerin Irak siyasetinde yer alması olduğunu dile getirmektedir. Şerike ITKP'yi yurtsalci bir parti olarak tanımlarken, Türkmenler üzerinde birçok devletin etkisi olduğunu iddia ederek, ancak bunu kabullenmediklerini, Türkmen mücadelesinin Irak içerisinde olacağını belirtmektedir. Türkmenlerin Türkiye ile olan akrabalığını reddetmediğini söyleyen Şerike, ancak Türkiye'den fazla Türkçülük, İran'dan fazla Şiicilik yapmanın Türkmenlere zarar vereceğini öne sürmektedir. ITKP'nin Iraklılık kimliğine bağlılığına vurgu yapan Şerike, toprak aidiyetinin kendileri için çok önemli olduğunu söylemektedir. "Vatan içinde vatan" kurulmasına karşı olduklarını dile getiren Şerike, Irak vatanının parçalanamayacağını, ancak Türkmenlerin de Kürtler gibi bir otonomiye sahip olabileceğini savunmaktadır. Türkmeneli Bayrağına sahip çıkan ITKP, Türkmen partisi olduğunu özellikle vurgulamaktadır. Kerkük'ün kimseye ait olmadığını ve kardeşlik kenti olduğunu öne süren Şeri-

ke, ITKP'nin sahipliğe karşı çıktığını, bunun her grup için sorun yaratacağını ve herkesin kentteki nüfusuna göre hakkını alması gerektiğini belirtmektedir. Irak Anayasasındaki Kerkük'le ilgili süresi sona eren 140. maddesi halen savunduklarını dile getiren Şerike, bu maddenin yerlerinden edilmiş Türkmenler için de kullanılabileceğini öne sürmektedir. Kerkük'ün birçok bölgesinin Kürtler tarafından işgal edildiğini de söyleyen Şerike, Kerkük'teki sorunun çözülmesi için öncelikle bunların Kerkük'ten çıkarılması gerektiğini ifade etmektedir. Türkmenlerin bir merciye ihtiyacı olduğunu öne süren Şerike, Türkmenlerin lidersiz olduğunu, Türkmenlerin dağıldığını, herkesin bir tarafı tuttuğunu ve bunun da Türkmenlerin hakkından çaldığını savunmaktadır. Türkiye'yi de eleştiren Şerike, sadece ITC'ye destek vermekle suçlamakta ve kendilerini Kürtlere yakınlaştıran tarafın Türkiye olduğunu öne sürmektedir.⁴¹ Zira Velid Şerike bir gazeteye verdiği röportajda aylık olarak Barzani'den 2900, Talabani'den 1600 dolar aldığını açıklamıştır.⁴² Aynı zamanda yine ITKP, 2002'de Barzani ve Talabani'nin öncülüğünde 16 siyasi kuruluş tarafından hazırlanan ve "Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine müdahalesine yönelik bir durumda buna şiddetle karşı koyulacağı"nı içeren bir bildiriye de imza atmıştır.⁴³

ITKP bünyesinde, kadınlar birliği, öğrenciler birliği, spor ocağı ve Kardeşlik Yardım Derneği bulunmaktadır. Ancak Kardeşlik Yardım Derneği'nin dışındaki kolların aktif olarak çalışmadığı söylenebilir. Kardeşlik Yardım Derneği'nin ITKP'nin halk ile irtibatını arttırmaya yönelik çalışmalar yaptığı belirtilmektedir. Bu kapsamda her ay 878 aileye erzak, ilaç, elektrik, su gibi ihtiyaç malzemeleri yardımı yapıldığı, Kerkük'ten göç eden 100 aileye 100 metrekarelik arsa verildiği ifade edilmektedir. Kardeşlik Yardım Derneği'nin dönem dönem ihtiyaç sahiplerine çeşitli yardımlar yaptığı dile getirilirken, ayrıca farklı konularda yetiştirme kursları da açıldığı belirtilmektedir. ITKP'nin aylık olarak Arapça ve Türkmen dillerinde çıkarılan "Kardeşlik Yolu Gazetesi"

bulunmakla birlikte, Türkmençe yayın yapan “Rüya Radyosu” ve Arapça ile Türkmençe yayın yapan “Doğru Yol” isimli yerel televizyonu bulunmaktadır.

ITKP, 2005'te Irak'ta yapılan genel seçimlere Kürt İttifakı ile birlikte katılmış ve ITKP Başkanı Velid Şerike, milletvekili olmaya hak kazanmıştır. 2010 seçimlerinde de Kürt gruplar tarafından kurulan Kardeşlik Listesiyle seçimlere giren ITKP;

- Erbil'den Faris Haydari,
- Bağdat'tan Hamit Molla,
- Diyala'dan Hasan Bayati,
- Kerkük'ten Velid Şerike'yi aday göstermiştir.

Velid Şerike 417 oy alarak milletvekili seçilemezken, diğer adaylar da kayda değer bir oy alamamış ve milletvekili olamamıştır.

3.1.15. Kürt Bölgesindeki Partiler

1991 yılında Irak'ın kuzeyinin güvenli bölge ilan edilmesinin ardından Saddam rejimi muhalifleri, Irak'ın kuzeyinde toplanmış ve bu bölgede birçok siyasi parti açılmıştır. Türkmenler de bu dönüşüme ayak uydurmuş ve kısa bir zamanda 12'den fazla Türkmen partisi kurulmuştur. 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgal etmesiyle birlikte Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetim, anayasal olarak da varlığını ortaya koymuştur. Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetim, Irak merkezi hükümetinden farklı olarak kendi seçimlerini yapmış ve böylece yerel siyaset, Irak'ın kuzeyinde yaşayan tüm gruplar için zorunlu hale gelmiştir. ITC'nin 2003 yılında genel merkezini Erbil'den Kerkük'e taşımalarının ardından Türkmenlerin de 2003'ten sonra Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimde yeni partileri açılmıştır. Türkmenlerin çoğundan tepki görse de kaçınılmaz olarak bölgesel yönetimin siyasetine dahil olunması gereği duyulmuştur. Bu kapsamda Kerhi Altıparmak başkanlığında Türkmen Demokrasi Hareketi, Dilşad Çavuşlu başkanlığında Liberal Türkmen Hareketi, Cevdet Naccar başkanlığında

Türkmen Kültür Merkezi ve Abdulkadir Bezirgan başkanlığında Türkmen İslah Hareketi kurulmuştur. Bu partiler tek liste halinde 111 kişilik bölgesel parlamentoda Türkmenlere ayrılan 5 kişilik sandalye kotası için seçimlere katılmışlardır. Ancak Türkmen partileri Irak'ın kuzeyinde hakim güçler olan KDP ve KYB'nin altında ezilmekte ve bölgesel yönetimin belirlediği sınırlar içerisinde siyaset yapabilmektedir. Zira Kürt Bölgesinde, yönetimi görmezden gelerek muhalif siyaset yapmak oldukça güçtür. Bu nedenle de Türkmen partileri bağımsız hareket edememektedir.

3.2. Türkmen Sivil Toplum Örgütleri

Daha önce de ifade edildiği gibi 1991'den sonra Irak'ın kuzeyinde oluşturulan güvenli bölge Türkmenler için de bir yaşam alanı sağlamış ve burada Türkmenlerin hem siyasi hem de sivil örgütlenmeleri hız kazanmıştır. Ancak özellikle oluşturulan sivil toplum örgütleri amatör ve yerel örgütlenmeler olarak ortaya çıkmış, bu nedenle etki alanları sınırlı kalmış ve yeterince etkili olamamıştır. Uzun yıllar süren dikta rejimi nedeniyle halkın bu tür kuruluşlara temkinli yaklaşması ve soğuk bakması, bu kuruluşların etkisini daha sınırlandırmıştır. Böylece halk ve sivil toplum örgütleri arasındaki iletişimsizlik artmış ve nihayetinde kopma noktasında gelmiştir. Kurumlardaki yöneticilerin de konularında gerektiği kadar yetkin olmaması da iletişim kopukluğunun bir diğer nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Irak'ta Türkmenlere ait sivil toplum örgütlerinin birçoğunun siyasi bir yapı içerisinde organize olduğunu söylemek mümkündür. Zira birçok Türkmen sivil toplum örgütünün bağlı olduğu bir siyasi kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar Türkmen halkı tarafından da bilinmektedir. Bu nedenle Türkmen halkının sivil toplum kuruluşlarına yaklaşımı da siyasi algılamalar içermektedir. Bu nedenle her sivil toplum kuruluşunun kendi tabanını oluşturduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Sonuç olarak sivil toplum çalışmalarının Türkmen halkı içerisinde tam olarak yerleşebildiğini söylemek güçtür. Yine

de sivil toplum çalışmaları anlamında başarılı işler yapılmaktadır. Bu noktada Türkmen sivil toplum örgütleri ve faaliyetleri hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

3.2.1. Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri (ITSTÖ)

2007 yılında kurulan Irak Türkmen Sivil Toplum Örgütleri (ITSTÖ), 22 sivil toplum kuruluşunun bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir üst kurum olarak nitelendirilebilir. Bütün sivil toplum örgütlerinin genel merkezi Kerkük'tedir. ITSTÖ, ITC'ye bağlı bir kuruluş olarak bilinmekte ve bünyesindeki bütün kuruluşlar ITC'den destek almaktadır. ITSTÖ, çatısı altında bulunan kurumlar arasındaki eşgüdümü sağlarken, aynı zamanda da bu kuruluşların denetleyicisi görevini de üstlenmekte ve Irak'taki diğer yerli ve yabancı sivil toplum örgütleriyle irtibatı sağlamaktadır. Irak'ta sivil toplum örgütlerinin çalışma sistemini ve yapılanmasına ilişkin yasa henüz çıkmadığı için ITSTÖ, uluslararası platformda geçerli kurallara göre örgütlenmeye çalışmış, bünyesinde bulundurduğu sivil toplum örgütlerine de bu sistemi yerleştirmeye çalışmaktadır. 2007 yılında kurulmasına rağmen, halen yapılandırmasını tamamlayamayan ITSTÖ, Irak'taki olumsuz şartlardan da etkilenmektedir. ITSTÖ bünyesinde;

1. Türkmen Kadınlar Birliği,
2. Türkmen Öğrenci ve Gençler Birliği
3. Türkmen İşçiler Sendikası Birliği,
4. Türkmen Ziraat Mühendisleri Derneği,
5. Türkmen Mühendisler Birliği,
6. Türkmen Edebiyatçılar Birliği,
7. Türkmen Doktorlar Birliği,
8. Türkmen Avukatlar Birliği,
9. Türkmen Sanatçılar Birliği,
10. Türkmen Esnaflar Birliği,
11. Türkmen Sporcular Birliği,
12. Türkmen Muharipler Derneği,
13. Türkmen Göçmen İşleri Derneği,
14. Türkmen Öğretmenler Birliği,
15. Irak Türkmen Aşiretler ve Ayan Meclisi,
16. Türkmen Sağlık Memurları Birliği,

17. Türkmen Şehit Aileleri ve Tutuklular Derneği,
18. Türkmen Kuran Okuyucular Derneği,
19. Türkmen Hayırseverler Derneği
20. Türkmen Türkalan Kültür Derneği bulunmaktadır.

ITSTÖ'nün bünyesinde bulunan bu sivil toplum örgütleri, halk yararına faaliyetler yapmayı ve Türkmen halkı arasındaki diyalogun artırılmasını amaçlamakla birlikte, farklı sektörlerde çalışan ve faaliyet gösteren Türkmenleri de bir araya getirip, Irak'ta Türkmenlerin varlığını korumayı, siyasal sistemde Türkmenlerin hak ettiği yere yükselmesini, Türkmenlerin ellerinden alınan haklarının geri kazanılmasını, Türkmen halkının devletle ve diğer kurumlarla ilişkilerinde kolaylaştırıcı rol oynamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda ITSTÖ bünyesindeki kuruluşlar hakkında bilgiler vermenin, bu sivil toplum örgütlerinin işlevinin daha net kavranması açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

3.2.1.1. Türkmen Kadınlar Birliği

Türkmen Kadınlar Birliği, 2003 yılında kurulmuştur. Başkanlığını Kadriye Ziya yapmaktadır. Türkmen Kadınlar Birliğinin amacı, tarihten bu yana Irak'ta Türkmen tarihinde önemli yer tutan Türkmen kadını bir araya getirmek, Türkmen kadınları arasında diyalogu arttırmak ve Irak'taki varlığını ortaya koymak olarak nitelendirilmektedir. Türkmen kadınlarına ulaşarak ihtiyaçlarının giderilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Türkmen kadının topluma entegre olmasını sağlayarak, siyasete dahil olmasını ve Irak'ta yaşayan diğer milletlerin kadınlarıyla diyalogu arttırarak, Irak kadının yükselmesine katkı yapmak da amaçlanmaktadır. Türkmen Kadınlar Birliğinin ilk hedefi eğitim düzeyi düşük olan kadınların eğitimlerini tamamlamasına yardımcı olmaktır. Bu maksatla Türkmen Kadınlar Birliği çeşitli konularda seminerler ve eğitim programları düzenlemektedir. Özellikle Türkmen dilinin gelişiminin ve çocuklara aktarımının kadınlardan geçtiği düşünülerek, Türkçe dil e-

ğitimine ağırlık verilmekte, her dönem Türkçe kursları açılmaktadır. Diğer taraftan kadınların bir probleminin de ekonomik bağımsızlık olduğu ifade edilmektedir. Bu maksatla meslek edindirme kursları da açılmaktadır. Kadınlar Birliğinin birçok vilayetteki kollarına dikiş makineleri alınmaktadır. Bu sayede Türkmen kadınlarına el becerisi kazandırılmakta, buralarda üretilen ürünler satışa sunulularak Türkmen kadınlarına küçük de olsa maddi katkı sağlanmakta ve Türkmen kadının kendine güvenin artmasına katkı yapılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Irak'taki siyasi olaylar hakkında da dönem dönem toplantılar yapılarak, Türkmen kadınları bilgilendirilmektedir. Bu kapsamda, 2005 seçimleri, Anayasa Referandumu ve Anayasa'nın içeriği, kadın hakları, insan hakları, yerel seçimler, 2010 Irak seçimleri gibi konu ve dönemlerde seminerler düzenlenmiştir.

Türkmen Kadınlar Birliğinin Irak çapına yayılmış geniş bir ağı vardır. Biri Musul'da biri Telafer'de olmak üzere 2, Kerkük'e bağlı Tavuk, Altunköprü, Musalla, Korya, Tisin, Arafa'da olmak üzere 5, Selahattin'de Tuzhurnatu ve Yengice'de olmak üzere 2, Diyala'da Karatepe, Bakuba, Hanekin ve Mendeli olmak üzere 4 ve Bağdat'ta da 1 bürosu bulunmaktadır. Ayda bir kez yapılan koordinasyon toplantılarıyla da tüm kollar bir araya getirilmekte ve diyalog arttırılmaya çalışılmaktadır.

3.2.1.2. Türkmeneli Öğrenci ve Gençler Birliği

ITC'nin gençlik kolları olarak çalışmaktadır. 2004 yılında kurulmuştur. Başkanlığını Mehmet Seman yapmaktadır. Yönetiminde Ahmet Remzi, Çetin Cemal, İstebrek Hasan Gulam, Ammar Mehmet Ahmet, Mehmet Numan, İsam Numan ve Hasan Ziya bulunmaktadır. Lise ve üniversitelerde gruplar kuran Türkmeneli Öğrenci ve Gençler Birliği, Türkmen gençliğini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Okullar arasında periyodik olarak

turnuvalar, piknikler düzenleyen Türkmeneli Öğrenci ve Gençler Birliği, aynı zamanda Türkmenlerin milli günlerinde programlar yapmaktadır. Öte yandan Türkmen siyasetini ilgilendiren konularda da faaliyetler gerçekleştiren Türkmeneli Öğrenci ve Gençler Birliği, büyük yürüyüşler düzenlemiştir.

3.2.1.3. Türkmen İşçiler Sendikası Birliği

Türkmen İşçiler Sendikası Birliği bünyesinde Petrol İşçileri Sendikası, Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası, Elektrik İşçileri Sendikası, İletişim Çalışanları Sendikası, Sanayi İşçileri Sendikası ve Ziraat İşçileri Sendikası olmak üzere altı sendika bulunmaktadır. 2003 yılında kurulan birliğin başkanlığını Sinan Adnan Ahmet yapmaktadır. Tüm bu sendikaların bir araya getirilmesinin amacının Türkmen işçiler arasındaki dayanışmanın arttırılması ve Türkmen işçilerin haklarının iadesinin sağlanması olarak belirtilmektedir. Birlik tarafından meslek edindirme kursları ve işçilerin gelişimine katkı sağlamak amacıyla yardımcı kurslar açılmaktadır. Aynı zamanda diğer sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmalar yapmak için toplantılar düzenlenmektedir. Birliğin yönetiminde;

- Sinan Adnan Mehmet,
- Erdem Salman Sabır,
- Aziz Kerim Kadir,
- Miat Mesut Tahir,
- Nebil Merdan Ömer,
- Cemal Hüseyin Selman,
- Gassan Abdulkadir Abdülmeçit,
- Aydın Vehap Ahmet,
- Ahmet Adnan Mehmet,
- Salahattin Şükür

bulunmaktadır. Kerkük'te Çimento Fabrikasında 700, Petrol Şirketinde 7800, Elektrik dairesinde 2000, İletişim sektöründe 300, belediyede ise 150'ye yakın Türkmen'in çalıştığı bilinmektedir.⁴⁴

3.2.1.4. Türkmen Ziraat Mühendisleri Derneği

Türkmen Ziraat Mühendisleri Birliği, 2004 yılında Kerkük'te kurulmuştur. Dernek Başkanlığını Hasan Turan Bahattin yürütmektedir. Ayrıca dernek yönetiminde;

- Yalçın Sami Şakır,
- Mamun Hüseyin Mehmet,
- Ömer Ahmet Taha,
- Abdülnasır Abdullah,
- Dr. Mervan Hamit,
- Emin Garip,
- Mehmet Emin,
- Aysel Vehbi
- Selda Mehmet Bekir

bulunmaktadır. Özellikle devlet kurumlarında çalışan ziraat mühendislerinin yer aldığı dernek, Türkmen ziraatçıların ve ziraatın geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. ABD'nin vilayetleri yeniden düzenlemek ve geliştirmek için oluşturduğu Provincial Reconstruction Team (PRT) ile ortak çalışmalar yürüten dernek, ziraat yapılan köylere ziyaretler düzenleyerek, bilgilendirme toplantıları yapmaktadır.

3.2.1.5. Türkmen Mühendisler Birliği

Türkmen Mühendisler Birliği, 2004 yılında kurulmuştur. Başkanlığını Adil Hadi Kerim yapmaktadır. Birliğin yönetiminde;

- Ayat Cuma Kadir,
- Halit Rıza Raşit,
- Ali Yusuf İzzettin,
- Sabah Tahir Şukur,
- Velit Halit Cemil

vardır. Türkmen mühendislerin sorunlarıyla ilgilenen birliğin amacı, Türkmen mühendislerin gelişimine katkı sağlamak ve mühendisleri bir araya getirerek, bir kadro oluşturmaktır. Özellikle Kerkük Petrol Şirketinde çalışan mühendisler aktif olarak birlik içerisinde yer almaktadır.

3.2.1.6. Türkmen Edebiyatçılar Birliği

Türkmen Edebiyatçılar Birliği, 2003'te kurulmuştur. Başkanlığını Hasan Kevser yapmaktadır. Mesleği öğretmenlik olan Hasan Kevser, aynı zamanda yazarlık da yapmaktadır. Birliğin yönetiminde başkanla birlikte 11 kişi yer almaktadır. Bunlar;

- Aydın Abducebar,
- Mehmet Ömer Hamzeli,
- Fazıl Mehmet Kaleli,
- Munevver Molla Hassun,
- Ayhan Haceroğlu,
- Kadir Dervişoğlu,
- Mehmet Hadi Kuluoğlu,
- Fuat Cemal Demirci,
- Mehmet Rıza Tisinoğlu,
- Abdülemir Salih Mehdi'dir.

Türkmen Edebiyatçılar Birliği'nin amacı, Irak'ta Türkmen kültürünün korunması ve yayılmasını sağlamak olarak belirtilmektedir. Gündemdeki konulara ilişkin dönem dönem çıkarılan bildirimlerle Türkmen edebiyatının Türkmen davasına katkı yapması hedeflenmektedir. Türkmenlerin özel günlerinde düzenlenen şiir geceleri, edebiyat günleri gibi programlarla Türkmen edebiyatı ve kimliği canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda Irak çapında yapılan festivallere de katılan birlik üyeleri, Türkmen edebiyatının Irak'taki yerini ve önemini ortaya koymaktadır. Özellikle birlik, Kerkük'ün 2010 yılı Irak Kültür Başkenti olması sebebiyle düzenlenen program ve festivallerde aktif rol almıştır.

3.2.1.7. Türkmen Doktorlar Birliği

Türkmen Doktorlar Birliği, 2005 yılında kurulmuş ve başkanlığını Fuat Zidan yapmaktadır. Birliğin yönetiminde başkanın yanı sıra,

- Hicran Hüseyin,
- Şahin Kamil Mehmet,
- Mustafa Kemal Abdussamat,
- Mehmet Fatih Abdülhüseyin,
- İbrahim Halil Sait

bulunmaktadır. Özellikle Kerkük merkezli çalışan Türkmen Doktorlar Birliği, diğer bölgelerde de zaman zaman faaliyet göstermektedir. Türkmen eczacılar da bu birliğin içerisinde yer almaktadır. Birliğe bağlı doktorların özellikle şiddet olaylarında aktif rol aldığı bilinmektedir. Şiddet olaylarında ihtiyaçlar doğrultusunda kriz masaları kurulmakta ve yaralılara hizmet verilmektedir. Aynı zamanda okulların eğitime başlama dönemlerinde hizmet ekipleri oluşturulmakta, okula başlayan çocuklar muayene edilerek, gerekli aşıları yapılmakta ve hastalara ilaç dağıtılmaktadır. Diğer taraftan ulusal ve uluslararası çapta yapılan konferanslara katılmak amacıyla heyetler oluşturulmaktadır.

Türkmen Doktorlar Birliği, Türkmen doktorların sorunlarıyla da yakından ilgilenmektedir. Özellikle doktorlara yönelik şiddet eylemlerinin yanı sıra artan kaçırma olaylarıyla ilgili devlet kurumlarıyla görüşmeler yapmakta, bu kişilerin dosyalarını takip etmektedir.

3.2.1.8. Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği

Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği 2003 yılında kurulmuştur. Başkanlığını Ali Şükür Beyatlı'nın yaptığı birliğin yönetiminde,

- Necat Mehmet Salih,
- Nurcan Kemal Kerim,
- Cevdet Abdulhakim,
- Murafak Mehmet Tefik,
- Ömer İbrahim Abdullah,
- Fehmi Kasım Sadun,
- Menal Abdullah Raşit,
- Suat Ahmet Abdullah,
- Mehmet Hidayet Hürmüzlü,
- Saffet Salih Benna

yer almaktadır.

Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği mensupları, bütün Türkmen kuruluşları açısından son derece önemlidir. Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği üyeleri, tüm

Türkmen kuruluşlarına hizmet vermektedir. Devlet kurumlarıyla ilgili sorunlarda Türkmen kuruluşlarına yardımcı olan Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği üyeleri, Türkmen halkına da çeşitli konulardaki davalarında kişilerin hakkını mahkemeler karşısında savunmaktadır. Özellikle Kerkük'te büyük sorun teşkil eden mülk davalarında etkili olan Türkmen avukatlar, birçok Türkmen'in mülk davasında yer almıştır. Bugüne kadar 56 bin civarında olan mülkiyet davası dosyasının, yalnızca 8 bine yakını çözülebilmiştir. Diğer taraftan Irak Anayasasındaki haklar konusunda düzenlediği seminerler ve kanunlar hakkında yapılan toplantılarla Türkmen halkı aydınlatılmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda Türkmen Avukatlar ve Hukukçular Birliği tarafından 6 ayda bir çıkarılan "Hukukçular Dergisi" ile de Türkmen halkının yasalar ve hakları konusunda bilgilendirilmesine yardımcı olunmaya çalışılmaktadır.

3.2.1.9. Türkmen Sanatçılar Birliği

2007 yılında kurulan Türkmen Sanatçılar Birliği'nin başkanlığını Hüseyin Bahattin yapmaktadır. Kendisi müzisyen olan Bahattin, Irak Milli Eğitim Bakanlığında çalışmakta ve koro yönetmektedir. Yönetiminde ise;

- Nurettin İzzet Mustafa,
- İbadullah Abdullah Hasan,
- Melahat Mehmet Salih,
- Mehmet Kasım Casım,
- Mehmet Fazıl,
- Murat Ali Latif

bulunmaktadır.

Türkmen Sanatçılar Birliği bünyesinde resim, müzik ve tiyatro olmak üzere üç bölüm yer almaktadır. Türkmen Sanatçılar Birliği'nin içerisinde ayrıca "Ulusal Türkmen Tiyatrosu" kurulmuştur. Mehmet İzzet Hattat, Abbas Erenay, Nurettin İzzet gibi ressamların, Abdülvahit Küzecioğlu, Abdurrahman Kızılay, Sıddık Bende Gaffur, Mehmet Kalayi, Mehmet İzzetin Nimet, Osman Teplebaş, Hicri Dede,

Hasan Gören gibi sanatçı ve şairlerin Irak'ın kültürel gelişimine yaptığı katkıdan yola çıkılarak Türkmen sanatçıları bir araya getirmeyi amaçlayan Türkmen Sanatçılar Birliği, Türkmen sanatçıları arasındaki dayanışmanın sağlanması ve geliştirilmesini de hedeflemektedir. Türkmen sanatının korunmasını ve Türkmen sanat tarihinin tanıtılmasını temel ilke olarak benimseyen Türkmen Sanatçılar Birliği "Türkmen Şehitler Günü" gibi Türkmenlerin özel günlerinde resim sergileri, müzik programları ve tiyatro oyunları düzenlemektedir. Ayrıca Türkmen Sanatçılar Birliği, düğün, mezuniyet törenleri, milli günler, festival gibi çeşitli münasebetlerde yer almakta ve programlar düzenlemektedir.

Diğer taraftan Türkmen Sanatçılar Birliği tarafından Türkmen öğrenci ve gençlerine yönelik kurslar açılmakta ve Türkmen gençliğinin sosyal faaliyetlerde bulunmasına katkı sağlamaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda bu kurslarla birlikte Türkmen gençlerinin Türkmen sanat tarihini öğrenmesi ve devam ettirmesi de amaçlanmaktadır.

3.2.1.10. Türkmen Esnaflar Birliği

Türkmen Esnaflar Birliği, 2004 yılında kurulmuştur ve genel merkezi Kerkük'ün en eski Türkmen mahallelerinden biri olan Musalla'dadır. Ayrıca Türkmen Esnaflar Birliği'nin Kerkük'ün Tazehurmatu ilçesinde de bir bürosu bulunmaktadır. Birliğin başkanlığını tesisat ustası olan Eyüp Beyatlı yapmaktadır. Ayrıca yönetimden, kazancı, marangoz, tesisatçı, kasap gibi Türkmenlerin Kerkük'te etkin oldukları mesleklerin temsilcileri bulunmaktadır. Yönetimdeki diğer isimler şöyledir:

- İhsan Mehmet Nuri,
- Timur Garip,
- Ali Behçet,
- Mehmet Fazıl,
- Ömer Hüseyin Beyoğlu,
- Ömer Kadir Mehmet,
- Ammar Mehmet Hurşit.

Türkmen Esnaflar Birliği nin amacı, öncelikle Türkmen esnafına destek olmak ve Türkmen esnafları arasındaki dayanışmanın artmasını sağlamaktır. Ayrıca hakkı çiğnenen Türkmen esnaflarla ilgili işlemler birlik tarafından yürütülmektedir. Kerkük'te özellikle seyyar satıcıların çoğalması ve dükkan sahipleri olan Türkmenlerin mülkiyetler önünde satış yapmaları nedeniyle Türkmen esnaflar zarar görmektedir. Türkmen Esnaflar Birliği de bu zararın giderilmesi, seyyar satıcıların kaldırılması gibi konularda devlet kurumlarıyla görüşmekte ve gerekli olan işlemlerin yapılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Türkmen Esnaflar Birliği, özellikle yetim kalmış Türkmen gençlerine yönelik açtığı meslek edindirme kurslarıyla, Türkmen gençlerinin meslek sahibi olmalarını sağlamakta ve yapılan yardımlarla fakir Türkmen halkı kalkındırılmaya çaba harcamaktadır. Ayrıca esnaflar arasında toplanan yardımlarla, Irak'taki şiddet olaylarında zarar görmüş Türkmen ailelere katkı yapmaya, zararlarını gidermeye gayret göstermektedir.

3.2.1.11. Türkmen Sporcular Birliği

2007'de kurulan Türkmen Sporcular Birliği, Türkmenlerin tüm spor dallarında uzmanlaşmasını amaçlamaktadır. Eski ve yeni dönemdeki Türkmen sporcuları bir araya getirilerek, eski sporcuların tecrübelerinin yeni dönem sporcularına aktarılması hedeflenmektedir. Başkanlığını Kale Spor Kulübü'nün başkanı olan ve Türkiye'de de spor yapmış eski kaleci, Kazım Kerküklü yapmaktadır. Ayrıca yönetimde,

- Mehmet Fatih,
- Hattap Ömer Veli,
- Abbas Ömer,
- Avni Gani,
- Selahattin Hasan,
- Adil Ali Abdullah,
- Gül Abdullah Ahmet,
- Gassan Hasan,
- Çetin Halil Mahmut,
- Hilmi Şevket

yer almaktadır. Türkmen Sporcular Birliği içerisinde Kale Spor Kulübü ve Musalla Spor Kulübü yer almaktadır. Kale Spor Kulübü bünyesinde, futbol, basketbol, yüzme, güreş ve boks takımları, 2003 yılında kurulan Musalla Spor Kulübünde ise tekvando, futbol, güreş, masa tenisi takımları bulunmaktadır. Ayrıca Türkmen Sporcular Birliğine ait bir de spor salonu vardır. Türkmen Sporcular Birliği, Irak içerisinde ve dışarısında düzenlenen turnuvalara katılan sporculara destek olmaktadır. Öte yandan Kerkük dışında Irak'ın diğer bölgelerinde yaşayan Türkmen sporcularla da bağlantı kurmaya çalışan Türkmen Sporcular Birliği, Irak'ta Türkmen sporunu temsil eden güçlü bir altyapı oluşturmaya çalışmaktadır.

3.2.1.12. Türkmen Muharipler Derneği

25 Nisan 2003'te kurulan Türkmen Muharipler Derneği'nin başkanlığını emekli Tümgeneral Yaşar Vendavi yapmaktadır. Bir grup emekli ve görevde olan subayla birlikte Kerkük Ticaret Odasında kurulan Türkmen Muharipler Derneği, zulüm gören ve idam edilen Türkmen subayların anısına kurulmuştur. Türkmen subaylarını bir araya getirmeyi hedefleyen Türkmen Muharipler Derneği, sadece emekli veya görevden alınmış değil, görevde olan subaylarla da iletişim halindedir. 2003'ten önce ve sonra görevinden alınmış subayların haklarını arayan Türkmen Muharipler Derneği, bu kapsamda subaylar için emeklilik kanunu hazırlayarak, Irak Cumhurbaşkanı, Milli Savunma Bakanı ve İçişleri Bakanı'nı ziyaret etmiş ve Türkmen subaylarının sıkıntılarına çözüm yolları aramış, eski subayların görevlerine yeniden dönmeleri konusunda çalışmalar yapmıştır. Türkmenlerin milli günlerinde faaliyetler düzenleyen Türkmen Muharipler Derneği, ayrıca Irak Ordusu'nun kuruluş gününde de faaliyetler yaparak, Irak'ta Türkmen subayların önemini ortaya koymaya çalışmaktadır. Türkmen subayların hakları konusunda çeşitli dönemlerde toplantılar, konferanslar, seminerler düzenleyen Türkmen Muharipler Derneği, bu yönde basın bildirimleri çıkartmıştır.

Derneğin yönetiminde Timuçin Hasan Hüseyin, Adil Mehmet Ahmet, Cemil Abdulvehap, Necmettin Hakim Ali gibi Irak'ın önemli subayları yer almaktadır. Türkmen Muharipler Derneği, 2009'dan bu yana genel, askeri, kültürel ve edebiyat dergisi olarak tanımlanan "Muharip Dergisi"ni çıkartmaktadır. Muharip Dergisi periyodik olarak değil, dönemsel çıkarılmaktadır. Bugüne kadar 3 sayı çıkarılan Muharip Dergisi'nin Yazı İşleri Müdürlüğünü, Dernek Başkanı emekli Tümgeneral Yaşar Vendavi yapmaktadır. Yayın kurulunda ise emekli Albay Abdulhakim Mahmut ve emekli Yarbay Bedrettin Türkalanlı bulunmaktadır. Muharip Dergisi ağırlıklı olarak Arapça yayınlanmakla birlikte, Türkçe makalelere de yer verilmektedir. Ayrıca Türkmen Muharipler Derneği tarafından "İstanbul'un Fethi" konulu Türkçe bir kitapçık da çıkarılmıştır.

3.2.1.13. Türkmen Göçmen İşleri Derneği

Irak'ta tarih boyunca birçok Türkmen, rejim baskısı, ekonomik sorunlar, eğitim, iş, akrabalık ilişkileri gibi nedenlerle göç etmiş ve böylece hem Irak içerisinde hem de Irak'ın dışında büyük Türkmen varlığı ortaya çıkmıştır. Özellikle 2003'ten sonra göç ettikleri bölgelere dönen Türkmenler, bürokratik engellerle karşılaşmakla birlikte, bazı Türkmenlerin de mülklerine el konulmuştur. 2003 yılında kurulan Türkmen Göçmen İşleri Derneği de göç etmiş olan Türkmenlerin sorunlarına çözüm aramaya çalışmaktadır. Özellikle Dernek, yerlerine geri dönen Türkmenlerin evraklarının düzenlenmesi, takip edilmesi ve konuyla ilgili devlet kurumlarıyla irtibata geçilmesi konusunda Türkmen göçmenlere yardımcı olmaktadır. Daha çok iç göçe yönelik çalışmalar yapan Türkmen Göçmen İşleri Derneği, aynı zamanda uluslararası kuruluşlarla da yardımlaşmakta ve Türkmen göçmenler konusunda işbirliği yapmaktadır. Türkmen Göçmen İşleri Derneği, ulusal ve uluslar arası sivil toplum örgütleriyle de işbirliği yaparak, Türkmen göçmenlerin yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesine çalışmaktadır. Ayrıca düzenledi-

ği konferans ve seminerlerle, Türkmenlerin göçmenlerin sıkıntılarının kamuoyuna duyurulmasına çaba göstermektedir. Dernek başkanlığını Lütfiye Nusrat Fathullah'ın yaptığı, Türkmen Göçmen İşleri Derneği'nin yönetiminde, Sacide Reşat Fathullah, Abidin Zeynel Semin, Mahmut Müfit Hasan ve Atilla Sadun Mustafa yer almaktadır.

3.2.1.14. Türkmen Öğretmenler Birliği

Türkmen tarihinde öğretmenlerin önemi büyüktür. Özellikle 1970'lerdeki öğretmenlerin Türkmence'nin okullarda okutulmasının yasaklanmasının ardından yaptığı protesto gösterileri halen hafızalardadır. Buradan yola çıkarak 2004'te kurulan Türkmen Öğretmenler Birliği'nin Başkanlığı'nı Dr. Faruk Faik Köprülü yapmaktadır. Ayrıca yönetimde;

- Abdulaziz Mehmet Haydar,
- Mehmet Hürşit Kasapoğlu,
- Faruk Fuat Bayraktar,
- Abdusselam Mehmet Zeynel,
- Zeynel Abidin Hüseyin,
- Muvafak Namık Ali

bulunmaktadır. Öğretmenler Birliği'nin faaliyetleriyle, Türkmen öğretmenlerin bir araya getirilerek, aralarında işbirliği ve dayanışmanın artırılması amaçlanmaktadır. Türkmen Öğretmenler Birliği'nin hedefleri arasında Türkmen eğitiminin geliştirilmesi, öğrencilerin seviyelerinin yükseltilmesi, Türkçe öğretmenlerinin devlet tarafından atamalarının gerçekleştirilmesi gibi konular yer almaktadır. Yaz dönemlerinde Türkmen öğrenciler için ücretsiz kurslar düzenleyen Türkmen Öğretmenler Birliği, Türkmen öğrencilerin eksiklerinin giderilmesi amacıyla da yardım organizasyonları düzenlemektedir. Türkmenlerin milli günlerinde de faaliyetler yapan Türkmen Öğretmenler Birliği, ayrıca Türkmen kültürü ve edebiyatına ilişkin yazılara yer verilen Fener Dergisi'nin çıkarmaktadır. Altı yıldır çıkarılan Fener Dergisi, Haziran 2010'a kadar 42 sayısına ulaşmıştır. Türkçe ve Arapça yayın yapan Fener Dergisi aylık olarak çıkarılmaya çalışılmaktadır.

3.2.1.15. Irak Türkmen Aşiretleri ve Ayan Meclisi

Irak'ta 2003 sonrası dönemde ön plana çıkan aşiret yapılanmalarına uyum sağlamak ve Türkmen aşiretlerini yeniden canlandırmak amacıyla 2004 yılında Irak Türkmen Aşiretleri ve Ayan Meclisi kurulmuştur. Burada aşiretlerin bir araya getirilmesi ve Türkmenler ile Irak'a ilişkin konularda ortak karar alma mekanizması oluşturulması hedeflenirken, aynı zamanda kimliği değiştirilen ve rejim baskısıyla asimile olmuş Türkmen aşiretlerine yeniden kimlik kazandırılmasına yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Ayrıca tartışmalı durumlarda Kürt ve Arap aşiret başkanları ile görüşülerek, halklar arasında sorunun giderilmesi ve barış ortamının sağlanmasına çalışılmaktadır. 11 kişiden oluşan ve Irak İçişleri Bakanlığına bağlı Aşiret ve Ayanlar Müdürlüğü'ne de kayıtlı olan Irak Türkmen Aşiretleri ve Ayanlar Meclisi'nin Başkanlığını Feyyullah Sarıkahya yapmaktadır. Meclis'te;

- Mustafa Ravuf Nevzat,
- Abdülkerim İbrahim Abdüssamat,
- Kemal Kerim Hasan,
- Ahmet Farik Hasan,
- Şirzat Tahir Baba,
- Azam Mustafarasil,
- Hamdi Bektaş İsmail,
- Acip Ferman Casim,
- Süleyman Selim Salavat,
- İsmail Fereç

yer almaktadır. Türkmen Aşiretleri ve Ayanlar Meclisi'nin Bağdat, Musul ve Telafer'de temsilcileri bulunurken, 137 üyesi vardır. Öte yandan Meclis, 2009 yılında 3 sayı olarak Sarıkahya Dergisi'ni çıkartmış, ancak daha sonra derginin basımı durdurulmuştur.

3.2.1.16. Türkmen Sağlık Memurları Birliği

Türkmen Sağlık Memurları Birliği, Türkmen Doktorlar Birliği'yle ortak çalışmalar yürütmektedir. Başkanlığını Bağdat Yüksek Sağlık Enstitüsünde çalışan Celil Oturakçı'nın yap-

tığı ve sendika benzeri bir kuruluş olan Türkmen Sağlık Memurları Birliği'nin yönetiminde;

- Nazım Abdullah Mustafa,
- Haşim Kamil Mustafa,
- Mehmet Nuvabettin,
- Ahmet Mehmet Emin,
- Salih Mehdi Salih,
- Nevzat Abdülmecit,
- Aydın Settar Mehmet,
- Cemal Cebbar Mecit

bulunmaktadır. Birliğin amacı, Türkmen sağlık çalışanlarının bir araya getirilmesi ve kadrolar oluşturulmasıdır. Birlik bünyesinde sağlık memurları için dil ve bilgisayar kursları düzenlenmektedir. Okullarda salgın hastalıklar konusunda brifingler verilmekte, konferanslar yapılmaktadır. Ayrıca şiddet olaylarında aktif olarak faaliyet gösteren Birlik, Türkmen Doktorlar Birliği ile yardım kampanyaları düzenlemektedir. Birlik tarafından İki haftada bir yapılan toplantılarda Türkmen bölgelerinin sağlık sorunları konuşulmakta ve çözüm aranmaktadır. Aynı zamanda bu toplantılar sağlık çalışanlarının sorunları da dile getirilmektedir. Toplantılarda konuşulan konular rapor haline getirilerek sağlık bakanlığına sunulmaktadır.

Öte yandan Türkmeneli Televizyonu'nda haftada bir yayınlanan ve Türkmen Sağlık Memurları Birliği'nin Başkan Yardımcısı Nazım Abdullah Mustafa tarafından hazırlanıp sunulan "Sağlık Dergisi" programı yapılmaktadır.

3.2.1.17. Türkmen Tutuklular ve Şehit Aileleri Derneği

2003 yılında kurulan Türkmen Tutuklular ve Şehit Aileleri Derneği'nin oldukça aktif çalışmaktadır. Dernek başkanlığını Haşim Reşat yapmaktadır. Ayrıca yönetimde,

- Abdullah Abdulkadir,
- İmadettin Sıdık Daile,

- Maral Mustafa Osman,
- Nezahat Mehmet Abdulkerim

bulunmaktadır. Türkmen şehit ve tutukluların ailelerine yardım amacıyla kurulan Dernek tarafından 183 şehit ailesine 100 dolar maaş verilmektedir. 66 tutukluya da ayda 60 dolar sosyal yardım yapılmaktadır. Derneğin 1300'e yakın üyesinin olduğu söylenmektedir. Dernek tarafından Türkmen Şehitler Mezarlığının yeniden yapılandırılması amacıyla hükümete başvurulmuş ve hükümetten 72 milyon Irak Dinarı kaynak sağlanmış ve mezarlık yapılarak 2010 içerisinde yeniden açılmıştır. Saddam rejimi döneminde verilen hapis cezalarından 27'si müebbet olmakla birlikte bu 27 kişinin 13'ü Türkmen'dir. Dernek bu tutukluların sebeplerini araştırarak Irak Adalet Bakanlığına başvurmuş ve bu kişilerin tutuklanmadan önce hizmette buldukları devlet memurluğu görevlerine geri dönmeleri sağlanmıştır. Ayrıca 2003'ten sonra suçsuz olduklarına inanılan bazı Türkmen tutuklular için de valilikler ve insan hakları örgütlerine dosyalar sunulmuş, böylece tutuklanan birçok Türkmen serbest bırakılmıştır. Şehit ailelerine dernek tarafından iş temin edilerek, yardım sağlanmakla birlikte, şehit aileleri ile Dernek yetkilileri ayda bir kez bir araya gelmekte ve şehit ailelerin sorunları konuşulmaktadır. Öte yandan Türkmenlerin milli günlerinde anma törenleri yapılmaktadır. Ayrıca Dernek tarafından Türkçe ve Arapça olarak basılan ve ayda bir yayınlanan "Kurtuluş Dergisi" çıkarılmaktadır. Beşinci yılını dolduran dergi, 2010 Mayıs ayı itibarıyla 57. sayısını çıkartmıştır.

3.2.1.18. Türkmen Kuran Okuyucular Derneği

Türkmen Kuran Okuyucular Derneği, 2008 yılında kurulmuştur. Başkanlığını emekli ilkökul öğretmeni Sebahattin Hürmüzlü, yardımcılıklarını Oğuz Necmettin ve Yılmaz Sadullah Hasan yapmaktadır. Derneğin Kerkük, Selahattin, Musul, Diyala, Erbil ve Bağdat'tan 200'e yakın üyesi olduğu bi-

linmektedir.⁴⁵ Türkmen Kuran Okuyucular Derneği, “ Türkmen Diyanet İşleri Başkanlığı” gibi faaliyet göstermekte ve dini konularda Türkmenlere fayda sağlamaya çalışmaktadır. diğer taraftan seçim, kutlu doğum haftaları, Türkmen şehitler günü, ramazan ayları gibi dönemlerde programlar düzenlemektedir. Özellikle seçimler döneminde oldukça aktif çalışan dernek, 2009’da yapılan yerel seçimlerde, Türkmenlerin seçimlere katılımını sağlamak ve seçimin önemini anlatmak amacıyla 7’si Musul’da olmak üzere Türkmenlerin yaşadığı Diyala, Selahattin, Kerkük ve Bağdat’ta gibi vilayetlerde Türkmen Kardeşlik Ocağı ile birlikte 26 adet panel düzenlemiştir. Ayrıca Türkmen mollalar bir araya getirilerek, Türkmen halkını birleştirici vaazlar verilmesi anlatılmıştır. Yine 7 Mart 2010’da yapılan parlamento seçimleri ve yapılması planlanan nüfus sayımı için 100 panellik bir proje hazırlanmış, ancak 90 panel yapılabilmektedir. Öte yandan “Kutlu Doğum Haftası” nedeniyle 3 kez Türkiye’ye gelen Türkmen Kuran Okuyucular Derneği’nin üyeleri, TRT’de program yapmıştır. Aynı zamanda Türkmeneli Televizyonu’nda dini programlar yapılmaktadır. Türkmen gençlerine yönelik Kuran kursları ve Kuran okuma yarışmaları da düzenlenmektedir. Türkmen imamlar için bir de sergi açılmıştır. Bugüne kadar Türkmen Kuran Okuyucular Derneği tarafında 5 adet mevlüd kitabı çıkarılmıştır.

3.2.1.19. Türkmen Hayırseverler Derneği

Türkmen Hayırseverler Derneği, öksüz ve yetim kalan ve evlenmek için maddi durumu yetersiz olan Türkmenlere yardım etmek amacıyla, 2008 yılında kurulmuştur. Başkanlığını Abdurrezzak Hürmüzlü yapmaktadır. Yönetimde Hacı Muhammed Kahtan ve Gülderen Halil bulunmaktadır. Türkmen iş adamları, doktorlar, avukatlar, önde gelenler arasından toplanan maddi yardımlarla faaliyet göstermektedir. 2010 yılının Haziran ayına kadar 34 genç evlendirilmiş ve evlilik giderleri ile ev ihtiyaçları karşılanmıştır. Öte yandan 300’e

yakın öksüz ve yetime aylık 50 bin Irak Dinarı yardım yapılmaktadır. Bu kapsamda Türkmen Doktorlar Birliği ile de ortak çalışmalar yapılmakta, Türkmen yetimlere ücretsiz tedavi sunulmaktadır.

3.2.1.20. Türkmen Türkalan Kültür Derneği

Kerkük’e bağlı olan ve tamamını Türkmenlerin oluşturduğu Türkalan Köyü, 1987-1988 yıllarında Saddam rejimi tarafından boşaltılmış ve köyden çıkarılan Türkmenlerin yerlerine Arapların yerleştirilmiştir. 2003’te Saddam rejiminin düşmesinin ardından yerlerine geri dönem Türkmenler tarafından Türkmen Türkalan Kültür Derneği kurulmuştur. Amaç Türkalan Köyü’nün Türkmen kimliğinin yeniden canlandırmasıdır. Öte yandan göç nedeniyle zarar görmüş Türkmen ailelerin zararlarının devlet tarafından giderilmesi ve el konulan mülklerinin yeniden sahiplerine iade edilmesinin sağlanmasına da çalışılmaktadır. 2004 yılında kurulan derneğin başkanlığını Mutasım İbrahim Abdulhakim yapmaktadır. Ayrıca yönetimde, Salih Şükür Hasan, Ahmet Abdulvahap, Timur İbrahim Abdulhakim, Yahya Hasan Raşit ve Taha Fatih Aziz bulunmaktadır.

3.2.2. Türkmen Kardeşlik Ocağı

Türkmen Kardeşlik Ocağı (TKO), Irak’ta Türkmenlerin ilk örgütlü birliği olarak gösterilebilir. 1959’da Kerkük katliamından sonra kurulan TKO, Türkmenlerin siyasi, sosyal, kültürel faaliyetlerinin yürütüldüğü kurum olmuştur. 1960 yılında Bağdat’ta kuruluşunu ilan eden TKO’nun, ilk ismi Türkmen Kardeşlik Kulübü’dür. Daha sonra ismi “ocak” olarak değişmiştir. 1977’de Baas rejimi tarafından feshedilen yönetim kademesi yerine Baas Partisi yanlıları getirilmiştir. Ayrıca TKO bünyesinden Mayıs 1961’den bu yana Arapça ve Türkçe çıkarılan Kardeşlik Dergisi’nin yönetimi de el değiştirmiştir. 1974’te Erbil ve Musul’da da şubesi açılmıştır. Ancak Baas rejimi düşüne kadar Kerkük’te bir şube a-

çılmasına izin verilmemiştir. 2003'ten sonra Kerkük'te bir şube açma çalışmalarına başlayan TKO, 24 Ekim 2009'da Kerkük'teki şubesini de açmıştır. 1991'de Irak'ın kuzeyinde güvenli bölgenin oluşturulmasının ardından Erbil şubesi ve merkez arasındaki bağ kopmuş, 1995'te ITC'nin kurulmasıyla TKO'nun Erbil Şubesi ITC'ye katılmış ve dönemin TKO Erbil Şubesi Başkanı Vedat Arslan, ITC Başkanı olmuştur. 2003'te ITC'nin genel merkezinin Erbil'den Kerkük'e taşınmasıyla birlikte, 1999'da ITC'den ayrılan TKO'nun Erbil Şubesi'nin yerine, yeniden yapılanan ve yönetimi oluşturulan TKO'nun genel merkezi ITC içerisine katılmıştır. Ancak ITC'nin 2008'de kendini siyasi parti olarak ilan etmesinin ardından, TKO, ITC'den ayrılmıştır. Bugün Türkmen siyaseti göz önünde bulundurulduğunda birçok siyasetçinin TKO'da görev aldığı görülecektir. TKO bu anlamda bir okul haline geldiğini söylemek mümkündür.

TKO'nun genel başkanları sırasıyla şu şekildedir:

- 1960-1963 Dr. Merdan Ali,
- 1963-1964 Abdülkadir Süleyman,
- 1964-1974 Abdullah Abdurrahman,
- 1974-1975 Dr. Merdan Ali,
- 1975-1977 Abdullah Abdurrahman,
- 1977-1990 Suphi Kemal Hasım,
- 1990-2003 Basil Ata Hayrullah,
- 2003 Dr. İhsan Şefik Demirdağ,
- 2003-2005 Dr. Aydın Halit,
- 2005- ..... Mehmet Ömer Kazancı.

TKO'nun mevcut yönetiminde ise;

- Hasan Asker,
- Fikret Asker,
- Kasım Sarıkahya,
- Asım Hasan,
- Muhammed Ali Yunus,
- Tahsin Dede,
- Yıldız Sadettin,
- Feridun Cafer

bulunmaktadır.

TKO genel merkezinin bütün Irak'tan 1230 üyesi bulunmaktadır. Ancak yeni üye kaydı yapılmamaktadır. Öte yandan TKO'nun Erbil, Musul ve Kerkük'te şubeler ayrı birer kuruluş gibi faaliyet göstermektedir. TKO tarafından sürekli olarak ayda bir çıkarılan Kardeşlik Dergisi bulunmaktadır. Bu dergi Türkçe ve Arapça olarak aylık çıkarılmakta ve Irak'ın her vilayetine gönderilebilmektedir. Kardeşlik Dergisi 2010 Haziran ayı itibariyle 246. Sayısını çıkartmıştır. Ayrıca 2006'dan bu yana haftalık Arapça olarak çıkarılan "Kale Gazetesi" bulunmaktadır. TKO; ITC, Türkmeneli Partisi, Karar Partisi, Türkmen İslami Birliği, Vefa Hareketi, Kadınlar Birliği gibi kuruluşların Bağdat'taki faaliyetlerini yaptıkları yer haline gelmiştir. Türkmenlerin bir araya getirilmesini sağlayan, TKO'nun faaliyetleri, Bağdat'taki şartlar da göz önünde bulundurulduğunda kurulduğu dönemlerdeki kadar yoğun değildir. Bu duruma etken olarak hem Bağdat'taki Türkmenlerin birbirinden kopuk olarak yaşamaları hem de Saddam rejiminin düşmesinin ardından çok sayıda Türkmen'in göç ettikleri yerlere dönmesi olarak gösterilebilir. Ancak TKO'nun Kerkük Şubesi'nin kurulması daha bir yıl olmasına rağmen aktif çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. 2009'da kurulan TKO'nun Kerkük Şubesi'nin başkanlığını, Abdulhalik Hürmüzlü yapmaktadır. Ayrıca yönetimde;

- İbrahim İsmail Ağa,
- Ahmet Abdullah,
- Edip Ahmet Cerrah,
- Meysun Ahmet Zeki,
- Celil Oturakçı,
- Gassan Abdülmecit,
- Eyüb Nuri

yer almaktadır.

TKO Kerkük Şubesi'nin amacı Türkmen kadını ve gençliğinin kültür ve eğitim seviyesinin geliştirilmesi olarak belirtilirken, bu doğrultuda 2009 yılı içerisinde 40 günlük "Kültür Kursu" açılmış ve bu kursa içerisinde siyasi parti temsilcilerinin de yer aldığı 54 ki-

şi katılmıştır. Kursta siyaset, tarih, hukuk, yönetim ve enformasyon konularında kursiyerlere dersler verilmiştir. Aynı zamanda seçim yasası çalışmaları sırasında 16 Türkmen kuruluğu ile bir araya gelerek, Kerkük'e ilişkin 24. Madde üzerinde çalışılmıştır. 6 ay boyunca bilgi ve belge toplanarak, Kerkük için arşiv oluşturulmuştur. Öte yandan Türkmen kadın şairleri ön plana çıkarmak amacıyla 24 Türkmen kadın şair için törenler düzenlenmiştir. TKO, partizanlıktan uzak durarak çalışmalarını yürütmekte ve Türkmenler arasında ortak bir nokta olmaya gayret göstermektedir. TKO Kerkük Şubesi, aile kayıt usulünü kullanmaktadır. Buna göre 230 Türkmen ailesi kayıtlıdır ve aile reisine üye kimlik kartı verilmektedir. Üyelik için bir kereliği 10 bin Irak Dinarı alınırken, üyeler her ay 2 Irak Dinarı aidat vermektedir.

3.2.3. Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği

Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği (ITKAD), 2002'de İstanbul'da kurulmuştur. Genel Başkanlığını Salman Nalbantoğlu yapmaktadır. Daha sonra 2003 yılında Kerkük'te de bir temsilcilik açılmıştır. ITKAD'ın Kerkük Temsilcisi Nizam İzzettin'dir. Özellikle dini temeller üzerine yoğunlaşan ITKAD, gelir kaynağını Türkiye'den toplanan bağışlardan almaktadır. Özellikle Deniz Feneri Derneği, İnsani Yardım Vakfı (İHH), Hüder Vakfı ile İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) ve İslami Dayanışma Sandığından yardımlar aldığı ifade edilmektedir. ITKAD'ın Arap ülkelerinden de yardım aldığı bilinmektedir. Sünni İslami çevreler ile Türkiye'nin arasında bağ kurmaya çalıştığı belirtilen ITKAD'ın, Bağdat'ta bulunan Sünni Divan Başkanlığı'na bağlı İslami Eğitim Müdürlüğü tarafından Türkiye ile ilişkiler koordinatörü olarak atandığı söylenmektedir. ITKAD, bugüne kadar 2 Kuran kursu ve 2 İslami Türkmen Okulu açmıştır. Ayrıca Kerkük'te bir doğum evi kurulmasına rağmen, Irak'ta doğumevi uygulaması olmaması nedeniyle izin alınamamış ve kapatılmıştır. Kurulan İslami liseleri amacı Türkmen din

adamları yetiştirmek olarak açıklanmaktadır. Irak'taki dini okullarda Türkçe dersi okutulmamakla birlikte, ITKAD tarafından açılan Numan Bin Sabit İslami Lisesinde ilk kez 2010-2011 döneminde Türkçe dersleri vermeye başlanmıştır. 2009'da Türk Diyanet Vakfı ile yapılan anlaşma sonucu Türkiye'deki ilahiyat fakültelerinde eğitim alınması için 5 kız, 5 erkek olmak üzere 10 Türkmen genci için kontenjan ayrılması sağlanmıştır. 2010-2011 dönemi için 3 kız, 7 erkek kontenjanı belirlenmiştir. ITKAD'ın bayanlara yönelik faaliyetleri de bulunmaktadır. Kadınlar için "Kadınları Geliştirme Merkezi" kurulmuş ve 2010 yılında Türkmen kadınların hazırladığı giyim eşyaları bir defile ile sergilenmiştir. ITKAD, Türkmen kadınlarının geliştirilmesine yönelik başka faaliyetler de planlamaktadır. Öte yandan önümüzdeki dönemde Kerkük'te bir anaokulu yapılması da plan dahilindedir. Aynı zamanda ITKAD, Türkmen sporuna da katkı sağlamaktadır. Bu kapsam Kerkük'teki Musalla Spor Kulübüne destek verilmektedir. Öte yandan ITKAD'a bağlı olarak günde 8 saat yayın yapan Sümer Radyosu bulunmaktadır. Sümer Radyosu, Arapça yayın yapmakta ve sadece 1 saat Türkçe yayın vermektedir.

3.2.4. Türkmen Hak Derneği

Türkmen Hak Derneği, Kerkük İl Meclisi Üyesi olan ve 2010 yılında kurulan kurulan Irak hükümetinde Vilayetlerden Sorumlu Devlet Bakanlığı'na getirelen Turhan Müfti tarafından 2009 yılında kurulmuştur. Turhan Müfti, Hak Derneği'nin geçmişinin eskiye dayandığını, 1957 yılında kurulduğunu, kuruluş olarak bir varlığı bulunmasa da bir organizasyon halinde faaliyetlerinin yürütüldüğünü ifade etmektedir. Yakalarında "Y" işareti taşıyan ve bunların Hak Derneği'ne bağlı Türkmenler olduğunu söyleyen Müfti, bu kişilerin 1959'daki Kerkük Katliamında evlerinden alınıp öldürüldüğünü, kendisinin de bu şehitlerin aynısına derneği yeniden canlandırdığını belirtmektedir. Müfti, "Y" harfinin "yurt" anlamına geldiğini, Türkmen Hak Derneği'nin de amblesiminde şehitlerin kanıyla sulanmış yurt top-

rağını simgeleyen, kırmızı “Y” ve “bozkurt”u temsil eden lacivert rengin kullanıldığını söylemektedir. İsmi dernek olsa da daha çok siyasi faaliyetler yürüttüklerini dile getiren Dernek Başkanı Müfti, Kerkük'te 2 adet olmak üzere, Tavuk, Tuzhurmatu, Kifri ve Karatepe'de bürolarının bulunduğunu ifade etmektedir. Turhan Müfti'ye göre Hak Derneği'nin siyasi olarak iki hedefi bulunmaktadır. Kerkük'ü kontrol ederek Kerkük'te bir Türkmen bölgesi oluşturmak ve Telafer ile Tuzhurmatu'nun il yapılarak, Türkmeneli Bölgesini ilan etmektir. Bu doğrultuda Türkmenlerin haklarının savunulması ve baskıdan kurtarılması asıl amaçtır.

Dernek bünyesinde bir de “Türkmen Hak Araştırma Merkezi” isimli bir kuruluşu bulunmaktadır. 2010 yılına kadar eğitim, ziraat, enformasyon, seçim, sağlık, güvenlik gibi alanlarda 14 proje hazırlanmış ve başta ITC olmak üzere Türkmen kuruluşlara dağıtılmıştır. Hak Derneği'nin 47 kişiden oluşan bir meclisi bulunmaktadır. Dernek adına önemli kararlar bu meclis tarafından alınmaktadır. Derneğe üye 2500'e yakın üye vardır. Üyelik sistemi de katı bir hale getirilmiştir. Özellikle üniversite mezunu olmasına dikkat edilen üyelerin, önce 3 aylık geçici üyelikleri bulunmakta, daha sonra derneğin faaliyetlerine katıldıkları gözlemlendiğinde asil üyeliğe dönüşmektedir. Ayrıca Türkmen Hak Derneği Türkmenlerle ilgili Kerkük sorunu, seçim, sayım gibi konularda seminerler düzenleyerek halkı bilinçlendirici çalışmalar yapmaktadır.

3.2.5. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı

Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı (TİKV), Hükümetler dışı sivil toplum örgütü (NGO) olarak 18 Mayıs 1996'da Ankara'da kurulmuştur. Vakfın Başkanlığını Fatih Türkcan yapmaktadır. Vakfın Irak'ın Erbil ve Kerkük'te olmak üzere iki bürosu bulunmaktadır. TİKV'nin Erbil Sorumlusu Kamuran Bekir, Kerkük Sorumlusu ise Talat Zula'dır. Ayrıca Ankara'da, Türkiye'de öğrenim gören öğrencilerin kullanımı için bilgisayar, kütüphane

ve internet donanımlı Kültür Merkezi hizmet vermektedir. TİKV, Irak Türkmen Cephesi'nin oluşturduğu kuruluşlardan biridir. Vakfın başkanlığını Kerküklü bir Türkmen olan Fatih Türkcan yapmaktadır. Türkcan'ın, birçok Türkmen gibi tercümanlık bürosu bulunmaktadır. 1996'dan bu yana Türkmen kuruluşları arasında en aktif kuruluş olarak göze çarpmaktadır. Vakıf kurulduğundan bu yana insan hakları, insanı yardımları, kültür, sanat ve eğitim gibi birçok alanda faaliyet göstermektedir. Özellikle Irak'taki Türkmen bölgelerine yapılan yardımlar önem taşımaktadır. 2004-2008 yılları arasında kadar Irak'ın muhtelif köy ve ilçelerinde toplam 21 adet kuyu projesi, Musul, Kerkük ve Telafer başta olmak üzere Irak'ın çeşitli yerlerinde 14 adet okul ve sağlık ocağının onarımı, 400 adet konut ve Kerkük'te Şifa Dispanseri'nin yapımı, Almanya'da faaliyet yürüten “MALTASER GERMANY” ve “ACTION METEOR”, “ADRA HUMANITARIAN AID” gibi uluslararası yardım kuruluşlarının yanı sıra, Türkiye Diyanet Vakfı, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bilkent Üniversitesi, Yükseliş Koleji, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı ve muhtelif kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği neticesinde; Irak'ta yaşayan yardıma muhtaç Türkmenlere gıda, giyim, sağlık malzemesi, battaniye ve ders aletleri yardımı yapılmış, ayrıca Türkmenlerin için çeşitli dallarda eğitim seminerleri verilmiştir. 2007'de Emirli Köyü'nde yaşanan patlamanın ardından evleri yıkılan Türkmenler için tam donanımlı 30 çadırılık bir çadırkent kurulmuş, Kerkük/Tazehurmatu'da 3.200 metrekare arsa üzerine 1000 metrekare alana sahip matbaa binası inşa edilmiş, Kızlarabat'ta 290 metrekarelik arsa üzerine 36 metrelik kulesiyle birlikte televizyon verici istasyonu kurulmuş ve Mendeli'de 1 adet su kuyusu açılmıştır. 2009'da Kerkük/Tazehurmatu'da inşa edilen matbaa binasına tam teşekküllü matbaa makinesi ve ekipmanları satın alınmış, matbaa makinelerinin kurulum, montaj ve çalıştırılma aşamaları gerçekleştirilerek, faaliyete geçirilmiş, ayrıca Irak'ın çeşitli bölgelerinde internet kafeler

açılmış, terzi atölyeleri kurularak, Türkmenlerin hem eğitim görmesi sağlanmış hem de iş gücü oluşturulmuştur. Ayrıca ITC adına da projeler yapılmaktadır.

3.2.6. İhsan Doğramacı Erbil Vakfı

İhsan Doğramacı Erbil Vakfı, 2008'de Türkiye'de kurulmasına rağmen, daha çok çalışmalarını Irak'ta yapmaktadır. Vakfın Genel Sekreteri Nesrin Erbil'dir. Merkezi Ankara olan vakfın kuruluş amacı, "eğitim, kültür ve sağlık faaliyetlerine destek ve katkıda bulunmak" olarak açıklanmaktadır. Vakıf bu amaç doğrultusunda, Erbil Kliniği adında öğrencilere özgü bir dispenser hizmete sokulmuştur. Ayrıca, Türkiye'de Bayındır Hastanesi ile bir anlaşma yapılmış ve Erbilli Türkmenlere yüzde 30 ile yüzde 70 arasında indirim yapılmaktadır. Tedavi gören hastalara kalmaları için lojman tahsis edilmektedir. Atlas Jet ile imzalanan anlaşma gereği havayolu ulaşımında yüzde 20 indirim uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra Erbil'de kaybolmuş olan Türkmen kimliğini canlandırmak için "İhsan Doğramacı Kültür Merkezi" kurulmuştur. Ayrıca Irak'tan öğrencileri Türkiye'ye getirtilerek eğitim almaları sağlanmaktadır. Vakıf, Irak'ta bulunan Türkmen okullarına da destek vermekte, okulların ihtiyaçlarının giderilmesine çalışmaktadır. Vakfın çalışmaların sadece Erbil ile sınırlı olmayıp, Türkmenlerin yaşadığı diğer bölgeleri de kapsamaktadır. Ancak tüm bu projeler içinde en önemli gündem Erbil'de Bilkent Üniversitesi kurulmasıdır. 2011 yılında öğrenci alabilecek durumda olacak olan üniversite için halen çok hızlı bir çalışma yürütülmektedir. 40 milyon dolarlık bir yatırım ile inşa edilen üniversitede Cambridge Üniversitesi denkliğinde diploma verilmesi planlanmaktadır.

4. Irak'ta Türkmen Medyası

Irak'ın kurucu unsurlarından olan Türkmenlerin Irak'ın kültürel ve sosyal dokusunda büyük yeri olduğunu söylemek mümkündür. Türkmenlerin siyasetten uzak tutulma-

sı, Türkmenleri sosyal ve kültürel çalışmalarına yöneltmiş, böylece Irak'ta büyük yer edinilmiştir. Türkmenler arasından çok sayıda sanatçı Irak çapında tanınmakta ve bilinmektedir. Aynı zamanda Türkmen yazarlar da Irak'ta önemli yere sahiptir. Türkmenlerin çıkardığı kitap, dergi ve gazeteler halen Irak çapında bilinmekte ve takip edilmektedir. Ancak 2003'ten sonra Türkmenlerin siyasi alana da müdahil olması, Türkmen medyasını da siyasallaştırmıştır. Çıkarılan dergi ve gazeteler, siyasi partilerin yayın organlarına dönüşmüş ve az sayıda bağımsız gazete ve dergi kalmıştır.

Irak'ta basın tarihinin her aşamasında Türkmenler ve Türkçe önemli yer almıştır. Osmanlı Döneminde Irak topraklarında 1869'da çıkarılan ilk gazete olan "Zevra Gazetesi" Türkçe ve Arapça olarak haftada bir kez yayınlanmıştır. Gazeteyi Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkartılmıştır. Ardından 1911 yılında Kerkük'te haftalık olarak Muhammed Zeki Kutsizade tarafından çıkarılan Türkçe ve Arapça "Havadis Gazetesi" yayınlanmaya başlamıştır. 1913'te Ahmet Medeni Kutsizade tarafından Türkçe olarak "Maarif Dergisi" çıkarılmıştır. İngilizlerin Osmanlı topraklarını işgal etmesiyle birlikte Irak'a yerleşen İngilizler, Kerkük'te "El-Necme (Yıldız) Gazetesi"ni çıkarmaya başlamıştır. İlk sayısı Arapça olarak çıkan "El-Necme Gazetesi", daha sonra Kerkük'te Arapça'nın çok bilinmediği gerekçesiyle, "Necme Gazetesi" ismini almış ve sadece Türkçe çıkartılmıştır. 1926 yılına kadar aynı isimle devam eden gazete, daha sonra Kerkük Belediyesi'nin kontrolüne devredilerek "Kerkük Gazetesi" ismini almıştır ve 1972'ye kadar Türkçe olarak devam etmiştir. yine 1920'de Türkçe olarak Teceddüt (Yenilenme) Gazetesi çıkarılmış, ancak 4 sayı çıktıktan sonra gazete kapanmıştır.

Görüldüğü gibi Irak'taki ilk basın tarihinde Türkmenlerin yerinin büyük olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1932 yılında Irak bağımsızlığına kavuştuktan sonra Türkmenler Irak'taki basın faaliyetlerinde geniş bir biçimde yer almış ve bu tarihten sonra Türkmenler

tarafından pek çok gazete ve dergi çıkarılmıştır. Öte yandan Türkmenleri yazılı basında olduğu kadar, televizyon ve radyo faaliyetlerinde aynı yoğunlukta görmek mümkün değildir. Bu duruma ilişkin olarak radyo ve televizyon maliyetlerinin yazılı basın faaliyetlerine göre daha yüksek olması büyük etken teşkil etmiştir. Yine de siyasi partilerin kontrollerinde olsa da Türkmenlere ait radyo ve televizyonlar yavaş yavaş kurulmaktadır. Bu noktada Türkmenlerin Irak'taki medya faaliyetlerine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

4.1. Gazete ve Dergiler

Irak'ta 1932'de bağımsızlık ilan edildikten sonra Türkmenler tarafından çıkarılan ilk gazete "İleri Gazetesi"dir. Haftalık olarak çıkarılmaya çalışılan gazete, 16 sayı çıktıktan sonra aynı yıl yayın hayatına son vermiştir. Daha sonra 1954'te Şakir Hürmüzlü tarafından Türkçe ve Arapça olarak çıkarılan "Afak (Ufuklar) Gazetesi" yayın hayatına başlamıştır. 1959'daki Kerkük Katliamından sonra, gazete yayınlarını durdurmuştur. Ancak bu gazete kapanmadan hemen önce Habib Hürmüzlü, Ata Terzibaşı ve Muhammed Hacı İzzet tarafından Türkçe ve Arapça olarak çıkarılan "Beşir Gazetesi" Bağdat'ta yayınlanmaya başlamıştır. 23 Eylül 1958'de ilk sayısı çıkan Beşir Gazetesi, 8 sayfa Türkçe, 8 sayfa Arapça olarak 26 sayı çıkartılmış, ancak 17 Mart 1959'da, gazetenin başyazarı Muhammed Hacı İzzet ve Habib Hürmüzlü'nün tutuklanmasının ardından yayın hayatına son vermiştir. Beşir Gazetesi, Irak'ta en bilinmiş gazetelerden biridir. 1966-1967 yılları arasında Bağdat'ta Şakir Sabır Zabit tarafından Türkçe ve Arapça "El-Irak Gazetesi" yayınlanmıştır. Daha sonra 1970 yılında Baas rejimi tarafından Kültürel Haklar Yasası'nın çıkarılmasıyla birlikte, Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak Baas Partisi mensuplarından Abdullatif Benderoğlu tarafından "Yurt Gazetesi" çıkarılmıştır. Sadece Türkçe olarak çıkarılan bu gazete, 2003 yılına kadar 1310 sayı çıkartmış, ancak Saddam rejiminin ardından yayını durdurulmuştur. 1994'te Milli Türkmen Parti-

si tarafından Türkçe olarak Erbil'de çıkarılan ve 1995'te ITC'nin kurulmasıyla ITC'ye devredilen "Türkmeneli Gazetesi" halen Necat Kevseroğlu'nun öncülüğünde haftalık olarak basılmaktadır. Öte yandan 1991 yılından bu yana Türkmen İslami Birliği tarafından "El-Delil Gazetesi" yayınlanmaktadır.

2003'ten sonra ise Türkmen siyasi partileri tarafından çok sayıda gazete çıkarılmıştır. Ancak Türkmenlere ait günlük bir gazete yoktur. Türkmenler tarafından çıkarılan gazetele- rin çoğu haftalık ya da 15 günlüktür. ITC'ye bağlı olarak Türkmeneli Gazetesi çıkarılırken, ITC'nin Selahattin İl Başkanlığı tarafında 2003'ten bu yana Türkçe ve Arapça olarak "Aksu", Diyala İl Başkanlığı tarafından Arapça olarak "Al-Masir", Bağdat İl Başkanlığı tarafından Arapça olarak "Kale" gazeteleri çıkarılmaktadır. 2004'ten bu yana Türkmen Adalet Partisi tarafından, 15 günde bir yayınlanan Tercüman isimli Arapça ağırlıklı ve sadece kapak sayfasının Türkçe olduğu bir gazete çıkarılmaktadır. Türkmen Vefa Hareketi tarafından Türkçe ve Arapça olarak basılan 15 günlük "Vefa" gazetesi çıkarılmaktadır. 2006 yılından itibaren Irak Türkmen Millet Partisi tarafından Arapça olarak "Türkmen Yolu" gazetesi çıkarılmakta ve 15 günde bir yayınlanmaktadır. Türkmen Kardeşlik Partisi tarafından da Arapça olarak 15 günde bir "Kardeşlik Yolu" gazetesi çıkarılmaktadır. Bu gazetelerin hemen hemen tamamı bağlı buldukları siyasi kuruluşa ve Irak gündemine ilişkin haberler vermektedir. 2009'da Erbil'de yayın hayatına başlayan "Saray Gazetesi" de Türkmenlere ilişkin haberlere yer vermekle birlikte, İhsan Doğramacı Erbil Vakfı'nın faaliyetlerine takip etmektedir. 15 günde bir çıkarılan Saray Gazetesi, İmat Rifat tarafından Türkçe ve Kürtçe olarak çıkartılmaktadır. Irak'ın ilk ve tek tam Türkçe gazetesi olan Şafak Gazetesi'nin, belki de en bağımsız gazete olduğu söylenebilir. 2007'den 2010 Haziran'a kadar 22 sayı çıkartan Şafak Gazetesi, Mehmet Haşim Salihi tarafından ayda bir kez çıkarılmaktadır. 2009'da yayın hayatına başlayan Sad El Afra Gazetesi de Arapça olarak Telafer'de haftalık yayın-

lanmaktadır. Ayrıca Milli Türkmen Partisi tarafından çıkarılan “Doğuş Gazetesi”, Karar Partisi tarafından çıkarılan “Karar Gazetesi” ve Türkmen Bağımsızlar Hareketi tarafından çıkarılan “Bağımsız Gazetesi” de yayınlarına son vermiştir.

Öte yandan Türkmen kuruluşları tarafından çok sayıda dergi de çıkarılmaktadır. Dergiler genellikle sanat ve edebiyat dergileridir. Türkmenlerin en eski yayın organı olan ve Türkmen Kardeşlik Ocağı tarafından Türkçe ve Arapça olarak basılan “Kardeşlik Dergisi” zaman zaman aksamalar olsa da 1961 yılından bu yana yayınına devam etmektedir. Öte yandan Türkmen Kardeşlik Ocağı’nın Musul Şubesi tarafından 2009’dan bu yana aylık edebiyat ve kültür dergisi olan “Bayrak Dergisi” çıkarılmaktadır. ITC’ye bağlı olarak 2007’den bu yana aylık olarak Türkçe ve Arap çıkarılan edebiyat ve sanat dergisi “Türkmeneli” istikrarlı bir şekilde yayınlanmaktadır. 2003’ten bu yana Türkmen Edebiyatçılar Birliği tarafından “Kerkük Dergisi” Türkçe ve Arapça olarak yayınlanmaktadır. Türkmen Öğretmenler Birliği tarafından 7 yıldır aylık olarak Türkçe ve Arapça olarak “Fener Dergisi” çıkarılmaktadır. Dergide eğitimle ilgili konulara yer verilirken, Türkmen kültürü gösterilmeye çalışılmaktadır. Irak Türkmenleri Tutuklular ve Şehit Aileleri Derneği tarafından 2005’te bu yana Türkçe ve Arapça olarak çıkarılan “Kurtuluş Dergisi”nde milli konulara ağırlık verilmekte ve Türkmen şehitlerle ilgili yazılara yer almaktadır. Türkmen Muharipler Birliği tarafından askeri ve milli konulara yer verilen Arapça ve Türkçe olarak “El-Muharip Dergisi” 2009’dan beri yayınlanmaktadır. Adalet Partisi’nin gençlik kolları teşkilatı olan Fatih Torunları Derneği tarafından 2005’ten bu yana Kalem Dergisi çıkarılmaktadır. Türkmen gençliği ve öğrencilerin sorunlarına ilişkin konulara ve edebiyat yazılarına yer verilen dergi, daha önce Türkçe ve Arapça çıkarken, daha sonra sadece Arapça olarak basılmaya başlamıştır. Yine Türkmen Adalet Partisi’nin kadın kolları tarafından ayda bir kez Arapça olarak yayınlanan ve Türkmen kadınlarıyla ilgili

yazılara yer vermektedir. Erbil’de de 1991’den bu yana aylık olarak Türkçe Gökbörü Dergisi çıkarılmaktadır.

4.2. Radyo ve Televizyonlar

Türkmenleri yazılı basında olduğu kadar sesli ve görsel basın hayatında görmek mümkün değildir. Irak’ta ilki Türkmen radyosu sayılabilecek olan yayın, Irak Devletine bağlı Bağdat Radyosu tarafından 1959 yılında yapılan yarım saatlik yayındır. Daha sonra Bağdat Radyosundaki Türkçe yayınlar arttırılmıştır. Aynı dönemde Irak Devlet Televizyonu olan Kerkük Televizyonunda Türkmençe bölümü kurulmuştur. 2004’te yayına başlayan Türkmeneli Televizyonu’nun bünyesinde Türkçe yayın yapan Türkmen FM radyosu bulunmaktadır. Türkmen FM, milliyetçi bir yayın politikası izlemektedir. Türkmenlere ilişkin programlar yapan Türkmen FM, Türkmen kültürünün korunmasına yönelik de yayınlar yapmaktadır. Öte yandan Irak Türkmenleri Kardeşlik ve Kültür Derneği’nin Kerkük ve çevresine yönelik yayın yapan Sümer Radyosu bulunmaktadır. 2008’de kurulan Sümer Radyosu, 1 saat Arapça olmak üzere 8 saat yayın yapmakta ve Iraklılara yurt sevgisi ve İslami şuur aşılama hedef seçmektedir.

4.2.1. Türkmeneli Uydu Televizyonu

Türkmeneli Uydu Televizyonu, 2004’te Kerkük’te yayın hayatına başlamıştır. Televizyon müdürlüğünü daha önce Bağdat Radyosunda çalışan, daha sonra Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda haber müdürlüğü görevini yürüten Yalman Hacaroğlu yapmaktadır. Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda 20’ye yakın Türkçe ve Arapça program ve günde 4 saat haber yayınlanmaktadır. Sağlıkta müziğe, dini programlardan siyasete kadar her konunun işlendiği Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda tam gün yayın anlayışıyla hareket edilmektedir. Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda 4 Arapça ve 3 dini program yapılmaktadır. Milli yayın politikası izleyen Türkmeneli Uydu Televizyonu, Irak’ın her vilayetinde muhabir bu-

lundurmaktadır. “Irak’ın aydınlık yüzü” sloganını kullanan Türkmeneli Uydu Televizyonu, Türkmenleri hedef alarak Irak için yayın yapmaktadır. Türkmeneli Uydu Televizyonu’nun Kerkük, Bağdat, Telafer, Musul, Diyala ve Selahattin’de vericileri bulunmaktadır. Ayrıca Türkmeneli Uydu Televizyonu’na bağlı olarak Telafer’de yerel bir televizyon yayını yapılmaktadır. 103 kişinin çalıştığı Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda, 3 stüdyo bulunmaktadır. Türkmeneli Uydu Televizyonu’nda yayınlanan programların çoğu bu stüdyolarda çekilirken, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Kerkük Haber Ajansı ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda Türkiye’den 4 program almaktadır. Öte yandan Ortadoğu’da haber ajanslarıyla anlaşması bulunan Türkmeneli Uydu Televizyonu’nu Irak içerisinde de Iraklı Televizyonu ile ortak programlar yayınlamaktadır. Aynı zamanda Türkmeneli Uydu Televizyonu’nun Al-Furat Televizyonu ile de ortak yayın protokolü bulunmaktadır.

4.2.2. Türkmeneli Radyo Televizyonu

Türkmeneli Radyo Televizyonu (TERT), 1996’da önce radyo olarak yayın hayatına başlamıştır. Daha sonra 2003 yılında Kerkük’e taşınan TERT, aynı yıl yerel televizyon kanalını açmıştır. Eski bir sistemle çalışan TERT, Kerkük ve etrafındaki yerleşim yerlerine yayın yapmaktadır. TERT’in Müdürlüğü’nü Türkes Salihi yapmaktadır. Tamamen Türkçe yayın yapan TERT, Latin harflerini kullanarak yayın yapmaktadır. İki zamanlı yayın politikası izleyen TERT, 10:00-14:00 ve 16:00-00:00 saatleri arasında yayın yapmaktadır. TERT’te, 4 kameraman, 3 spiker olmak üzere 27 kişi çalışmaktadır. Daha çok kültürel ve siyasi tartışma programlarına yer verilen TERT’in yayın kalitesinin düşük olduğu söylenebilir.

Sonuç

Daha önce de ifade edildiği gibi Irak’taki Türk varlığı miladi 674 yılına dayanmaktadır. Irak’ta Türkmenler devletin kurucu unsurlarından biridir. Osmanlı Dönemine kadar I-

rak topraklarında yönetici konumunda bulunan Türkmenler, Irak’ın 1918’de İngilizler tarafından işgal edilmesinin ardından görmezden gelinmiş, yönetimde olan Türkmenler görevlerinden alınmış ve sürgün edilmiştir. 1930’da Irak Devleti Arap ve Kürtleri temel alarak kurulmuş ve Irak’taki büyük Türk varlığı yok sayılmıştır. Yıllarca baskıcı rejimlerin yönetimi altında kalan Türkmenler, siyasi faaliyetten uzak tutulmuş ve baskı nedeniyle varlığını koruma çabasına giren Türkmenler kültürel alana önem vermişlerdir. Irak’ın sınır komşusu olan Türkiye’nin de kendi iç çalkantıları ve uluslararası konjonktür gereği bölgesel politika üretmemesi de Türkmenlerin varlığını sıkıntıya düşürmüştür. Aynı zamanda Türkmenlerin Irak’ta dağınık olarak yaşaması, Türkmen bölgelerinin Arap ve Kürtler arasında tampon bölge oluşturması ve Türkmen bölgelerinin korunaklı bir yapıya sahip olmaması da Türkmenlerin ortak hareket etme bilincini azaltmış ve bölgesel koruma içgüdüleri gelişmiş ve böylece Türkmen bölgeleri birbirinde uzak kalmıştır. Bütüncül bir politika izlemekte zorlanan Türkmenler, farklı bölgelerde küçük hareketlenmeler oluşturmuş olsa da bu küçük alevleri bir araya getirip büyük bir sinerji yaratmayı başaramamıştır. Böylece güçsüz kalan Türkmen hareketi de baskı karşısında direnişini sürdürememiştir. Öte yandan Türkmenlerin devlet kuran millet olması, bununla birlikte devlete karşı isyan geleneğinin olmaması Türkmenleri etkisiz bırakmış ve içe kapanık bir hale getirerek varlığını koruma çabasına sokmuştur.

1959’daki Kerkük Katliamının bir bedeli olarak kurulmasına izin verilen ve 1960 kurulan Türkmen Kardeşlik Ocağı’na kadar Türkmenler tarafından ortaya çıkarılan başka bir kuruluşa rastlamak mümkün değildir. Türkmen Kardeşlik Ocağı da sadece 16 yıl Türkmenlerin elinde kalmış daha sonra Baas Partisi bu kuruluşa el koyarak, kendi mensubu Türkmenleri başına getirmiştir. Zaman zaman Irak dışındaki Türkmenler tarafından güdülenen Türkmen hareketlenmeleri ortaya çıksa da baskıcı rejim tarafından büyümeden en-

gellenmiş ve bu hareketlerde yer alan Türkmenler ağır şekilde cezalandırılmıştır. Birçok Türkmen sürgün edilirken, birçoğu da tutuklanmış ya da idam edilmiştir. Özellikle Türkmen hareketi 1970'lerde yeniden hareketlenirken, 1980'de Türkmen liderlerin asılması, Türkmenlerin yeni bir travma yaşamasına neden olmuş ve bu tarihten sonra 1991'de Irak'ın kuzeyindeki güvenli bölge oluşturulana kadar bir Türkmen yapılanmasına rastlanmamıştır. 1991'de Körfez Savaşı sonrasında 36. paralelin kuzeyi güvenli bölge olarak ilan edilirken, bu bölge rejim muhalifleri için bir yaşam sahası açmıştır. Yeniden nefes almaya başlayan Türkmen hareketi yeniden dağınık bir biçimde örgütlenmeye başlamıştır. 1995'te kurulan Irak Türkmen Cephesi'yle (ITC) birlikte bu dağınıklık ortadan kaldırılmaya çalışılsa da bu durumun Türkmenler arasında kutuplaşmaya yol açtığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak bu kutuplaşmanın içerisinde Türkmen halkının tamamının yer aldığı ve bölündüğü anlaşılmamalıdır. Siyasete alışık olmayan Türkmen halkı, yine siyasetten uzak durmuş ve kutuplaşma sadece siyasetçiler arasında yaşanmıştır. Bu yaşanan ayrışmanın Türkmen halkını bu kurumlardan daha da uzaklaştırdığı söylenebilir.

Öte yandan 2003 yılında Saddam rejiminin ardından Türkmenler için yeni bir umut ışığı belirse de ABD tarafından yeniden yapılanılan Irak'ta Türkmenlere rol biçilmemiştir. Irak'ta oluşan yeni denge durumu ve etnik ve dini ayrışma Türkmenlere olumsuz olarak yansımış ve Irak siyasetinde direkt rol alamayan Türkmenler yeni dengeler içerisinde hakim grupların yanında yer almaya başlamıştır. Bu durum bazen halkı tamamen siyasetten uzaklaştırırken bazen de halkın gücünün bölünmesine neden olmuş ve gerçek Türkmen potansiyelinin ortaya çıkmasını engellemiştir. Irak'ın yeniden yapılanma süreci içerisinde yapılan seçimler bunun en büyük göstergesidir. Ancak son dönemde özellikle 2010 seçimleri Türkmenlerin yeniden ayaklandığının işaretlerini vermektedir. Türkmenlerin milli değerleri üzerinden politika üreten ve her türlü

ayrımcılığa karşı çıkan ITC'nin 2010 seçimlerinde kazandığı başarı, Türkmenlerin milli siyasetin dışında politik bir davranışa çok önem vermediğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan milli tavrın yeniden yükselişe geçmesinin, Türkiye'nin Irak'taki etkisini arttırmasıyla da paralellik arz ettiği düşünülmektedir.

Ancak her ne kadar Türkmen hareketi yeniden canlanmış olsa da Irak'taki denklem içerisinde varlığı derecesinde yer aldığını söylemek mümkün değildir. Bu varlık sadece siyasi açıdan değil, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda da yeteri kadar kendini gösterememektedir. Türkçe eğitim veren okullara giden öğrenci sayısı her geçen gün azalmaktadır. Erbil başta olmak üzere Kerkük gibi Türkmenlerin yoğunlukta yaşadığı yerlerde ekonomiyi ve pazarı elinde bulunduran Türkmenler yavaş yavaş kaybetmektedir. ITC seçimlerde başarı elde etmiş olsa da Türkmenler genel olarak bir aşama kaydedememiştir. 275 sandalyeli Irak Parlamentosunda 9 milletvekili bulunan Türkmenler, Irak Parlamentosundaki sandalye sayısı 325'ye yükselse de yine 10 milletvekiline sahip olmuşlardır. Halen Türkmenlere ait bağımsız tam Türkçe ve Arapça günlük gazete bulunmamaktadır. Türkmenlerin sesini dünyaya duyuracak yayın organları yok denecek kadar azdır. Irak'ta hatırı sayılır bir nüfusu olan Türkmenlerin tek uydu televizyonu bulunmaktadır. Öte yandan Türkmenlerin en büyük sıkıntısı da yönetimde olamamaktır. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeler Telafer hariç hemen her yerde hakimiyet başka grupların elindedir. Önümüzdeki dönemde sayım, ilçe meclisi seçimleri, Kerkük sorunu gibi önemli süreçler ortaya çıkacaktır. Bu noktada Türkmen halkının varlığını koruması için milli kimliğini ön plana çıkararak potansiyelini ortaya koyması gerekmektedir. Aksi takdirde, daha önceki rejim dönemlerinde olduğu gibi Türkmen kimliği gittikçe güç kaybedecek, başka milletlerin potansiyelinde eriyebilecek ve kurucu unsur olmaktan çıkarak kotaların verildiği bir "azınlık" haline gelebilecektir.

DİPNOTLAR

- 1 Suphi SAATÇİ, "Geçmişten Günümüze Irak Türkmenleri", İstanbul, 2003, s.20.
- 2 BAŞBAKANLIK DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, , Musul-Kerkük ile İlgili Arşiv Belgeleri, Osmanlı Arşiv Daire Başkanlığı Yayın No: 11, Ankara, 1993, s. 16-17, (Daha sonraki dipnotlarda Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü "BDAGM" olarak kısaltılmıştır.).
- 3 Detaylı Bilgi İçin Bkz. Ekrem PAMUKÇU, "Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar", Kerkük Dergisi Özel Sayısı, Temmuz 1999, Sa. 25, s. 5.
- 4 Serhat Erkmen, "Unutulmuşluğun Karanlığından Umudun Aydınlığına Uzanan Bir Türkmen Kenti: Telafer", Ortadoğu Analiz, Sayı 5, s. 9.
- 5 Serhat Erkmen, "Unutulmuşluğun Karanlığından Umudun Aydınlığına Uzanan Bir Türkmen Kenti: Telafer", Ortadoğu Analiz, Sayı 5, s. 9.
- 6 Daha Fazla Bilgi İçin Bkz. Serhat Erkmen, "Tuzhurmatu Türkmenleri: Bir Başarı Hikayesi", ORSAM Rapor No: 6, http://www.orsam.org.tr/tr/Uploads/Yazilar/Dosyalar/2009123_sayi06_tr.web.pdf, Erişim: 16 Nisan 2010.
- 7 Serhat Erkmen, "Irak'ın Kilit Noktası: Telafer", ORSAM Rapor No 3, Mayıs 2009, s. 8.
- 8 Daha fazla bilgi için bkz. Habib Hürmüzlü, Ekrem Pamukçu, "Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları", Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2005.
- 9 İbrahim SİRKECİ, "Irak'tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri", Global Strateji Enstitüsü, Temmuz 2005, s. 14.
- 10 C.J. Edmonds, "Kürtler, Türkler ve Araplar", Çev. Serdar Şengül – Serap Ruken Şengül, İstanbul, 2003, s.s. 349-369.
- 11 Mustafa Ziya, "Irak Türklerinde Dini İnançlar", Yeniçağ Strateji, 9 Aralık 2005, s. 6.
- 12 Selami Bakırcı, "Kutlu Doğum ve Tarihçesi (Mevlid)", http://www.yeniumit.com.tr/yazdir.php?konu_id=1291, ve Mümtazer Türköne, "Kutlu Doğum", <http://www.kanalahaber.com/kutlu-dogum-haberi-47685.htm>, Erişim: 21 Nisan 2010
- 13 Mustafa Ziya, "Irak Türklerinde Dini İnançlar", Yeniçağ Strateji, 9 Aralık 2005, s. 6.
- 14 Habib Hürmüzlü, Ekrem Pamukçu, "Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları", Global Strateji Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2005, s.s. 79-82.
- 15 Irak Türkmen Cephesi Genel Eğitim ve Kültür Müdürlüğü İstatistikleri.
- 16 Prof. Dr. Suphi Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul 2003, s 207.
- 17 Doç. Dr. Ekrem Pamukçu, "Irak Türklerine Uygulanan Katliamlar", Kerkük dergisi, Özel Sayısı, Temmuz 1999, sayı. 25, s.4.
- 18 İsimler için bkz. Şemsettin Kuzeci, "Kerkük Soykırımları", Teknoed Yayınları, Ankara: 2004, s.42-46.
- 19 Şevket Koçsoy, "Irak Türkleri", İstanbul, 1991, s. 128.
- 20 Ramazan K. Kurt, "Kerkük İkinci Çanakkaledir", <http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?makale=kerkuk-ikinci-canakkaledir&id=2622>, Erişim: 21 Nisan 2010.
- 21 Erşat Hürmüzlü, "Türkmenler ve Irak", İstanbul, 2003, s. 68.
- 22 Necati Özfatura, "Kuzey Irak'ta Neler Oluyor?-2", <http://www.turkiyegazetesi.com/makaledetay.aspx?ID=75790>, Erişim: 22 Nisan 2010.
- 23 Mektup İçin Bkz. Prof. Dr. Suphi Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul 2003, s 196-197.
- 24 Bu duruma örnek olarak gösterilebilecek kişilerden biri de şu an Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Ankara Şubesi Başkanı Mahmut Kasapoğlu'dur. Mahmut Kasapoğlu ile Mülakat, 10 Aralık 2009.
- 25 Prof. Dr. Suphi Saatçi, Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul 2003, s 207.
- 26 Dr. İsmet Abdülmecid ile Mülakat, 15 Nisan 2010.
- 27 Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya ile yapılan mülakat, 20 Mayıs 2010, Kerkük.
- 28 Mahir Nakip, "Sekizli Türkmen Zirvesi", <http://www.kerkukvakfi.com/makaleler.asp?id=146>, Erişim: 24 Nisan 2010.
- 29 Irak Cumhurbaşkanı Divanı Müsteşarı Muzaffer Arslan'la Söyleşi, <http://www.yalquzaq.com/?p=439>, Erişim: 22 Nisan 2010.
- 30 IMTP Başkanı Cemal Şan ile yapılan mülakat, 20 Mayıs 2010, Kerkük.

- 31 Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya 19 Nisan 2010, Ankara.
- 32 Türkmeneli Partisi Başkanı Riyaz Sarıkahya ile yapılan mülakat, 20 Mayıs 2010, Kerkük.
- 33 Enver Bayraktar ile yapılan mülakat, 21 Mayıs 2010, Kerkük.
- 34 Yavuz Ömer Adil ile mülakat, 22 Mayıs 2010, Kerkük.
- 35 Kenan Şakir Üzeyirağa ile yapılan mülakat, 28 Ekim 2009, Erbil.
- 36 Nurettin Kemal ile yapılan mülakat, 21 Mayıs 2010, Kerkük.
- 37 Mustafa Ali Kamber İle Yapılan Mülakat, 21 Mayıs 2010, Kerkük.
- 38 İrfan Kerküklü ile yapılan mülakat, 20 Mayıs 2010.
- 39 Sayire Demirci ile yapılan mülakat, 24 Mayıs 2010, Kerkük.
- 40 Türkmen Partilerden Türkiye'ye Tavır, <http://haber.mynet.com/detay/dunya/turkmen-partilerden-turkiyeye-tavir/12098>, Erişim: 1 Temmuz 2010.
- 41 Velid Şerike ile yapılan mülakat, 24 Mayıs 2010, Kerkük.
- 42 "Velit Şerike: Barzani'den 2900 Talabani'den 1600 Dolar Alıyorum ....!";<http://www.araahurra.com/haberler/haber.aspx?dil=1055&metin=2009090110>, Erişim: 1 Temmuz 2010.
- 43 Türkmen Partilerden Türkiye'ye Tavır, <http://haber.mynet.com/detay/dunya/turkmen-partilerden-turkiyeye-tavir/12098>, Erişim: 1 Temmuz 2010.
- 44 Türkmen İşçiler Sendikası Birliği Sinan Adnan Ahmet ile yapılan mülakat, 25 Mayıs 2010, Kerkük.
- 45 Türkmen Kuran Okuyucular Derneği Başkanı Sebahattin Hürmüzlü ile yapılan söyleşi, 29 Mayıs 2010, Kerkük.

ORSAM AKADEMİK KADROSU

Hasan Kanbolat	Başkan
E. Tümğ. Armağan Kuloğlu	Başdanışman
Habib Hüzmüzlü	Ortadoğu Danışmanı
Doç. Dr. Özlem Tür	Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ
Doç. Dr. Harun Öztürkler	Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Veysel Ayhan	Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şahin	Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi
Dr. Didem Danış	Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi
Dr. Bayram Sinkaya	Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ
Yrd. Doç. Dr. Esra Pakin Albayrakoğlu	Ortadoğu Danışmanı, Namık Kemal Üniversitesi
Dr. İlyas Kamalov	Avrasya Danışmanı
Dr. Süreyya Yiğit	Avrasya Danışmanı
Ogün Duru	Yönetici Editör
Bilgay Duman	Ortadoğu Uzmanı
Oytun Orhan	Ortadoğu Uzmanı
Sercan Doğan	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Selen Tonkuş Kareem	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanriverdi.O	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Uğur Çil	Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nazlı Ayhan	Uzman Yardımcısı, Projeler

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	Hidropolitik Uzmanı
Kamil Erdem Güler	Uzman Yardımcısı
Çağlayan Arslan	Uzman Yardımcısı

ORSAM DANIŞMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştay Eski Başkanı
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Yrd. Doç. Dr. Esra Pakin Albayrakoğlu	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Namık Kemal Üniversitesi
Hasan Alsancak	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andican	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi U.İ.B. Başkanı
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Ersel Aydın	Bilkent Üniversitesi Fulbright Genel Sekreteri
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayii İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Doç. Dr. Veysel Ayhan	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ U.İ.B. Başkanı
İtir Bağdadi	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	KTÜ Deniz Ulaştırma ve İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Prof. Dr. İdris Bal	Polis Akademisi ve Turgut Özal Üniversitesi
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Prof. Dr. Ali Birinci	Türk Tarih Kurumu Başkanı
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Gen. Md. Yrd.
E. Hava Orgeneral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi U.İ.B. Başkanı
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	İstanbul Şehir Üniversitesi Rektörü
Dr. Didem Danış	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi, ATAUM Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evren Üniv. U.İ.B. Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniv. Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü

Timur Göksel
 Numan Hazar
 Habib Hürmüzlü
 Doç. Dr. Pınar İpek
 Dr. İlyas Kamalov
 Doç. Dr. Hasan Ali Karasar
 Selçuk Karaçay
 Doç. Dr. Z. Nilüfer Karacasulu
 Arslan Kaya
 Doç. Dr. Şenol Kantarcı
 Dr. Hicran Kazancı
 İzzettin Kerküklü
 Doç. Dr. Mustafa Kibaroglu
 Musa Kulaklıkaya
 E. Tümgeneral Armağan Kuloğlu
 Doç. Dr. Erol Kurubaş
 Prof. Dr. Mosa Aziz Al-Mosawa
 Prof. Dr. Aleksandr Knyazev
 Prof. Dr. Mahir Nakip
 Doç. Dr. Tarık Oğuzlu
 Murat Özçelik
 Doç. Dr. Harun Öztürkler
 Prof. Dr. Çınar Özen
 Dr. Bahadır Pehlivan Türk
 Prof. Dr. Suphi Saatçi
 Ersan Sarıkaya
 Prof. Dr. Viktor Panin
 Yrd. Doç. Dr. Mehmet Şahin
 Doç. Dr. İbrahim Sirkeci
 Bayram Sinkaya
 Mehmet Şüküroğlu
 Dr. İrina Svistunova
 Dr. Aleksandr Sotnichenko
 Doç. Dr. Oktay Tanrısever
 Prof. Dr. Erol Taymaz
 Prof. Dr. Sabri Tekir
 Dr. Gönül Tol
 Doç. Dr. Özlem Tür
 M. Ragıp Vural
 Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin
 Prof. Dr. Vatanyar Yagya
 Dr. Süreyya Yiğit

Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
 Emekli Büyükelçi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı
 Bilkent Üniversitesi
 ORSAM Avrasya Danışmanı
 Bilkent Üniversitesi
 Vodafone Genel Müdür Yardımcısı
 Dokuz Eylül Üniversitesi U.İ.B.
 KPMG, Yeminli Mali Müşavir
 Kırıkkale Üniversitesi
 ITC Türkiye Temsilcisi
 Kerkük Vakfı Başkanı
 Bilkent Üniversitesi
 Türkiye Cumhuriyeti Nouakchott Büyükelçisi (Moritanya İslam Cumhuriyeti)
 Başdanışman
 Kırıkkale Üniversitesi U.İ.B. Başkanı
 Bağdat Üniversitesi Rektörü
 Rus Slav Üniversitesi (Bişkek)
 Ahmet Yesevi Üniversitesi Rektör Vekili
 Bilkent Üniversitesi
 Türkiye Cumhuriyeti Bağdat Büyükelçisi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Ankara Üniversitesi S.B. Enstitüsü Müdürü
 TOBB ETÜ
 Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
 Türkmencilik TV-Kerkük Haber Ajansı Türkiye Temsilcisi
 Pyatigorsk Üniversitesi
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi
 Regent's College, Londra, Birleşik Krallık
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ
 Enerji Uzmanı
 Moskova U.İ. Devlet Üniversitesi
 St. Petersburg Üniversitesi
 ODTÜ
 ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yrd.
 İzmir Üniversitesi İ.İ.B.F. Dekanı
 MEI Türkiye Direktörü
 ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ
 2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
 Gazi Üniversitesi
 St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üni.
 ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık	ODTÜ
Bülent Aras	Dış İşleri Bakanlığı SAM Başkanı
Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi
İlker Aytürk	Bilkent Üniversitesi
Recep Boztemur	ODTÜ
Katerina Dalacoura	Londra Ekonomi Üniversitesi
F. Gregory Gause	Vermont Üniversitesi, ABD
Fawaz Gerges	Londra Ekonomi Üniversitesi
Ahmet K. Han	İstanbul Üniversitesi
Raymond Hinnebusch	St. Andrews Üniversitesi, Birleşik Krallık
Rosemary Hollis	City Üniversitesi, Birleşik Krallık
Bahgat Korany	Durham Üniversitesi, Birleşik Krallık
Peter Mandaville	George Mason Üniversitesi, ABD
Emma Murphy	Durham Üniversitesi, Birleşik Krallık

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	Bilkent Üniversitesi U.İ.B.
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniv. U.İ.B. Başkanı

Mithatpaşa Caddesi 46/4 Kızılay/Ankara
Tel: 0(312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr